

ACOLADA

1

REVISTĂ DE LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Asociația Societatea Literară Acolada
nr. 1 (220) ianuarie, februarie, martie 2026 (anul XX) 20 pagini

Director general: Radu Ulmeanu Director: Gheorghe Grigurcu Redactor-șef: Zenovie Cârlușea

Alexandru Trifu și George Tzipoia, panoramă

Gheorghe Grigurcu: *O subtilitate a lucidității*

Radu Ulmeanu: *Cu atât mai bine țării*

Dumitru Augustin Doman: *Literatura fără literatură*

Tudorel Urian: *Alfabetul feminității*

Pavel Șușară: *Oglinda în formă de pentagon*

Dan Rotaru – Poezii

Zenovie Cârlușea: *Ion Taloș și romanitatea orientală*

A. Ungureanu: *Secetă (Fragment de roman)*

Theodor Codreanu: *„Din Sătmar pân' în...”*

Adrian Țion: *Poezia ca artă a vieții*

Lucia Negoită: *Interviul ACOLADEI.*

Cristiana Popp (II)

Magda Ursache: *„Neconținut, Eminescu”*

Mircea Popa: *Ana Selejan și tarele
mentalităților în comunism*

Leo Butnaru: *Pasiențe. Pro și contra*

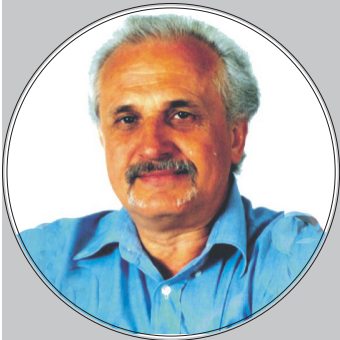
Christian W. Schenk: *Umbra lui Gutenberg*

Ștefan Ion Ghilimescu: *Tudor Vianu. O carte
din biblioteca marilor umaniști*

Isabela Vasiliu-Scraba: *Impunerea Inteligenței
artificiale*

Adrian Dinu Rachieru: *Emilian Marcu, un
pelerin visător*

Cu atât mai bine țării

Singurul lucru care a tulburat oarecum recenta *pax romana* din mass media a fost vizita președintelui Nicușor Dan în Statele Unite. Că a tulburat-o e doar un fel de a spune, căci nu au fost salve de tun, nu s-au scos săbii din teacă, nici epitete din cale afară de injurioase nu s-au auzit, doar mici cârcoteli pe ici-colo cu privire la o așa-zisă insignifianță a evenimentului. Un post de radio (*Europa FM*) a organizat o dezbatere în direct cu ascultătorii pe tema foloaselor vizitei, dacă s-a soldat sau nu cu vreun câștig pentru noi.

Problema este destul de actuală, având în vedere că s-a întâmplat după o altă vizită peste Ocean, cea a lui George Simion, liderul unui partid pretins suveranist, anunțată cu surle și tobe la vremea ei, cu pretenția că persoana s-ar afla în grațiile președintelui Trump. Această vizită însă a decurs în cel mai deplin anonim pentru partea americană, fapt care nu a putut răcori frenezia susținătorilor din partidul cu inițiale amintind un nobil metal cu care însă nu are nimic în comun.

Președintele statului român s-a întâlnit însă cu Donald Trump, care și-a exprimat înalta prețuire pentru oaspetele român, ca și pentru poporul pe care îl reprezintă, și i-a apreciat cu un entuziasm autentic spunând în mod repetat, despre fiecare, că sunt „fantastici”. De asemenea, și-a arătat prețuirea pentru românii care trăiesc în SUA, pentru prestația lor valoroasă pe continent. E prima dată când se exprimă asemenea aprecieri pentru noi prin țări străine, și încă la un asemenea nivel. Asta pentru că, de cele mai multe ori, suntem priviți cu mari rezerve, datorită comportamentului nu totdeauna onorabil al celor ce, justificat sau nu, ne reprezintă pe-acolo.

Chiar dacă vizita nu s-a soldat cu tratate, înțelegeri, sau declarații comune, ea a deschis orizonturi noi pentru relațiile româno-americane, având în vedere că se lucrează de ambele

părți pentru pregătirea unei vizite oficiale a președintelui nostru în State.

În rest, toate bune și frumoase pe la noi, adică un fel de calm plat, care nu anunță niciun fel de furtună. Micile ciondăneli și injurii la adresa guvernului, care vin chiar din partea unui partid ce face parte din acesta, sunt doar pentru menținerea în plasă a electoratului său tradițional, electorat cee înghite cam greu reformele adevărate impuse de prim-ministrul Ilie Bolojan, dușmanul de moarte al risipei banului public, încă din vremea de când era primar al Oradei. Situația catastrofală a României, situație pentru care trebuie să-i mulțumim fostului premier Marcel Ciolacu, groparul economiei naționale prin împrumuturile uriașe, iresponsibile, făcute doar pentru menținerea unei aparențe de stabilitate, își arată colții abia în anul acesta.

Iar actualul premier, cu un curaj ieșit din comun, a început reformarea acestei economii prin metodele cele mai nepopulare, tăierile de venituri pe toate planurile, creșterea de taxe și impozite, restructurare la toate nivelurile. Măsuri care îi aduc o sumedenie de dușmani în rândurile populației, care fie că nu înțelege necesitatea acestora, fie că nu acceptă postura de victimă, cu toate că rezultatele benefice nu vor întârzia să se arate peste un an, doi. Dar și în rândurile celor care au beneficiat de risipa deșăntată a banului public.

Restructurarea administrativ-teritorială a țării va fi încă o măsură draconică, dar absolut necesară, prin care se va da o nouă lovitură, una mortală, risipei. Nu ne va fi ușor nici nouă, tuturor, dar vom înghiți totuși gălușca, dacă va fi spre binele țării, ca și al nostru, în ultimă instanță. Mai greu va fi pentru partidul-stat de până de curând, care se va vedea rupt de sprijinul atâtor și atâtor primari, văzându-se lipsit de principala lui forță de până acum.

Cu atât mai bine țării și nouă cu atât mai bine, celor amărâți, care am dus tot greul pe umerii noștri. Vom duce în continuare tot greul, dar măcar vom avea o perspectivă mai bună pentru viitor.

Radu ULMEANU

Revista „Acolada”

Director general: Radu Ulmeanu

Director: Gheorghe Grigurcu

Redactor-șef: Zenovie Cărlugea

Redacția: Satu Mare Str. Ioan Slavici nr. 27

Cod Poștal 440042

Tel. 0770061240

On-line: www.editurapleiade.ro

(Revista Acolada în format PDF)

E-mail: acolada@editurapleiade.eu

xxx

Abonamentele se pot face direct, prin mandat poștal, la adresa redacției, abonații trimițând o înștiințare (carte poștală) cu numele și suma plătită. Firmele pot vira costul abonamentului în contul S.C. Pleiade S.R.L. RO40INGB0000999901389619. Pentru instituțiile bugetare, costul abonamentului se virează în contul S.C. Pleiade S.R.L., RO34TREZ5465069XXX001050, la Trezoreria Satu Mare. Cod fiscal: RO 638425.

Abonamentul pe 1 an este de 102 lei (51 lei pe 6 luni etc.), acesta incluzând și taxele de expediere.

Respectând dreptul la opinie, Acolada publică o diversitate de opinii ale colaboratorilor, fără a-și asuma responsabilitatea pentru acestea.

La publicare sunt privilegiate textele în format electronic

Cuprins

- Radu Ulmeanu: *Cu atât mai bine țării* – p. 2
 Gheorghe Grigurcu: *O subtilitate a lucidității* – p. 3
 Dumitru Augustin Doman: *Literatură fără literatură!* – p. 3
 Ștefan Lavu: *Comedia numelor (177)* – p. 3
 Tudorel Urian: *Alfabetul feminității* – p. 4
 Pavel Șușară: *Oglinda în formă de pentagon* – p. 4
 Dan Rotaru: *Poezii* – p. 5
 Lucian Perța: *Parodii* – p. 5
 Zenovie Cărlugea: *Ion Taloș și romanitatea orientală* – p. 6
 Andrei Ungureanu: *Secetă (proză)* – p. 7
 Theodor Codreanu: *„Din Sătmar pân' în...”* – p. 8
 Adrian Țion: *Poezia ca artă a vieții* – p. 8
 Florica Bud: *Când „Volver” rimează (nu) cu „Querer”* – p. 9
 Ionel Bota: *Despre taina intimă a ființei care scrie* – p. 9
 Lucia Negoită: *Interviul „Acoladei”. Dr. Cristiana Popp (II)* – p. 10
 George Corbu: *O voce lirică, retoric întrebătoare...* – p. 10
 Magda Ursache: *„Neconținut, Eminescu”* – p. 11
 Mircea Popa: *Ana Selejan și tarele mentalităților în comunism* – p. 12
 Leo Butnaru: *Pro și contra* – p. 13
 Christian W. Schenk: *Umbra lui Gutenberg* – p. 13
 Ștefan Ion Ghilimescu: *Tudor Vianu. O carte din biblioteca marilor umaniști* – p. 14
 Isabela Vasiliu-Scraba: *Impunerea Inteligenței artificiale (I)* – p. 15
 Adrian Dinu Rachieru: *Emilian Marcu, un pelerin visător* – p. 16
 Vasile Borca: *În memoria Armatei și Bisericii Ortodoxe din Maramureșul interbelic* – p. 17
 Daniel Marian: *Cărți* – p. 18
 Iosefina Schirger: *Poezii* – p. 19
 Vasile Toma: *Poezii* – p. 19
 Gheorghe Grigurcu: *„Amintiri ingenuu ambițioase”* – p. 20

Acest număr este ilustrat cu picturi de Alexandru Trifu și George Țipoia

Tehnoredactor: Gheorghe Paul-Trifu

ISSN 1843 - 5645

O subtilitate a lucidității

Poezia Gabrielei Hurezean înregistrează cu perseverență criza umanității actuale, într-un joc animat al mărturiei biruitoare asupra ei înseși. În ciuda accentelor dure, nu din postura de damnat, ci din cea de martor, cu o vitalitate care în fapt pare a o absolvi de sacrificii. Starea critică poate fi mai productivă decât una optimistă, sugerând o defensivă. A scrie „de rău” poate reprezenta un câștig expresiv ca atare,

în dialectica în care e implicată aceasta. Suplimentar poeta adaugă lucidității d-sale afective factorii unei feminități ce nu cedează, de la titlul indicând frenezia până la derularea unei senzorialități acute, prezente inclusiv în secvențele tensionate. Dar să deslușim mai întâi factorii perspectivei care ocupă prim-planul creației în cauză. Ambianța curentă emană o teroare surdă, nescutită de cinism: „sângele tropăind în auz/ batalion de târfe pe tocuri cui/ știi prea bine cine și cum/ a ucis catifeaua cine a înlocuit-o/ cu pânză de sac/ flori sărace de-a lungul autostrăzii/ cuvintele/ mai spun doar nimic/ despre nimic/ convalescență în patul atârnat cu lanțuri/ de tavan” (*Striptease pe rug*). Până și sărbătorile dobândesc un chip diform, dolic, de compromis în sens simbolic: „vin sărbătorile vin/ pe străzi oameni cu chipuri amare/ de sărbători/ toate cele ce dor parcă dor și mai tare/ măști scofălcite îngeri dezacordați/ aho aho copii și frați stați pe loc și nu luptați/ mai amânați mai amânați” (*Colind*). Nu fără o referință la viața tehnizată („și ce oameni pierduți ce oameni apropiați/ dacă le pică netul sunt terminați”) care împiedică pecabil percepția transcendentului: „cum să simtă ei razele strecurându-se în templu/ cum să vadă ei semnul nepământesc” (*ibidem*). Devierile, bizareriile, anomaliile sunt la ordinea zilei. Totul părănd în jur bizuit pe contraste care nu ezită a compromite inclusiv anotimpul: „anotimp sfios ca un toporaș/ o toporișcă/ un satâr/ o halebardă/ ce sarcofag ermetic/ ploaia/ azi până și cafeaua miroase a câine ud/ diluviu în ecosistemele raiului” (*Să nu*). Un timp ilimitat cuprinde amestecul crud al decompoziției universale (de remarcat totuși preciziunile familiar senzuale ale acesteia): „plouă de ore de zile de ani lumină/ până și gândul a prins miros de mucegai/ ah gândul groapa comună/ în care arunci de-a valma/ ochi răi dansatoare goale tinere frunze de nuc” (*Diluvii cu sfinți*). Iubirea nu dispare însă, întrucât până și scheletele o dovedesc: „în groapa comună/ scheletele se îmbrățișează mai strâns” (*Istorie*). Ființa suferă lovituri organice: („acum simți mai curat magia pumnului în stomac/ fără sentimente/ de la mare distanță/ amputarea fără durere a centrilor tristeții/ cadou de ziua ta”) cărora încearcă a le da o ripostă ce se întrefese cu contrasensurile concretului sarcastic: „râzi și dansezi și râzi dar ce sarcastic vibrează/ caldarâmul/ câtă ironie în ferestrele orașului/ câte avioane de hârtie subțiind/ cărțile/ zădărniciile” (*Avioane cărți zădărnicii*). Ne aflăm evident într-o lume a unui materialism primordial ale cărui componente autoarea le prefiră cu atenție, neomițând a-și notifica reacția corespondentă. E o bulversantă răscruce a elementarului ce-și relevă o ingenuă complexitate, cuprinzând o serie de apropieri și îndepărtări ale ființei de real cum ar fi de sine însăși: „plouă cu semințe de licurici/ rochie lungă din frunze de iederă/ tărăști prin noroi fosforescent/ ești frumoasă șoptesc mâinile vântului/ deșirându-ți rochia frunză cu frunză/ dezbrăcându-te de veșmânt/ dezbrăcându-te de trup/ dezbrăcându-te de gânduri/ de teamă” (*Culcușul vijeliei*). Urmând un gest de adorație telurică aidoma unei laice mântuirii: „apoi te ridici din patul de țărână/ te speli cu apa de țărână/ îmbraci cămașa de țărână/ îți bei cafeaua de țărână/ apoi te trezești orbește/ ascultând cum iar și iar și iar/ ușa liftului se trânteste” (*Culcușul vijeliei*). Subtilitatea posturii lucide constă aici în raportul său voluptuos cu secvențele confuze, cu nonsemnificația, cum o dublură enigmatică, provocatoare a realului la îndemână. Uneori înregistrăm cu o contemplație monocordă, monotună, alteori o violență a deslușirii și înregistrării absurdului. În egală măsură o variație a perspectivei obiectuale și a ireductibilului capriciu feminin: „tărăști de păr poemul/ pe bulevarde imunde/ până departe în piața publică/ până la rugul din lemn de cedru/ încă se mai aude pulsând sângerând/ inima grea a copacului/ apoi se mai aude doar urletul/ poemului în vâlvătăi” (*Carte pe rug*).

Alexandru Trifu

Spuma zilelor și nopților de lectură

Literatură fără literatură!

Circuitul limbajului în scriitură sau revoluție după revoluție. Fiecare scriitor important vrea să revoluționeze scrisul, și o face în primul rând prin negarea limbajului de până la el. Așa, din aproape în aproape, limbajul este dus dinspre cel comun spre absurd. Apoi, revoluția e în sens invers: se caută ostentativ simplitatea limbajului, care simplitate, în curând, deci în vreo sută de ani, tot distilată, duce din nou, chiar dacă altfel, spre absurd. Și tot așa...

Testul Pisa în actualitate: Dorm cuvintele în cărți.

Eminescu: „Maximă: cu ofițerii nu se discută niciodată materii filosofice”. Cred că dl. Camil Petrescu l-a contrazis întrucâtva în romanele sale.

Romancierul: A fost greu până am creat personajul fictiv. După aceea, realitatea l-a urmat ca o trenă credincioasă.

Titlu: *Amurgul postmodernismului*.

Maurice Ravel își caracteriza celebrul său *Bolero*: „O muzică fără muzică!” Aștept, în zadar(!), ca scriitorul X să spună despre cea mai recentă carte a sa: „E o literatură fără literatură!”

Ierarhie poetică: „, Avem nenumărați mari poeți, cel puțin 16 poeți extraordinari, 24 formidabili, 36 foarte mari, dar poeți adevărați avem foarte puțini. Câțiva.” (Florin Mugur)

Profesiune de credință secretă a domnului scriitor Y: Noima fără nicio noimă!

Un aforism just despre literați: „Un scriitor poate admira sincer un toreador, nu însă un confrate.” (Cioran)

Zice: De mult trebuia să fie laureat Nobel pentru că e un scriitor progresist, neoprogresist, postprogresist, prostprogresist...

Înfrigurări de romancier, lecție pentru „marii” prozatori de azi: „Am răsfoit tot ce aveam transcris din *Răscoală*. Sunt pagini bune, dar e și umplutură. Va trebui să operez tăieturi destule. Rolul lui Titu mi se pare excesiv, mai ales că pe urmă trebuie să

treacă pe planul al doilea. Trebuie să-l rotunjesc mult aici, îndeosebi în ce privește prezentarea lui la Gavrilaș. Pe urmă, trebuiesc câteva invertiri de capitolase. Cel cu Predeleanu să treacă în capitolul întâi, rămânând totuși capitolul cu Petre-Petre la sfârșit. Gazda lui Titu mult redusă; aventura lui va fi cu fiica gazdei. Cred că mai trebuie un capitolas, cu mătușa lui Grigore, care e cucoană cu multe cunoștințe în lumea mare și politică...” (Liviu Rebreanu, *Jurnal*, marți, 3 mai 1932, Valea Mare, Argeș).

Portret din *Lilieii* lui Marin Sorescu: „Una Mitra lui Tudoran era cam șopâneată./De-asta de vorbește mult și nu știe ce vorbește/Nu-i prinde gura de veste ce spune,/Femeie de-un ban...” Și cum vorbește? De pildă: „Șezi binișor, nu făcea ghelai, ce-o ții așa turuiac...”

Nichita Stănescu: „A fi înțelept înseamnă a stabili o ordine în mijlocul absurdului”.

„Adevărații scriitori își întîlnesc aievea personajele abia după ce le-au creat.” Nu știu cine a făcut această remarcă, dar o găsesc bună.

Cuvintele curgând din text, dintr-o frază trei cuvinte, dintr-o propoziție două, dintr-o imagine un cuvânt, până textul devine un înroșit cui lunguieț intrat în creierul cititorului.

Ultima încercare a scriitorului de corupere a cititorului: „Romanul meu e despre tine!”

Poetul vegan mănâncă doar frunze de laur la micul dejun, la prânz, la cină și mai ales la miezul nopții, ca prin vine să-i curgă sângele subțire al gloriei de azi pe mâine.

Criticul literar stă pe malul literaturii și salvează de la înec o teorie, un vers, un autor; dar uneori, privind în dreapta, în stânga, să nu-l vadă careva, mai împinge în apă câte un roman, câte un nume, câte un scriitor mai rahitic.

Imagine din poezia lui Mircea Bârsilă: „Femei ca niște cruci așa cum și crucile/ par, din depărtare, niște femei”.

În scrierile sale, Seneca se referă la „măiestria cuvântului” pe care „când îl citești, el înflorește”. Asta era acum două mii de ani. Cuvântul de azi, oricât l-ai citi, nu mai înflorește neam. Pentru simplul motiv că e tocit de nu se poate, iar cititorul nu prea mai există...

Povestirea lui Ștefan Mitroi, *Schimbarea capetelor*, e un fel de text suprarrealist sau magic, în care o fetiță din flori, și surdomută pe deasupra, cu ajutorul scrisului în caiet, mută fântânile, întoarce casele cu spatele la șosea și schimbă capetele oamenilor din sat între ei. Ar fi un text suprarrealist, dacă n-ar fi o parabolă a scrisului, lucrurile întâmplându-se exact cum le scrie fetița pentru că ea „crede în tot ce scrie”...

Dumitru Augustin DOMAN

Comedia numelor (177)

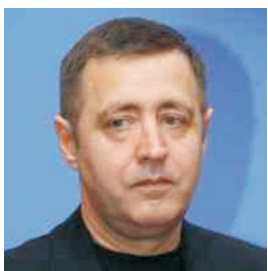
Ludovic Pârțotin.
x
Melania Fițaru.
x
Aurel Dușcă.
x
Ana Sofia Cracea.
x
Leontin Ciorap.
x
Leonid Cace.
x
Radu Coita.
x
Ion Mânălungă.
x
Natalia Urătescu.
x
Anton Glonț.

Ștefan LAVU

Gabriela Hurezean, *Striptease pe rug* (111 povești de iubire și alte devastări), Ed. Vinea, 2024.

Gheorghe GRIGURCU

Alfabetul feminității

O interesantă experiență poetică propune Hanna Bota prin cel mai recent volum al său, *Mina – noi toate*: o istorie a devenirii femeii de la venirea ei pe lume, trecând prin speranțele și visurile copilăriei, experiențele culturale care i-au forjat personalitatea, până la criza de comunicare și dezamăgirile din tot mai

decerebrata lume contemporană. Tentația cititorului este aceea de a vedea poemele Hannei Bota ca pe o scriere confesivă, autobiografică, în care eul liric se confundă cu autoarea, iar poemele ar reprezenta concluziile trase din propriile sale experiențe de viață. Cu siguranță este vorba și despre așa ceva, dar nu doar atât. Autoarea are în această carte mai degrabă imaginarul unei prozatoare, combină propriile amintiri cu experiențele altora, unele însușite din vrafurile de cărți citite, și topește totul într-un discurs liric unitar din punct de vedere stilistic de la început până la sfârșit. Deși experiențele de viață aduse în prim-plan par extrase din viețile unor femei diferite, vocea lirică este mereu aceeași, ea privește faptele relatate cumva din exterior în notații lapidare, care, pe alocuri par să imite ritmul respirației.

Cum totul gravitează în jurul unor personaje femei, reprezentative pentru ceea ce înseamnă condiția femeii în lumea contemporană (ba chiar, mai precis, România de azi, ale cărei realități și comportamente sociale sunt recognoscibile la un moment dat) se poate vorbi într-o oarecare măsură de feminism. Dar nu este vorba de acel feminism propagandistic, demonstrativ, imperativ, revendicativ, expus agresiv prin manifestații de tip *Femen*, de campanii de presă sau programe universitare, ci un feminism delicat, irigat cu destulă tandrețe. Hanna Bota nu se revoltă împotriva condiției femeii, nu are revendicări politice și sociale în numele emancipării de gen. Ea descrie întâmplări care marchează devenirea unei femei pentru a face cititorul să înțeleagă ce se întâmplă în sufletul ei și, de ce nu, să le privească cu alți ochi, mult mai atent la substanța profundă, ascunsă în ținutele zilnice, zâmbetele de circumstanță sau, de ce nu, crizele de nervi, sau de plâns. Un altfel de mod de a atrage atenția asupra a ceea ce se întâmplă în imediata noastră apropiere. Un demers mai complex decât pare la prima vedere într-o lume a însingurării, în care oamenii sunt atenți doar la propria lor persoană și propriile interese, fără a mai avea, de cele mai multe ori, ochi și pentru nefericirile care se consumă discret sau zgomotos, uneori chiar în propria lor casă.

Miza cât se poate de reală a cărții ar merita, cu certitudine o mai vastă problematizare, eventual sub forma unui eseu. Hanna Bota a optat însă pentru delicatețea unui volum de versuri de numai 90 de pagini, scris cu sensibilitate și un fel de pudoare a sentimentelor din care oamenii cu inteligență și un anumit nivel de educație vor putea face singuri problematizările necesare. Dincolo de ideatica incitantă, scrisul Hannei Bota are calități poetice reale. Filtrate prin mintea adultului de azi, primele amintiri din copilărie amestecă impresii neorealiste din vremea comunismului învingător cu idilismul unui paradis pierdut, cel puțin termic, dar unde prin căldură se înțeleg și altele, probabil întreaga atmosferă care domnea acolo, în casa bunicilor: „era toamnă/ când s-a născut Mina/ ploile inundaseră orașul pustiu/ iar cartierul de blocuri cenușii și mărunte/ se umpluse cu bălți și noroaie/ cu frunze luate de vânt/ putrezind prin mocirle// a venit iarna/ înainte de vreme/ cu viscol/ caloriferele erau reci/ apă nu era în conducte/ dar/ în căsuța bunicilor/ focul duduia în soba de tuci/ fata creștea într-o lună/ cât alții într-o lună/ și o vară-mpreună/ *Cântec:/ ninge alb cum ninge dalb/ vin colindători spre seară/ fata mamei fată dulce/ hai la buna să te culce/ pe saltea cu lămâiță/ ca să-ți împletească cosiță:/ din gutuia aromată/ să-ți fierb galbenă dulceată.../ că tu Mina cum îmi crești/ bună și frumoasă ești* ([*Era toamnă*], p.11). Cele două corpuri de literă din fragmentul citat marchează grafic două vârste ale eului liric. Autoarea de azi a poemului „de bază” și copila de ieri a cărei minte era pătrunsă de versurile reproduse cu italice. Nu este foarte clar dacă erau cântecele pe care i le cânta bunica înainte de culcare sau sunt compuse tot de ea, cea de azi, pentru a reconstitui ce simțea sufletul său în casa bunicilor. Mai multe poeme ale cărții conțin acest joc grafic, fapt ce mă face să bănuiesc a doua variantă.

Impresionant este poemul [*Doar niște teniși albi*], în care cititorul este pus în fața primei dezamăgiri majore din viața fetei. „doar niște teniși albi/ să-mi iei de ziua mea/ nimic altceva// dar mama i-a luat teniși albaștri/ căci a uitat

Itinerarii plastice

Oglinda în formă de pentagon

Chiar dacă pare ciudat, o expoziție dedicată unei forme geometrice cu un dublu sens, care unește și desparte în același timp, devine, în anumite condiții, o experiență obligatorie. Iar în experiența creatoare a doi artiști, Alexandru Trifu și George Tzipoia, pe care îi unește un destin uman cu un traseu asemănător – ambii români, ambii emigrați în

Elveția și ambii stabiliți la Geneva –, dar total diferiți în creație, intervine, la un moment dat, un element de atelier comun, și anume geometria pentagonală a suportului pe care îl folosesc amândoi. Și chiar pentagonul îi aduce acum împreună într-o expoziție surprinzătoare, în care această figură geometrică, această formă-cadru devine simultan și instrument de diferențiere. Chiar dacă pentagonul creează, la prima vedere, un teritoriu comun, în interiorul acestuia se instalează două viziuni incompatibile prin temperament, prin raportare la corp, la spațiu și chiar la un anumit regim al sensului.

Expoziția „Pentagoane” construiește, astfel, o situație specială de oglindire paradoxală: aceeași formă, dar două moduri complet diferite de a o instrumentaliza.

Pentagoanele lui Alexandru Trifu pornesc din interiorul picturii și rămân atașate de tradiția imaginii bidimensionale. Suprafața rămâne un câmp de proiecție pentru figurativ, pentru gest, pentru culoare și pentru expresivitatea de șevalet. Siluetele umane ocupă centrul vizual și determină sensul lucrărilor. Corpul apare ca prezență activă, tensionată, ușor teatralizată, purtătoare de afect și de semnificație culturală ușor de recunoscut.

Cromatica susține această orientare: culorile saturează forma, construiesc contraste directe și produc o retorică vizuală imediată. Pentagonul devine un suport iconic, apropiat de funcția de tablou-scenă, în care figura joacă rolul principal.

ori n-a găsit/ sau poate s-a gândit/ că-s delicați cei albi/ și se vor murdări/ Mina a plâns.../ dar i-a purtat așa albaștri// apoi un an întreg a strâns bănuți/ nici covrigei nici biscuiți/ și nici bomboane acrișoare/ n-a mai mâncat/ în primăvara următoare/ avea/ teniși albi de-nțai april/ fără păcăleală” (p. 22). Poemul nu se oprește aici. Din versurile următoare aflăm că noii teniși au fost puși sub pat și lăsați acolo atât de multă vreme încât atunci când a vrut să îi poarte a constatat că îi erau mici. Poemul spune în câteva versuri mai multe lucruri despre psihologia copilului despre dorință, speranță și dezamăgire, decât multe pagini de analiză de specialitate.

Mina se maturizează, universul său interior devine tot mai sofisticat, cărți tot mai pretențioase și călătorii în țări exotice contribuie la conturarea personalității sale, dezamăgirile vieții capătă alte chipuri. Uneori versurile sunt pline de aluzii livrești, *clin d'œil* – uri specifice postmodernismului, cu trimitere la viața culturală de la sfârșitul secolului XX. Iată un fragment elocvent din poemul [*Ea nu s-a născut*] : „ea n-a mâncat la mese bogate/ n-a vânat lincși și mistreți/ n-a sunat din corn de argint/ nici n-a tras clopote/ ca să se-ntrebe pentru cine bat/ n-a avut arme să le spună adio/ n-a luptat pe frontul de vest/ nici la est de Eden n-a călcat/ și știe că timpul pierdut/ degeaba îl cauți/ nu e de recuperat” (p.74).

Mina – noi toate este o pledoarie elegantă pentru soarta femeilor din jurul nostru, ale căror suferințe ascund adâncimi pe care nu le bănuim și rareori avem disponibilitatea să le observăm. O carte profund umanistă a cărei lectură ar putea face lumea noastră mai bună.

Tudorel URIAN

Hanna Bota, *Mina – noi toate*, Editura Junimea, Iași, 2025, 94 pag.

În acest cadru, Trifu propune o picturalitate voluptuoasă, în care materialitatea culorii și expresia gestuală sugerează și conduc lectura. Chiar și atunci când este stilizată sau deformată expresiv, lucrarea păstrează un raport clar cu tradiția figurativului modern, cu accent pe corporalitate, pe identitate și pe tensiunea psihologică a personajului. Forma pentagonală închide această lume, o stabilizează și o izolează, transformând-o într-un câmp simbolic coerent și accesibil.

În opoziție directă, pentagoanele lui George Tzipoia funcționează ca structuri spațiale și ca spații de meditație. Ele se desprind de pictură și intră într-o zonă de construcție

obiectuală, unde golul, materialul și raportul dintre elemente capătă prioritate. Forma pentagonului devine schelet, arhitectură, suport pentru armonii, dar și pentru tensiuni interne.

Lemnul, metalul, colajul și elementele articulate produc o prezență austeră, controlată, cu o certă vocație a esențializării, iar centrul lucrării se definește prin absența unor elemente active explicate. Golul organizează compoziția, direcționează privirea și creează un fel de mantră, un spațiu static al meditației. Raporturile geometrice rămân vizibile, iar intervențiile cromatice funcționează ca accente semnificative, precise, lipsite de orice ornament adăugat.

Structura pentagonală capătă, astfel, o dimensiune simbolică apropiată de gândirea orientală, în care forma servește ca instrument de concentrare și de disciplinare a privirii, în vreme ce lucrarea devine un obiect-medi, situat între artă, arhitectură și exercițiu spiritual.

Privirea în oglindă propusă de acest scenariu evidențiază două moduri distincte de a înțelege și de a comunica forma plastică. Trifu ocupă pentagonul din interior, prin imagine, culoare și figură. Tzipoia construiește pentagonul ca spațiu exterior, ca structură care ordonează și limitează intervenția.

La Trifu, forma susține expresia. La Tzipoia, forma generează sensul. Unul privilegiază corporalitatea și vizibilul, celălalt privilegiază structura și invizibilul generator.

Această tensiune conferă întregii expoziții deopotrivă coerență și profunzime, iar pentagonul devine un teritoriu de confruntare între două atitudini artistice formate într-un context comun, cel al diasporei românești din Geneva, dar dezvoltate pe direcții personale și divergente.

Expoziția propune o sinteză a celor două atitudini și fixează o distanță fertilă, în care diferența se manifestă ca vector de comunicare și simultan ca instrument de lectură, iar pentagoanele, deși comune, funcționează ca un subtil exercițiu de clarificare a limitelor: între figurativ și structural, între senzualitate și austeritate, între imagine și obiect.

Forma comună permite această confruntare și își conservă, simultan, propriul specific, iar din această tensiune se naște și identitatea expoziției, care își afirmă unicitatea artistică și relevanța critică.

Pavel ȘUȘARĂ

Ruga din urmă

Ești curată ca lumina dintâi a zăpezii,
când iubirea ți-o măsor cu o cupă de crin,
și asta mă face să cred că ești umbra amiezii
mănăstirilor la care doar în vis mă închin.

Și cu ultima zbatere-a vieții, oricând te-aș trăi,
altfel palmele mele vor sta, ca-ntre două borne, între-ai tăi sâni,
de-aceea ca de-o boală a sufletului, de Dumnezeu nu muri,
chiar dacă unde ești te simți ca o școlăriță-ntr-un azil de bătrâni!

Ți-amintești cum te vânam cândva prin cearceafuri și credeai
că te rupi
între brațele mele ca o ciută-n păduri
spulberată-ntre dinții unei haite de lupi,
iar trupu-ți părea un trunchi sub tăiș de securi?

Mirosea împrejur doar a rugi și a mir
și, ca nicidecum mai aproape, Raiul ne părea la un pas,
iar de la brâu mai în jos erai pur hydrargir
în tipar de femeie? Tot așa ai rămas?

Când a fost, de-o fi fost, vei mai fi, când va fi?
Viața mea-ți mai e una dintre zece porunci?
Într-un ultim poem, azi, te rog, nu muri,
chiar de-ai fi-n mine, toată-ntr-un surghiun ca atunci,

că, de lume, doar în sufletul tău mă mai pot azi salva,
ca-n corabia lui, altcândva, tata Noe,
și doar așa mii de secoli ne-om iubi, orice s-ar întâmpla,
și așa-n sufletul meu își va face Dumnezeu orice voie!

De Boboteaza poezilor

Cum cerul îți pare-o adâncă fântână
din care izvorăsc zăpezi ca-n povești,
sufletul meu, azi, ia-mi-l în mână
și arde-l, de vrei să te încălzești

că inima nu-ți bate, ci te viscolește
ca o sfâșiere frumoasă de nori,
semn că Dumnezeu și-azi te iubește
deși ai aripi de zăpadă când zbori!

Iarna aceasta doar pe noi ne desparte
după-un tabiet etern de povești.
Lumea-mi e-aici, a ta e departe
și tot mă-ntreabă Dumnezeu unde ești.

Pălpâi prin mine ca pe-o floare un fluture
și doar pe-un fulg de zăpadă poți să mai stai.
Cum cireșul, de floare, a-nceput să se scuture
de stele cerul, tu nu știai?

Ca-ntr-o oglindă, în brațele mele
îți voi îngâna trupul, dar vino,
cât, prin rochie, sâniul tăi luminează precum două stele
pe care numai eu să le sting știu, divino!

Zăpada de azi, să te-ascundă de lume,
eu am doborât-o din ceruri, să știi,
că-ndrăgostiții-și dau fericiți săruturi postume,
iar moartea ne toarnă pe toți în tipare, de vii.

Ia-mă și-ascunde-mă-ntr-un crâng de mireasmă,
și-n gerul din inimă să mă păstrezi
cât timp voi fi plecat după-un bob de aghiazmă
cu care-n tine să mă botezi!

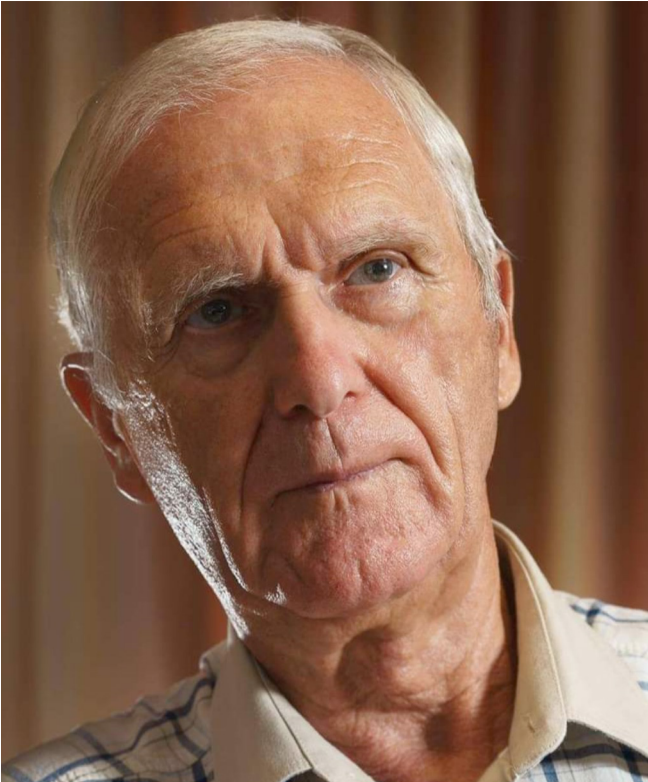
Elevul repetent la o geografie

Ți-amintești cum îți învățam geografia, ca-un elev silitor,
și-mi plăcea să-ntârzii, mult, mai jos de mijloc,
că-mi spuneai că acolo doar îngerii-și au patria lor,
dar pentru mine era Țara de Foc?

Înadins îți ziceam c-am uitat, dacă tu m-ascultai,
și apoi, când ca pe-un elev prost, mă puneai să repet,
te priveam și-mi păreai o planetă întinsă pe-un pat,
mângâiată-ndelung, cu un gând, de-un poet.

Memoram, dup-aceea, de la brâu mai în sus,
două dealuri pe care îmi spuneai să le strig
cu un nume pe care Dumnezeu li l-a pus,
când câmpia de suflet îmi va arde, de frig.

Cu o foame de înger căutând două mări

ce dau bine oricărei omenеști geografii,
de la gură spre frunte, pe virgine cărări,
le găseam, dar cu lacrimi erau pline, cum știi.

Azi, m-aș face elevul cel tâmpit, de-aș putea,
și-ntr-o mie de lecții să te-nvăț aș dori,
chiar de-ai fi locuită numai de lumea mea,
și-ntr-un pat scâlciat de cămin te-aș citi...

AMINTIRI DIN VIAȚA TRECUTĂ

Cum pe-obraji două lacrimi ușoare,
mâna mea vrea pe sâni să-ți coboare.

De priviri, ochii tăi sufereau,
trupurile-n cearceaf ne curgeau

și-ntr-un șir de virgine iubiri,
tu abia mai puteai să respiri.

Părea casa-un tărâm de altar,
eu - dresorul de îngeri, cu har.

Buzele-ți dau în pâng amândouă,
și pe trup aveai proaspătă rouă.

Ca în Rai, de la talie în jos,
zi de zi aștepta Făt Frumos,

pân-acolo, sfios, s-ajung eu
și să-l calc, cum mi-a zis Dumnezeu.

Când pe-un pat cu un scâncet de fier,
te zbăteau ca o mia sub jungher,
două crengi te-ncheiau, ca-ntr-un trunchi,
cu un nastur, mai sus de genunchi.

Îți puneam nopți pe gură să taci,
ca să-ți doarmă-n obraji roșii maci.

Era iarnă, sau ce anotimp,
de-mbrăcai viața caldă, de schimb?

Ne-mpărțeam într-o marți, amândoi,
miercurea netrăită din joi,

și să pot să te-nvăț calm și-ncet,
trupul tău îmi era alfabet...

Timp vacant

Frumoasa mea, ia-ți sufletul la tine
că, să ieșim din lume în neant,
de-ți va fi sete, lacrimi iau cu mine
și, spre-a-ncăpea în el, am ochi bufant!

Să exersăm plecarea ca la carte,
privind la fel ca soarele-n amurg,
tot haiducind, inconștienți, prin moarte
ca pe o stradă veche dintr-un burg!

Lucian PERȚA

Pa-
ro-
dii

DAN ROTARU

AMINTIRI DIN VIAȚA TRECUTĂ

Când noaptea se naște din seară
gândul meu în visare coboară

și în **sunetul văsării căzut***
se-re-ntrupează-n trecut.

Virgine iubiri azi uitate
în **mantii de lumină**-mbrăcate

păreau că-s din alte tărâmuri,
venite pe neștiute drumuri

tristeți-aducându-mi pe buze,
tristețe mereu și confuze

imagini de când mă credeam Făt-Frumos
eu, studentul filosof cam sfios.

Castele de brumă visam să clădesc
și-n ele să stau și numai să iubesc.

A iubi, iubire doar să-mi fie cuvinte
stăpâne pe trup, stăpâne pe minte.

Recurs la iubire să n-ajung să fac,
decât doar atunci când cuvintele-mi tac,

ba chiar și atunci, cât voi fi în simțire,
să am înc-**un fond principal de iubire.**

Dar gata visarea, e iarnă, ndrăznesc
să constat că nu mă prea încălzesc

amintirile acestea din viața-mi trecută,
dar le-oi scrie-n distihuri și ... Doamne ajută!

*Cuvintele scrise cu aldine reprezintă sau fac referire la titluri de volume ale autorului

Cât te-oi iubi, eu am să-ți scriu poeme,
căci mi-a rămas din tine-un por nestrâns,
dar te-oi culege toată, nu te teme,
chiar de te-ai face lacrimă de plâns.

Te voi iubi, chiar de-aș cădea-n păcate
fără sfârșit, chiar de-aș ieși din timp,
înfometat de lumi, pe săturate,
epuizând iubirile de schimb.

Nu vor fi ierni, nici veri, nici primăvară,
nici toamne-n lumea noastră nu vor fi,
doar noi, doi cai bătrâni și de povară
ce-și cară viața-n spate zi de zi.

Pe sâniul tăi va ninge cu garoafe,
pe umeri va ploua cu flori de măr,
când galaxii în formă de agrafe
din liliac eu o să-ți prind în păr.

M-oi lăcomi, înfometat, de tine,
și-mi voi sfinți apoi din lacrimi mir,
și strânsă-n brațe, fiindu-mi dor de tine,
te-oi bea ca pe femeia-elixir.

Sorbindu-te din vântul ce te-o bate,
ca pe-o zăpadă, te-oi împrăștia,
dar te voi strânge ca pe-o zeitate
care din urma ta va învia.

Iubita mea, ia-ți sufletul la tine,
și, chiar de-am fi în vis ca în neant,
să ne iubim ca să îți fie bine,
spășiți pe veci, în timpul cel vacant!

Dan ROTARU

ION TALOȘ ȘI ROMANITATEA ORIENTALĂ (I)

În comentariul nostru la lucrarea „*ÎMPĂRATUL TRAIAN ȘI CONȘTIINȚA ROMANITĂȚII ROMÂNILOR*. Cultură orală și scrisă din secolele XV-XX” (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021, 426 p., 16x23cm, cu ilustrații), scriam următoarele: „Cunoscutul etnolog și eseist român, ION TALOȘ (n. 22 iunie 1934, Prodănești/ Sălaj), cu o strălucită prestație universitară la Cluj-Napoca și Köln, ne trimite, în semn de prietenie mai veche, cartea de față. De mai bine de un deceniu și jumătate, am fost onorat de generoasa disponibilitate a d-sale, trimițându-mi de fiecare dată cercetările temeinice apărute la Editura Academiei Române, despre care ne-am exprimat nu numai cu plăcere dar și cu atenția cuvenită: «*Lupta voinicului cu leul. Mit și inițiere în folclorul românesc*» (2007), «*Franz Obert – cel mai de seamă etnolog ardelean din deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea*» (2011), «*Omul și Leul. Studii de antropologie culturală*» (2013), «*D'Italia à Sarmizegetusa. Réflexions sur la culture populaire romane. Studii de cultură populară romanică*» (2016), «*Folclor spaniol / sefard în România. File de istorie culturală*» (2017), «*Ovidiu Birlea – Ion Talos, Corespondență. 1963-1977*»” (2017). Nu putem uita traducerea germană a antologiei de poezii populare a lui Lucian Blaga, „*Völkedichtung. Ein Anthologie*”, în colaborare cu Artur Greive și Gerda Sculer, ediție critică bilingvă, cu un studiu introductiv de Ion Talos și cu ilustrații de Mihai Vulcănescu (1995, XXII, 308 p.), importantă lucrare din folcloristica românească făcută astfel accesibilă cercetării etnofolcloristice europene, în care dl Ion Talos și-a adus reale contribuții, fiind multă vreme (începând de prin 1978 până mai recent) profesor asociat la Universitatea din Köln. Pentru astfel de cercetări aplicate și în alte spații culturale europene a fost distins cu premii internaționale (Palermo, 2003) și românești din partea Academiei (2004) și Uniunii Scriitorilor (2014).

Într-un interviu ce ni l-a acordat prin 2010, cercetătorul Ion Talos ne împărtășea simpatia pe care marele Lucian Blaga i-o purta în anii studenției clujene: „*Soarta lui Lucian Blaga în anii ,50 impresiona tineretului studios din Cluj (...). Fiindu-i prezentat de Ion Mușlea, Blaga mi-a arătat de la început o anumită simpatie. Când am ținut prima mea comunicare despre «Meșterul Manole în Ardeal» era prezent și el. Textul meu ridica două întrebări. Prima nu putea fi evitată, deși nu credeam în ea: dacă tema a ajuns în colindul din Sălaj prin intermediul vreunei publicații, cum s-ar fi putut deduce din celebrul studiu al lui D. Caracostea. A doua era: că textele ardelene ar fi reprezentat un strat chiar mai vechi decât cel conservat de variantele localizate la Curtea de Argeș. Aici a intervenit Blaga, spunând că s-ar putea vorbi despre un stadiu pre-manolian al versurilor aflate în discuție. Autoritatea lui a dat credibilitatea necesară unei păreri de începător și a fost luată în considerare în lumea științifică. A fost și drumul pe care l-am urmat în tot ceea ce am scris despre Meșterul Manole.*” (Cu Prof. Univ. Dr. Ion Talos: „Etnofolcloristica românească de azi în context european”, în „Portal-MĂIASTRA”, Tg.-Jiu, anul VII, nr. 1-2/ 2012, pp. 51-52).

Revenind la recentul op de formulă academică, să menționăm cuvântul de început „Lectori salutem!”), semnat de acad. Ioan-Aurel Pop, pentru care dl Ion Talos este „unul dintre cei mai importanți etnologi români din toate timpurile”, care, reluând dintr-o perspectivă inedită tema romanității poporului și latinității limbii noastre, realizează „o paralelă nemaifăcută între cultura orală românească și scriitura despre conștiința romanității românilor – centrată pe figura împăratului Traian – din secolul al XV-lea până în secolul al XX-lea”: „Lucrarea pune în lumină – în urma valorificării izvoarelor, a comparațiilor și corelațiilor făcute temeinic și cu metodă – că romanitatea românilor și figura împăratului Traian (și a regelui Decebal) din conștiința populară nu sunt un decalc după documentele culte și scrise, că ele s-au perpetuat, în forme diferite, alterate, modificate și chiar prin contagiune cu alte teme, din Antichitate până astăzi. Evident, comparațiile judicioase ale profesorului Ion Talos relevă influența literaturii culte despre romanitate asupra oralității și invers, adică preluarea elementelor din folclor despre Traian și latinitate pentru întărirea ideii conștiinței culte privind etnogeneza românilor. Lucrurile sunt văzute deopotrivă diacronic și sincron, în stabilitatea și în metamorfoza lor, încât cartea devine un tablou armonios al unei teme fundamentale pentru nașterea, devenirea și identitatea noastră ca popor.

Prin urmare, iubite cititorule, această carte îți va îmbogăți nu numai mintea și sufletul cu mari valori de cultură, ci te va lumina și asupra destinului celui mai răsăritean popor roman din Europa, singurul moștenitor al romanității orientale, cel mai

numeros popor din sud-estul Europei și singurul care a păstrat în conștiința sa figura unui împărat roman – Traian – pe care l-a plasat și în imnul național, transformându-l astfel în simbol național. Laudă perpetuă eruditului Ion Talos. Făcătorul acestei opere destinate duratei lungi!” (Ioan-Aurel Pop).

Prezenta lucrare – precizase autorul în preliminarii – se bazează pe „documente ale oralității”, ulterior tipărite, începând din sec. al XV-lea, și pe materiale inedite din secolele XIX-XX, care, deși sunt „dispersate cronologic și spațial”, ele „nu se contrazic, ci conduc la aceeași concluzie: *românii știu că sunt urmașii romanilor*.” Prin urmare, prin oralitate s-a păstrat amintirea împăratului Traian în sud-estul Europei, „*înainte de toate, la români, timp de aproape două milenii*”. E vorba, mai întâi, de unele tradiții orale referitoare la construcțiile traiane care „ne obligă să le vedem originile în Antichitatea romană și să acceptăm că ele au traversat Evul Mediu și au ajuns până la noi.” Concomitent, în jurul acestor construcții, au fost create și alte tradiții „altfel spus, construcțiile au constituit punctul de pornire pentru creații literar-folclorice de-a lungul celor două milenii”. (Ion Talos)

După ce în interesantele *Preliminarii* sunt urmărite „câteva tradiții antice și medievale despre Traian și Decebal”, istoria amestecându-se cu legenda, autorul insistă asupra figurii proeminente a împăratului Traian, evocată în studiile contemporane de antropologie culturală europeană, observând, desigur, prezența acestuia în anumite încercări literare. Menționăm, în acest context al observărilor preliminariei, fixarea unor „coordoate” pe care s-a dezvoltat psihicul și cultura românilor: „romanismul, dacismul, creștinismul și sud-est europeanismul”, primele două făcând parte din „zestrea noastră biologică”, determinând, împreună cu *creștinismul și sud-est europeanismul*, „evoluția psihică și culturală armonioasă a poporului român”. Drept pledoarii pentru romanism și dacism în cultura română sunt citate patru „admirabile monografii” apărute în ultimele decenii și care se completează reciproc, deși perspectivele sunt diferite, două fiind semnate de Adolf Armbruster (*Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ed. 1971, 1972, 1993, 2012; *Der Donau-Karpatenraum in den Mittel – und Westeuropäischen Quellen des 10. – 16. Jahrhunderts. Eine historiographische Imagologie*, 1990), altele de Ioan-Aurel Pop (*De la romani la români. Pledoarie pentru latinitate*, 2019) și Robert Merlo (*Il mito dacico nella letteratura romana dell' Ottocento*, 2011). Cu precizarea că, în timp ce A. Armbruster și I.-A. Pop se concentrează asupra latinității noastre ca atare exprimată de-a lungul timpului, lucrarea lui R. Merlo se referă în mod special la felul în care *dacismul*, descoperit de romantici, a fost oglindit în literatura secolului al XIX-lea.

Cercetarea propriu-zisă a dlui Talos începe, *de facto*, cu capitolul „Satul și conștiința romanității românilor”, izvoarele care stau la baza lucrării fiind chestionarele (cu răspunsurile lor, desigur) întocmite și lansate, începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de Al. I. Odobescu, B. P. Hasdeu, N. Densușianu și continuând, în secolul următor, cu cercetătorul clujean Ion Mușlea (1934), toate aducând prețioase informații de interes arheologic, filologic, cultural-antropologic, inclusiv consemnarea tradițiilor referitoare la împăratul Traian (doar în „Chestionarul Densușianu”). Cercetătorul urmărește, apoi, deciptarea imagologică a „Columnei lui Traian”, oglindirea împăratului în scrierile latinistilor sau în preocupările bisericii, școlii, învățământului universitar și presei, cu concluzia că la sfârșitul Evului Mediu se produce acea „îngemănare a dovezilor orale cu cele scrise despre latinitatea românilor”, tradiția orală devenind „scriitură”. Urmărind imaginea Împăratului Traian (Troian) în tradiția sătească din sec al XIX-lea („Se vorbește despre Traian în orice colibă țărănească”, laitmotiv al chestionarelor amintite), dl I. Talos observă că „aria geografică în care domină această convingere coincide cu întreg spațiul limbii române, de unde conștiința originii romane, a unității de neam și latinității limbii noastre, la românii din spațiul carpato-danubiano-pontic. E ușor de urmărit în istoriografia românească această idee (la marii cronicari moldoveni Grigore Ureche și Miron Costin), la D. Cantemir, îndeosebi la reprezentanții Școlii Ardelene, ideea latinistă devenind un standard al luptei de emancipare socială și recunoaștere națională (I. Inocențiu Micu Klein, Gh. Șincai, Petru Maior ș.a.).

Capitolul următor, *Decebal și Traian – doi mari luptători, un singur învingător*, urmărește, pornind de la istoricul antic Dio Cassius, – care aprecia la cei doi atât unele „trăsături comune” dar și suficiente „motive să se teamă unul de celălalt” – aspecte de viață importante, precum, în cazul lui Decebal: „abuzul de ospetie/ conspirația traiană”, sinuciderea Regelui în fața dezastrelor și a apropiatilor săi, ascunderea și găsierea comorilor, iar în cazul lui Traian: podul istoric de la Drobeta (și cel de lemn de la Celei) și tradiția orală, victoriile „pe solul Daciei”, „Poarta românilor/ Poarta lui Traian/ Poarta de Fier a Transilvaniei”, „Masa lui Traian”, apoi drumurile lui Traian („de pe sol” și cel de pe „bolta cerească”), „Valul lui Traian”, alte realizări în infrastructura Daciei Romane... Un fel de „traianizare” a Daciei cucerite

(p. 219). Pe lângă aceste fapte, în tradiția populară s-au păstrat și alte aspecte privind personalitatea împăratului, precum „erotismul” aventuros (vezi legenda „Domnului de Rouă”, a îndrăgostitului „menit să piară”, prezentă în Oltenia și azi, unde apare și o revistă „Domnul de Rouă”!), relația „Traian și Dochia”, dar și alte mituri minore în legătură cu Traian (Roma, gemenii, lupoaica, apelurile referențiale la Midas, Novac, Iorgovan, Hercule, Arghir, Sfântul Gheorghe, uriași, căpcăuni, canibali, tătari). Mai controlabilă din punct de vedere istoric este relația Împăratului cu creștinismul (din schimbul de scrisori cu Plinius cel Tânăr rezultă destul de clar „persecutarea creștinilor”, cu teribilele crucificări, precum cea chistică din timpul proconsulului Pilat din Pont, până mult mai târziu, creștinismul fiind abia peste două secole recunoscut, de împăratul Galerius, el însuși aspru persecutor, ulterior pocăit, prin edictul de toleranță față de noua religie din 311). Din acest punct de vedere, un Eusebiu din Cesareea (sec. III-IV) considera represiunea practică de Traian pe locul al doilea, după aceea din timpul sceleratului Nero. Apoi, se cunoaște îndelungatul oprobriu papal la adresa Împăratului, omorâtor de creștini, în ciuda unor încercări de îmbunătățire a imaginii a celui „pagano virtuoso” cum îl numea Toma de Aquino (1224-1274), fie și prin legende precum cea intitulată „Traian și văduva din Roma”.

Urmărindu-l îndeaproape și în relație cu tradiția românească orală (dar și în cultura populară orală a slavilor, neogrecilor și albanezilor), pe acest „bădița Traian” din onomastică și toponimie, cercetătorul stabilește „*locul regelui Decebal și al împăratului Traian în legenda populară românească*”, ba chiar consideră „mitul traianic” un veritabil „mit al etnogenezei românilor”, mit fundamental, cum susținea G. Călinescu, alături de mitul „morții” și existenței pastorale (*Miorița*), al creației prin jertfă (*Meșterul Manole*) și al iubirii (*Zburătorul*), toate fiind de regăsit, în varii întrepătrunderi tematice și motivice, atât în cultura noastră populară cât și în cea scrisă, de-a lungul secolelor. Parafrazându-l pe Roberto Merlo, dl I. Talos conchide: „*il popolo romeno ha generato un mito folclorico vero e proprio delle origini di sé stesso*, mit pe care l-a păstrat și reînnoit mereu de-a lungul timpului, *MITUL TRAIANIC*” (p. 223).

O bogată secțiune de *Anexe* ilustrează caracterul de cercetare aplicată, meticuloasă, riguroasă d.p.d.v. documentar, reproducând materiale arheologice (inscripții, descrieri onomastice etc.), precum și răspunsurile la Chestionarele întocmite de Odobescu (arheologic), Hasdeu (lingvistic), N. Densușianu (istoric), I. Mușlea.

În *Postfața* subtitrată „Din preistoria acestei cărți”, autorul amintește de lectoratul său la Universitatea din Köln, întemeiat prin 1960, la care au slujit Paul Miron, Pompiliu Marcea, Vladimir Drimba, Vasile Arvinte, Mircea Zăciu și la care studiul limbii române era facultativ, cu obținerea doar a unui „Schein”/ dovadă de participare. După doi ani, însă, d-sa a reușit să facă din română „disciplină pentru examenul de diplomă”, organizând seri culturale românești, conferințe, colocvii cu participarea unor savanți (E. Coșeriu, Iorgu Iordan, Marius Sala etc.). Apoi, în 2016, de *Ziua Latinității*, dl Talos a ținut, la Filiala Cluj a U.S.R., conferința „Traian în tradiția orală romanică”, repetată la secția clasică a Filologiei clujene.

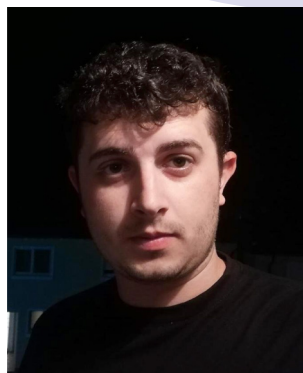
Cercetând din aproape în aproape imaginea împăratului Traian în conștiința romanității românilor, autorul a reușit să alcătuiască această amplă lucrare, care, precum celelalte amintite, se situează într-un orizont de cultură europeană, pornind de la unele studii de antropologie culturală europeană, pentru a se axa pe imagologia din tradiția românească, din antichitate până la miturile și credințele din Evul Mediu, iar de aici la felul cum le-a receptat oralitatea românească, conform datelor etno-folclorice și mai ales chestionarelor întocmite de Odobescu, Hasdeu, Densușianu și I. Mușlea.

Desigur, *Bibliografia* consistentă (pp. 379-406), *Lista cu denumiri istorice* ale unor localități menționate în lucrările consultate, *Indexul privind nume de locuri și nume de personaje*, precum și câteva pagini de ilustrații din final conturează pe deplin imaginea unei cercetări de înaltă academică, care, vorba lui Ioan-Aurel Pop, ne îmbogățește „nu numai mintea și sufletul cu mari valori de cultură”, dar ne și luminează „asupra destinului celui mai răsăritean popor roman din Europa”, cel mai numeros din sud-estul european în care imaginea imperatorului Traian nu este deloc una decorativă, pierdută în legende etno-folclorice, ci de-a dreptul structurantă, reprezentativă, eponimă chiar pentru cultura și spiritualitatea românească.

Proiect editorial apărut sub egida Centrului de Cultură și Artă al județului Sălaj, în Editura Școala Ardeleană din Cluj-Napoca, lucrarea dlui Ion Talos este deopotrivă plăcută, instructivă, ilustrativă și exponențială pentru „conștiința romanității românilor” în context european.»

Zenovie CÂRLUGEA
Tg.-Jiu, 18 iunie 2025

Proză

Tulburarea din primele luni se subțiasse și se spărsese la cusături, dar nu atât cât să uii rușinea de a umbla în zdrențe. De „domnul învățător Victor de la oraș” nu se mai știa decât, vag, că e gata-gata să dea drumul la prima cooperativă din județ, undeva pe altă vale, pe Copăcioasa, mult mai jos, mai jos chiar de Pitești, unde se termină ultimul muscel și începe câmpia lungă, lată și fără margine, încât numai marea cea mare izbutește să o înghită. Peste Zbilță și peste vale pluteau rotocoale de păclă unsuroase. Nori de noapte se zăreau, chiori și puhavi, înspre miază-zi. Cerul avea o culoare incertă, murdară, ca o odaie spoită cu praf. Nici oamenii nu se arătau mai veseli. Erau vreo 3-4 bărbați subțiri, topiți ca de boală, nerași și plini de praf, câteva femei zbârcite și uscate, ciolănoase și urâte de supărări, și o liotă de copii, din care cei mai mari să fi avut 10-12 ani, palizi și obosiți de parcă trăsese rădăcină toată ziua la sapă. Bărbații beau la tutun, așezați pe o băncuță scundă de lemn, în timp ce femeile își făceau de lucru cu andrelele. Iarba de pe răzor era uscată, drumul plin de crăpături. Secetă. Din când în când se ivea glas de vânt subțire, tulburând praful și ridicând rotocoale de țărână coaptă peste oameni și peste copaci. Nimeni nu le dădea vreo atenție. Printre crăcile răsfirate ale unor salcâmi curgeau, alene, șuvoaie de aer greu, cilindrici bolnavi să se miște cu mare chin, împotriva voii lor. Nu se auzeau nici muște, nici câini, nici altă gură de animal, doar țârâituri stinse de greieri.

– Ați băgat de seamă că nici tăuni nu sunt anul ăsta ? I-a omorât seceta.

– Păi dacă n-au apă? Unde să se prășească? Că toate găngăniile astea în apă se prășesc. N-au nici ce să mănânce, că vite nu mai sunt. Greierii, măcar, stau în crăpăturile pământului și mănâncă humă. Altfel n-am fi avut anul ăsta nici greieri.

Bărbatul cu fața smeadă care vorbise se opri, își adună o flegmă în gât și slobozi un scuipat gălbicios.

– Nici tutun nu mai este. Fumez așa, niște buruieni, de dorul tutunului.

– Și e bun?

– Nu e, mă, bun. Pute și te ustură pe gât.

Câteva clipe nimeni nu mai spuse nimic. Apoi o femeie zise, fără să ridice ochii din andrele :

– Te-a bătut soarele în cap, Factorule, și ți-ai topit creierii. Nu e destul că ne arde toată ziua văpaia, mai arzi și tu la pipă. O să mori de arșiță și de dorul răcorii.

Factorul nu spuse nimic. Îi ardea buza după câteva fire de tutun.

– Grele vremuri ne-au apucat, oftă o femeie. Eu zic că de colectivă n-o să scăpăm. Până acuma am mai păcălit-o, am mai tărgănat-o, dar de-acuma o să se isprăvească.

Celelalte muieri tăcură, semn că sunt în asentimentul vorbitoarei.

– Ia zi, bre, cum e acuma? Mai rău sau mai bine decât ai apucat malele ?

Cel ce puse întrebarea era același Factor. Întrebuse jumătate respectuos, jumătate în batjocură, că nu știa niciodată dacă vorbește serios sau are de gând să își facă comedia. I se adresase unui bătrân care până atunci șezuse în tăcere pe un rotocol de buștean, privind în zare fără să bage de seamă la cele vorbite. Moșul, Licsandru, nu fusese niciodată tânăr. Toți cei prezenți îl cunoșteau de când veniseră pe lume, cu 30-50 de ani în urmă, dar încă de pe-atunci îl apucaseră în etate. Nu mergea atât de aplecat și avea mai multă zvâcnire în glas, dar afară de astea era la fel ca acum. Din leatul lui Licsandru nu mai trăia nimeni, toți se duseseră în pământ. Licsandru umbla pe jos, de colo colo, prin sat, fără țință și fără ocupație. Avea o palmă de pământ în Roghină dar n-o mai putea munci. Se ducea să vadă cum se întinde volbura pe fostele brazde. Anul ăsta nici volbură nu crescuse. Bătrânul păru bucuros de invitație. Mai mult decât orice, oamenii în etate duc lipsă de atenție și de ascultare.

– Secetă ca asta, ba mai rău ca asta, a mai fost la noi. Mânca lumea rădăcină de papură uscată, măcinată și făcută turtă, cu lăcuste fripte. Se făcuse o crăpătură așa mare de cădeau căruțele în ea, cu oameni cu tot, ba se întinsese groapa de începuse să înghită casele oamenilor. Așa de rău a fost. Așa de rău se uscaseră valea de nu mai aveau oamenii nici lacrimi să plângă. Stăteau cu capetele plecate în jos și nici nu

Secetă

îndrăzneau să se uite la Soare, așa de tare îl urau.

– Demult a fost asta?

– Eu știu? Demult, da. Dumnezeu, drăguțul, mai știe.

– Și cum au răzbit? întrebă Pușa. Femeile erau, în seara aia, mai dornice de vorbă.

– Pe vremea aia umblau Dumnezeu și sfântul Petre pe lume, sub chip de muritori de rând. Și au înțeles și pe la noi, să vadă ce zice lumea, cârtește oare, au cere ajutor lui Dumnezeu? Au intrat la o creștină, Azra, că pe vremea aia nu era popă în sat să boteze oamenii și lumea avea alte nume. Și femeia i-a primit și le-a zis că n-are mâncare, dar le dă ce mănâncă și ei. Și ce *mânca*? Scoarță de copac răzuată și făcută ghiveci, aia mânca. Dumnezeu cu sfântul Petru i-au mulțumit, au zis că nu vor să ia din mâncarea copiilor. Și au văzut că Azra și copiii ei au luat din fiertură, au duminat la scoarță și chiar au înghițit. Erau copiii slabi ca niște ogari și cu burțile umflate de zici că stăteau să nască. Lui Hristos i s-a făcut milă de oameni și că, din ce nu aveau, au dat să împartă cu ei, și i-a întrebat cu ce poate să îi ajute. Femeia, Azra, i-a zis că ce dorește ea el nu poate face, numai Dumnezeu poate, dar Dumnezeu și-a întors fața de la ei și nu îi mai aude. Hristos a zis că atâta lucru poate face și el, să asculte plângerea femeii. Și femeia i-a zis că vrea ploaie, să se topească seceta. Înainte căldura își afla sfârșitul ei, apele curgeau în fâgașele ce le fuseseră rânduite, de se adăpau fiarele pădurii, răsărea iarba dobitoacelor și din rodul pământului se hrănea toată făptura. Și Soarele își cunoștea apusul său, oamenii mergeau să dea somn ochilor, Luna venea la vreme rânduită să lumineze pământul, apoi fiarele pădurii se trăgeau iarăși la culcușurile lor, oamenii ieșeau să semene și să-și facă lucrarea până seara. Acum Soarele nu mai avea zăgaz, apele fugiseră din matca

Alexandru Trifu

lor, fiarele ieșeau ziua în amiaza mare să prade și să rupă, iar oamenii, uscați pe ciolane, nu mai ieșeau din case de frica arșiței. Vreau, a zis Azra, să fie ca înainte, cum este rânduită legea firii, să plouă, să dea colțul ierbii, să mănâcăm măcar iarbă crudă, ca vitele, până ce vom putea să mănâcăm din nou legume fierte și zamă lungă să ne-ajungă.

Hristos a ascultat-o și a învățat-o cum să facă. Soarele, zice, vă vede și vă cunoaște. Vă aude cât plângeți și cât jeluți. Voi îl blestemați și îl urăți, de asta și el vă urăște pe voi și vă asuprește. Adunați-vă toți din sat, care cu ce mai are prin bățatură, și faceți ospăț mare. Fierbeți lemne, fierbeți bolovani, frigeți rădăcini de papură și mestecați humă. Soarele nu știe și nu mănâncă mâncare omenească. Ce aveți voi lui nu-i trebuie. Și să fie voie bună, cântați din gură, bateți din palme, tragă din arcuș de alăută bărbații voștri. Când e totul gata, puneți masă mare, ca de sfintele Paști, și chemați Soarele la masă. Soarele vă vede și vă aude. Să fiți îmbrăcați cu straiete cele mai frumoase și în ziua aia nimeni să nu lipsească, nimeni să nu fie la câmp sau la somn. Și Soarele o să vină și o să se îmbune.

Și așa a fost. De cum s-au pus oamenii la masă și au turnat zeama, de cum au început să se adune norii și să nu se mai vadă Soarele. Cât au stat oamenii la masă și au băut o cofă de apă, că altceva nu era, a început să dea o bură de ploaie. Când oamenii, de voie, de nevoie, au băgat lingurile în străchini și au înghițit fiertura, s-au dezlegat cerurile și a dat ploaie multă și bună. În timp ce mâncau, au băgat de seamă că pietrele se făcuseră carne și jirul porcilor legume. Au mâncat toți și s-au ospătat și s-au închinat Soarelui și lui Dumnezeu și a scăpat valea noastră de piete.

– Să vină și acuma, să scăpăm de uscăciune, oftă Ilie Bufneru, pe care oamenii îl recunoscuseră nu după chip, căci fețele nu se mai deosebeau, ci după glas. Toată ziua am cărat la apă cu hârdăul, să ud holda, și mi-e că tot degeaba.

– Să vină, primi Licsandru, dar mai găsește pe cineva să-i deschiză? Cine știe dacă nu va fi venit deja? Sunt atâtea ciopoare de amărâți care au venit după căpătat, în urma frontului. Cine le-a primit?

– Hai, bre, nea Licsandre, că altceva te întrebasesm noi, îl întrerupse Factorul.

Bătrânul păru că își ia seama și se întoarce pe pământ.

– Ce să zic, dacă o să vie colectivă și la noi? Păi n-a venit deja? Dacă n-au scăpat ei alții mai mari și-o scăpăm noi? Nu scăpăm, asta e știută. Ziceți voi că vremurile sunt rele ? Așa e, nu sunt în contră, dar spuneți-mi când au fost vremurile la noi bune ? Credeți că ăia dinainte, moșii și strămoșii noștri, au dus-o mai bine? Încă acuma e bine, dar o să vie vremea și acum este când o să meargă lumea la cimitir și să-i plângă pe morți, că sunt în pământ și sunt scăpați, și o să se roage să iasă ei, morții adică, din pământ, și să se bage viii în locul lor. Nu râdeți, că așa o să fie. Scrie la cartea sfântă.

Nu răspunse nimeni. Licsandru reluă.

– Morții au ținut pământul ăsta pe care stăm și nu au pierdut decât prea puțin, dar noi n-o să mai putem să-l ținem. Nu mai sunt vremurile care au fost. Încă acuma, mai din urmă, tot a mai fost cum a mai fost, că nu ne-au mai călcat nici turcii, nici muscalii, dar înainte nu vă mai povestesc ce urgie a fost. Hai că a fost la '917 și '918, cu nemții și ungurii în țară, dar orișicât, nemții au venit, au prădat cât au putut și au plecat. După aia am avut, de bine de rău, vreo 20 de ani de pace. Dar înainte-vreme, tot la 2-3 ani veneau când turcii, când tătarii, când nemții, când rusu', care cum voia își făcea poftelile și se hrănea din biata țară românească. Eu am prins, da, am prins vremuri și mai rele. Și încă nici eu n-am apucat vremurile alea cele mai rele, când cu Zavera, cu muscalii, cu arvații... Mi-au mai povestit bătrânii de pe atunci, că am apucat pre unii carele se născuseră pe vremea grecilor, unii chiar înainte de Calimachi.

Vru să-i întrebe dacă auziseră de Calimachi dar renunță la gând. Numele nu stărnise nicio reacție. Acele nume de popoare străine aveau o sonoritate de balauri din poveste. Licsandru plecase de la colectiv și se rătăcise pe alte drumuri, de mult neumblate, dar nici ceilalți nu-l strigau să se întoarcă.

– Alții îl văzuseră pe domnul Tudorin, când a ridicat țara să sfarme capetele șerpilor, și mi-au spus și cum a fost când au intrat cârjalii în Țara Românească și câtă plângere și pustiire a fost atunci. Încă cârjalii și aici la noi au ajuns, de au omorât pe popa Radul sin Oană, și pe alții, pe care nu-i mai știu. Nici crucile nu mai sunt, au putrezit. Da, de acolo știu, de la oamenii buni și bătrâni pe care i-am cunoscut, și mai pe urmă și din cele pe care le-am apucat eu, că moartea a uitat să mă ia și mă tot amână să mă târâi, bolnav și scăzut cum sunt, pe lumea asta. Mai bine mă lua Dumnezeu demult. Am răbdat destul și am trăit destul. Mi-a fost rândul, gata. Să mai trăiască și alții, să mai se chinuie și ei. Câte să mai încapă într-o biată inimă de om ?

La această vorbă câțiva ascultători tresăriră speriați. Nimeni nu era la adăpost de boală și chin.

– Să ne ferească Dumnezeu, că au fost vremuri când așa era de rău că mai abitir când se năștea un copil, părinții nu se bucurau, ba și preotul când îl boteza (care apuca să-i boteze, că mulți nu mai apuca) îl căina : „Ce-ai venit, pruncule, pe lume aici, în sărăcia noastră, în răutatea în care trăim, că mult vei mai plânge și vei mai blestema ! Dar acum, dacă aici te-a adus Dumnezeu, o ști El de ce. Măcar tu și care veți mai fi după noi să trăiți un strop mai bine !” Și nu se știe cum o să vie iar așa încercări peste bieții rumâni. Eu nu le mai apuc, s-o îndura Dumnezeu și m-o lua, dar de voi nu se știe. De asta privegheați și vă rugați, că nu știți ziua, nici ceasul, cum scrie la cartea sfântă.

– Astea sunt povești și snoave, vorbe de femei fără minți, îl înfruntă Factorul. Vorbești și mata ca să aibe gura la ce folosi, că nici dinți n-ai, nici ce roade cu ei.

Licsandru se opri și privi în jur, parcă pentru a cere ajutor. În afară de Factor (și încă nici el nu părea convins de ce spusese), ceilalți păreau să-l asculte cu destulă atenție. Ba chiar o femeie îl repezi pe Factor:

– Lasă-l mă, zurbagiule, să spună. Altă treabă ce avem? Sau te pomeni că vrei să ne povestești tu cum te-ai dus la târg și te-ai îmbătat de ți-a furat iapa? Parcă nu te știe tot satul ca pe un cal breaz. Dacă nu îți place, du-te de te culcă. Mie îmi place că așa îmi povestea și mie maica când eram mică.

– Auzi la ea, femeie bătrână și vrea să asculte basme. Ai dat în mintea copiilor, dădico!

– Mai fie și un lup mâncat de oaie, replică femeia. Nu vezi că toate sunt pe dos? Zi nea Licsandre, că noi te ascultăm!

Andrei UNGUREANU
(Fragment de roman)

„Din Sătmăr pân' în...”

Nicolae Manolescu empatiza la PRO TV, (marți noaptea 1998), cu o emisiune împotriva prezenței masive a lui Eminescu în programele și manualele școlare. E prea mult Eminescu! Iată ideea centrală. Ca să-și susțină teza, criticul decidea că toți elevii din România s-au săturat și s-au plictisit de Eminescu, în vreme ce postmoderniștii rămân necunoscuți tinerilor. Rareori l-am văzut pe Nicolae Manolescu atât de „angajat” ideologic. Credea și el că Eminescu este „antisemit”, „xenofob”, „reacționar” etc. Și, cu „îngrijorare”, poet național, așa cum apare în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* a lui G. Călinescu. Nu e de mirare că *divinul critic* semnală, în cronicile literare ale tânărului și în cartea scrisă în colaborare cu Dumitru Micu (*Literatura română de azi. 1944 - 1964*) lipsa vocației arheice, recte (a *criticii totale*) și preferința pentru impresionismul critic.

*

Și încă un critic eminent care privește de sus pe Eminescu și pe cei din descendența lui. E vorba de Mihai Zamfir, devenit Membru de Onoare al Academiei Române. Într-o „scrisoare portugheză”, acesta „demonstrează”, prin simple afirmații, că Eminescu a refuzat orice deschidere către modernitate: „...substanța și sensul evoluției poeziei europene contemporane i-au rămas lui Eminescu funciamente străine”¹.

În consecință, criticul ne explica admirația românilor pentru Eminescu prin faptul că au rămas, odată cu el, *întârziați* în secolul al XIX-lea! Se naște o *concluzie*: Bacovia, Blaga, Arghezi, Rebreanu, G. Călinescu, Giuseppe Ungaretti, Rosa del Conte, Eliade, Cioran, Noica, Nichita Stănescu, Cezar Ivănescu ș.a.m.d. sunt niște rămași în secolul al XIX-lea!? Altfel spus, „romantici întârziați”, odată cu poetul?

*

De la canonicul Alexandru Grama încoace, revista „Dilema” a declanșat cel mai vulgar și mai de neînțeles atac împotriva lui Eminescu (nr. 265, 27 februarie – 5 martie 1998). „Responsabil de număr”, suntem încredințați (*proprio motu*, „iresponsabil de număr”) se prezintă a fi credulul Cezar Paul-Bădescu, discipol al lui Z. Ornea, adevăratul *responsabil* de număr, care, desigur, semnează și el un articol ideologic, reușind să-i coaleză pe „grii”, „naivii”, Nicolae Manolescu, Al. Paleologu și Mircea Cărtărescu, în același număr. Cei mai aprigi membri ai „Galaxiei Grama” (sintagma lui D.R. Popescu) sunt Cristian Preda, T.O. Bobe, Pavel Gheo Radu, Răzvan Rădulescu. Și devine acum foarte limpede (dacă mai era vreo urmă de îndoială) că, dinspre Centru, se atacă nu doar economia României, nu doar pădurile ei, ci și fundamentul său spiritual simbolizat de Eminescu, identificat ca atare de toate marile personalități din ultimele două veacuri. S-a ajuns până acolo încât „gramăii” legisla în Parlament cu nouă *responsabilitate*, care trimite direct spre vremea Poetului: „Ne fac legi și ne pun biruri, ne vorbesc filosofie” (*Scrisoarea III*).

*

Și o constatare de *trecere*: disecând conceptul *neantul valah*, îl descoperim pe Emil Cioran, ieșind din secolul al XIX-lea, cu tot cu Eminescu, schimbând paradigma filosofiei moderne și postmoderne cu *Rugăciunea unui Dac* și cu punerea României în istorie europeană și universală cu *limba română* și cu „*Din exil acasă... «cu-Eminescu de mână»*”, cum s-a visat, în dramatica lui viață, Vintilă Horia². În altă terminologie, Cioran recunoștea în Eminescu *centrul iradiant al culturii românești*, încât cine se apropie de *Archaeus* rămânând, stilistic, în sine, e pe calea *ființei-ca-ființare* națională. Blaga vorbește de *matrice* stilistică, iar Noica despre *devenire într-o ființă*. Cealaltă categorie de creatori, cei care nu-și mai recunosc obârșia (*arheul*), respingând și sintagma *poet național*, sfârșesc cu pierderea limbii strămoșești (*mancurtism*), ca în *Doină*: „Și străinul te tot paște, / De nu te mai poți cunoaște”.

*

Dar să încercăm a lumina ecuația complexă a relației dintre tineretul școlar și Eminescu. Dilematicii au îmbrățișat teza mincinoasă a demonizării, agresivității cu care poetul, „nul din toate punctele de vedere” (Cristian Preda), torturează școlile gimnaziale și liceale. Probele se iveau „suficiente”, arătându-ne că Eminescu este un obstacol cultural creat în vremea regimului *național-comunist*. Școala cerea prea mult Eminescu, de la programa școlară la olimpiada de limbă și literatură română, care purta numele Poetului. Situația a devenit evidentă, de vreme ce până și critici ca Eugen Negrici, care propunea, la Televiziunea Română, o tăcere de cinci sau zece ani, spre a se impune necesitatea că trebuie amortizată „maladia prea multului Eminescu”. Culmea, însă, ca reacție, eminescologia s-a dovedit mai productivă ca niciodată. Ba renașterea poeziei postde-

cembriste s-a bucurat, la Botoșani, de acordarea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, iar la Suceava – Premiul Național de Eminescologie, pentru o carte tipărită în anul anterior. La Iași, Editura Junimea s-a dovedit păstrătoarea colecției „Eminesciana”, iar la Chișinău acad. Mihai Cimpoi a înființat Centrul Academic Internațional „Mihai Eminescu”.

De observat că, în capitală, n-a fost posibil a se înființa Institutul Cultural „Mihai Eminescu”, în pofida strădaniilor lui Dimitrie Vatamaniuc, Nicolae Georgescu ș.a., care voiau să împlinescă măcar o catedră Eminescu în universități, dorită de Perpessicius. Centrul cultural românesc n-a avut șanse de găzduirea eminescianismului în Capitală, semn că „Galaxia Grama” a lucrat bine, dar nu și în „sucursale” regionale. Astfel, la Chișinău, a fost posibilă întemeierea Centrului Academic Internațional „Mihai Eminescu”. Regretatul acad. Eugen Simion a fost nevoit să găsească, împreună cu Mihai Cimpoi, asemenea *sucursale* la Dumbrăveni – Suceava. Basarabienii au reușit să dea numele Poetului filialei Chișinău a Institutului Cultural Român. La Bârlad, grație medicului Constantin Teodorescu, există un Centru Eminescu. Școli, teatre, biblioteci, diverse instituții din țară și din străinătate au onoarea patronimică eminesciană. La nivel cosmic, de pildă, planeta Mercur duce cu sine numele celui mai mare crater, cum au hotărât savanții de la NASA.

*

Dar cea mai surprinzătoare manifestare *regională* a eminescianismului recent s-a ivit, arheic, *in statu nascendi*, într-o localitate dragă lui Eminescu, numită popular SĂTMAR, în capodopera *Doină*, citită de poet pe 5 iunie 1883, la Iași, cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Văzând însă demagogia unor cuvântători precum Petre Grădișteanu, Eminescu a renunțat a mai vorbi, preferând s-o citească, în aceeași zi, la adunarea de la „Convorbiri literare”, făcând o impresie extraordinară, încât, pentru întâia oară, la Junimea, s-au înregistrat vii aplauze.

Cu 12 ani în urmă, un grup de eminenți profesori de litere și arte de la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din Satu Mare, intrigați de opiniile unor celebrități precum cele menționate mai sus, cu privire la „nefăsta” influență a lui Eminescu asupra tinerei generații în creștere, gata să facă grevă împotriva „naționalismului” eminescian care subminează intrarea noastră în Europa prin rămânerea în secolul al XIX-lea. Adânc scandalizate, bănuim, cadrele didactice cu pricina au inițiat un experiment „jurnalier” ajungând la ediția a XII-a (cu titlul *Jurnal eminescian*) și cu subtitlul polemic extraordinar „*Darul ce ni s-a făcut prin Eminescu*”. Cu siguranță, un moto mai în spiritul lui Iorga, Eliade, Noica, Cioran nici că se putea. Și precizarea: „Concursul regional de creație, recitare și interpretare”. Cartea a apărut la Cluj-Napoca, Editura Ecoul Transilvan, 2025 (concursul ediției desfășurându-se pe 15 ianuarie 2025 – 2026). Autori și coordonatori: prof. dr. Natalia Manuela Boloș (coordonator), prof. dr. Diana Petrovai (coordonator), prof. Anca Teodora Andreescu, prof. Carmen Melania Bratosin, prof. dr. Georgeta Ileana Cozma, prof. Raluca Curtuzan. Lista se completează cu un număr impresionant de alte 122 de nume care au colaborat la eveniment, din toate școlile sătmărene și din alte 24 de județe, plus patru raioane din Republica Moldova: Bălți, Cimișlia, Râșcani, Soroca. Județele coparticipante: Alba, Arad, Bihor, Bistrița-Năsăud, București-Ilfov, Cluj-Napoca, Covasna, Dâmbovița, Dolj, Galați, Giurgiu, Gorj, Harghita, Hunedoara, Ialomița, Iași, Mehedinți, Neamț, Prahova, Sălaj, Satu Mare, Suceava, Teleorman, Tulcea. La concurs, s-au înscris 450 de gimnaziști și de liceeni.

Amploarea evenimentului a fost, de astă dată, declararea „*Anului Eminescu*” (2025) de către cele două academii românești, Academia Română și Academia de Științe a Moldovei. Au colaborat din județul Satu Mare instituțiile: Inspectoratul Școlar județean, Biblioteca județeană, Casa Corpului Didactic „Darius Pop”, Teatrul de Nord, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, instituții din alte județe și din raioanele basarabene. Miezul problemei a fost ideea exprimată în acest articol: recuperarea relațiilor din școli în spiritul „*Darului ce ni s-a făcut prin Eminescu*”: „Activitățile cultural-artistice își propun să promoveze arta interpretativă individuală, să valorizeze limbajul literar și muzical, în vederea formării și modelării personalității elevilor, să stimuleze gândirea critică și să încurajeze performanța artistică, având ca sursă de inspirație și reper creația lui Mihai Eminescu. Proiectul educativ se dorește a fi încă una dintre căile de apropiere a lui Eminescu de școală, este revenirea și căutarea profunzimii lumilor pe care acesta le-a dăruit, împlinirea aceluia «pe mine/ Mie redă-mă»”. (*Cuvânt înainte*, p. 11).

Manifestarea centrală a avut loc pe 15 ianuarie 2025 și continuă cu 15 ianuarie 2026, după precizarea doamnei profesor dr. Diana Petrovai. Lucrările concursului au avut loc în două secțiuni: Secțiunea I, „Gând purtat de dor” (cu trei subsecțiuni: A. Ipostaze lirice; B. Ipostaze muzicale; C. Ipostaze dramatice);

Secțiunea II, „...pe mine/ Mie redă-mă!” (cu trei subsecțiuni: A. Proză; B. Poezie; C. Scrisoare de recunoștință; D. (ÎN)TERE VEDERE și VIZIUNE, desen/ pictură).

Bogăția celor două secțiuni și a subsecțiunilor aferente se așterne în capitole speciale, finalizându-se cu numele concurenților, îndrumătorilor, cu textele premianților, într-o carte-document al celui mai important eveniment de eminescologie *in statu nascendi*, care dă și cea mai credibilă replică „Galaxiei Grama”.

Îndemn nu numai pe tinerii cititori să parcurgă voluminoasa carte dedicată enigmatului Eminescu.

Theodor CODREANU

Cărți

Poezia ca artă a vieții

Cu fiecare nou volum ieșit de sub tipar, Ion Cristofor pare tot mai tentat să-și acutizeze expresia în direcția înmulțirii pulsațiilor zglobie ale limbajului neconvențional, „impenitență” alăturată firesc fluxului diafan al lirismului său. Astfel că natura discursului primește irizări complementare, adesea șocante, evidențiate și în volumul bilingv de

Poezii/ Poesie cu texte în oglindă (în română și italiană), apărut în 2025 la Editura Napoca-Star. Cartea este un fel de micro-antologie reprezentativă, alcătuită din piese traduse în italiană de Eliza Macadan, Iuliana Olariu și Ștefan Damian. Cu acest prilej devine mai clară aplecarea spre bipolaritate ideatică a poeziei sale.

Efectul este detonant de la primele pagini. Repulsia față de o epocă deraiată de la normal se focalizează pe omul politic al zilelor noastre, asimilat caustic unui „câine fioros cu dinți de oțel”. Ura față de politicieni se descarcă abrupt în imagini scatologice vitriolante: „eu și umbra mea urinăm cu deosebit respect/ pe portretele voastre electorale” (*Eu și umbra mea*). Ceea ce părea a fi un manifest incipient se dovedește a fi o usturătoare satiră înseriată ca atare. E limpede că lirismul lui Ion Cristofor a coborât în stradă. Ascuns după un alter îngreșat de duhurile și negativismele existențiale, poetul proferează incisive anateme la adresa unei lumi lovite de revoltătoare demențe comune, dă glas unui vocabular necenzurat cu viziuni extrase din retorica unui Baudelaire al zilelor noastre. Pe parcursul înaintării în lectură, radicalismul acestui impuls agresiv scade, rămâne doar greața explorată ficțional în determinări univoce. Între Sartre și Baudelaire, poetul își protejează candorile încă pulsând de un umanitarism vibrant. Cu vocea unui resentimentar atroce, din stirpea lui Mircea Dinescu, poetul melancolizărilor translucide (după cum îl cunoaștem cu toții) respinge cu infinit dispreț „valorile comuniste” impregnate în conștiința copilului de altădată: „Timp de trei ore/ tovarășa profesora ne-a explicat/ cu un patos molipsitor/ că Dumnezeu nu există.” (*Comunism*).

După alte câteva impresii tunătoare, ajungem la tandrețuri lirice de înalt rafinament al rostirii: „Un fluture galben/ tremură/ pe patul puștii/ soldatului” (*Un fluture*). Finețea observației învinge tumultul resentimentar. Buzele virtualei iubite sunt asemănate unui fluture. Eul blând reflexiv ia locul eului revoltat-denigrator în faptă și sens al mesajului. El pare „luminat de sorii abisului” și invocă poezia ca „pâine a iluziei”. În tabloul afectiv apar reminiscențe dintr-un trecut luminat de fiorul erotic dintr-o „vară îndepărtată”, evocată în cadrul unui imagism structural, încremenit în străfulgerări genuine. Șirul angoaselor se întinde în paralel cu miraculoase fabulații lirice. Dezastrele semnalate contrapunctic induc dezamăgiri insurmontabile: „ca o feștilă în lumânare/ am ars în mine toate iluziile/ toate cuvintele” (*Toate iluziile*). Așa încât dezgustul are în vedere, în disperare de cauză, și „haznaua cuvintelor”. Reverberările nihiliste alternează cu senine oaze de liniște precum tabloul scriptural *Ceață*, subtilă ilustrare a celebrei picturi reproduse pe coperta volumului *Misterul și melancolia unei străzi*, al lui Giorgio de Chirico: „Niciun om pe strada pustie/ doar felinarul roșu al bordelului/ luminează în ceață.” Și luna ca o mireasă/ plutește pe deasupra orașului.” Aici lirica lui I.C. e așezată pe fagașul cunoscut. Reducție de unu la un milion realizează poetul, ca Vasile Sav altădată, omagiind rezumativ astralul moment al întâlnirii dintre Eminescu și Maiorescu. Înregistrăm cu plăcere alte instantanee lirice sau jocuri cu moartea. La fel de reductiv dar și descriptiv este tabloul schițat în câteva versuri *În Turcia*, oglindind legăturile statornice între poezia sa și acest spațiu cultural. Sunt versuri de o eleganță aparte. Temuta „doamnă cu coasa” e doar „un soi de audiență la palatul tăcerii” sau: „Se-aude doar în grădină/ moartea cum scutură perele coapte” (*Noapte senină*).

Dezabuzat, profund scârbit de spectacolul grotesc al prezentului, Ion Cristofor nu contenește, totuși, să înșire semnificative radiografii sentimentale în delicate, dar și în extrem de vituperante versuri, după cum sunt și poeziile alese pentru acest volum. Ele oglindesc un *modus vivendi* specific exercitat în arta cuvântului.

Adrian ȚION

1 Mihai Zamfir, *Eminescu (II)*, în „România literară”, nr. 26/1999, p. 23.

2 A se vedea antologia Mihaelei Albu *Din exil acasă... „cu Eminescu de mână”*, postfață de Theodor Codreanu, București, Editura Muzeului Național al Literaturii, 2021.

Migdale dulci-amare**Când „Volver” rimează (nu) cu „Querer”****Pamflet de Florica Bud**

Dacă va fi fiind să o pățești, va fi și gata! Uite, luna aceasta m-a pus la punct, dar nu brutal, ci cu gingășie. Se poate și așa. Și nu este o *punitate* ușoară. Așteptând să vină primăvara, sălășluiesc în entitatea aceasta *lunică*, în general tristă și fără ca sfântul Soare să ni se arate. Dar înseninarea a venit din altă parte. Din *nourul* ce se însorește singur. Dar, vai mie, îmi lipsesc întrebările ajutoare, Unde sunteți, când am atâta nevoie de Domniile

Voastre? Oare de ce s-a lăsat o liniște atât de apăsătoare? Frumos din partea voastră, înțeleg că respectați, în felul vostru, iubirea. Da, iluminarea a venit din regatul *cupidonic*. Pot spune răspicat, m-am îndrăgostit, poate cineva să mă oprească? Nu categoric, nu. Poate, doar cei care nu vor avea răbdare până la capăt. Păcatul lor să fie! Acum și în veacul vecilor, Amin!

– Cum, de nu? Doamna noastră, ești exact la vârsta potrivită! Ai toată înțelegerea noastră a *Cupiduras Bheutis Clarhenieni Uio*. Desigur că mai putem să facem rost de o grămadă și mai mare de susținători. Cum îi vrei înregimentați și măsuțați în kilometri, hectare, țări, continente, intraterrian, ori poate extraterestru? Nu cerem plată, dar vrem în schimb să știm cine este fericitul care te-a trezit la viață. Câtă energie a trebuit să consume ca să te aducă în starea aceasta binecuvântată. Erai cam departe de lumea noastră, oameni „sălășluiau” în vremuri trecute. Dar în perioada istorică în care ne aflăm este posibil orice să se întâmple din punct de vedere uman, social, economic și politic... mai ales. Vaya con Dios!

– Să fi căzut în brațele unui „Maldito amor”? Întrebăm, presupunând noi, *Kkoposias Gytreo Sewers Fus*, ceva nu e în regulă cu iubirea aceasta. Mai cu seamă că nu este vorba doar de unul, ci de doi, deocamdată. Nici nu știm, cu care să începem. Cu ce? Cu Universul și comploturile sale îngrijorătoare. Căci de unde ne vin săgețile? De unde altundeva decât din caierul lui încâlcit. Prin supușii săi tentaculari. Cine altcineva să trimită un video *subiectei* voastre, în care un cântăreț, necunoscut ei, interpreta impecabil o cântonetă italiană. Da, știm, toate cântonetele sunt prin definiție italiene, dar de ce să vă deranjeze sublinierea noastră? Biata femeie nu înțelegea: să fie un tânăr încărunit prea devreme ori un matur cu aerul de copil dulce. Auzi acolo, dulce în secolul în care se dorește moartea „dulcelui”. A avut nevoie de un jumătate de an, ce mare lucru șase luni calendaristice, să dea de urmele personajului. Cum să găsești pe cineva, în carul cu fân al internetului. Fără a cunoaște vreo dată personală: nume, prenume, numele cântonetei. Ancheta a fost pe mai multe nivele: prin viu grai, în scris și, desigur, căutări online. Până la urmă căutările au dat rezultat, subiectul romanțat era bine cunoscut, un cântăreț de operă, iubitorilor acestui gen. Cultura muzicală lasă de dorit, dar treacă de la noi. Până la urmă a reușit să afle numele, deocamdată a reușit să rețină doar numele mic.

– Gata, dați-vă laoparte, ne-am anunțat și noi la cuvânt. Mereu încercați să ocupați toți spațiul *vocativ*. Dacă este vorba de un cântăreț de operă cu un nume greu de citit, să nu mai vorbim de reținut, atunci se naște o bănuială în mintea noastră. Dacă numele de familie este greu de pronunțat, când nu cunoști limba în care s-a născut, măcar numele mic, este acceptabil, Dmitri. Apoi, după un timp, a reținut, prima literă a numelui de familie este u H***, deja noi știm despre cine este vorba. Din păcate, doamna noastră va avea o mare decepție, cunoscutul tenor a plecat dintre noi, aproape de un deceniu, dureros de repede, o pierdere ireparabilă. Dar, oameni buni, să gândim ca niște maturi, ce i-ar fi folosit dacă ar fi fost în viață? Și apoi de unde până unde iubire? Doar nu e iubire pe toate stele!

– Momento! Păstrați-vă rezervele de mirare pentru ceea ce urmează. Nici nu vă închipuiți unde veți fi purtați. Nici mai mult, nici mai puțin decât pe domeniul unui rege, care nu este nici Regele Charles, nici Regele Presley. Dacă, *dulcicul* era un tenor cunoscut, în *Cazul 2* va fi fiind un *Rey* – „El Rey de la Música Mexicana”! Minunat! Veți da peste o voce caldă și nespuse de duioasă a unui „macho” mexican. Nu ne place cuvântul *Macho*, îl ștergem. Uite, deja v-am introdus în atmosfera din care trebuie să o smulgem pe prietena noastră, care... vai! Vai, vai, vai! Va avea o nouă decepție. Căci, doar vocea regelui a rămas pe suporturi, mai mult ori mai puțin moderne. Stăpânul ei, don Vicente Fernandez, don Chente (R.I.P.), este plecat de patru ani din această lume. Acel cântec *Volver, Volver*, alături de alte multe melodii, a rămas fără cel care l-a făcut celebru. Și acum ce rămâne de făcut? Noi, *Luonumio Tretestes Cupionitus Ege*,

Despre taina intimă a ființei care scrie. Noile poeme ale lui Ion Cocora

În perioada postbelică, primele etape din evoluția liricii românești de după deceniul proletcult s-au desfășurat sub semnul smulgerii cititorului din starea de martor inactiv și devenirea lui ca martor într-o nouă așa-zicând ritualitate, aceea a unei posibile „deschideri”, dezinhibări, când regimul totalitar comunist se reconsolida în plină restaurare a utopiei naționaliste. Labiș, „Almanahul Literar”, ulterior revista „Steaua”, de la Cluj, generația „luptei cu inerția”, apoi Nichita Stănescu consacrau o restaurare, o renaștere. Dar etapa devenirii primei generații post-nichitastănesciene are, afirmat în gruparea revistei „Tribuna”, tot la Cluj apărută, un redutabil poet. Ion Cocora, maturizat deopotrivă la vremea când o poetică implicită avea loc în miezul încă nedeterminatelor ontologii, scrie de la debut ca un spectator activ al cotidianului, participativ, asumând multă vreme, de la debut încoace, ca majoritatea poezilor noștri, nefericirea suplicierii conștiinței intelectuale ca efect al liturghisirii profane a ideologiei de împrumut. Poetul acesta a apărut în plin efort al scriitorului român de a crede, măcar, că se poate demonta, piesă cu piesă, butaforia lecției marxiste montate pe scena improvizată mai devreme, la finalul celui de-al doilea război mondial.

Reperle opereii poetului se află, însă, în chiar dialectica poeziei lui. Taina intimă a ființei care scrie, poeticitatea strict imanentă a cursului liric și, firește, energia iradiantă a imaginarului cu licăriri forjat chtonice, cum intuim în recenta carte, *Aleea paradoxurilor* (București, Editura Palimpsest, 2025, 112 p.), par a-și condensa un raport gnostic cu ipostazele revelatoare prin care în primul rând afirmarea omenescului induce o beatitudine paradisiacă. Dar excelența grăitoare e a lirismului precum un contrapunct al corectivelor din imunda lume a tuturor premonițiilor catastrofice („*A mai trecut o lună din anul domnului 2021./Și eu sunt tot mai bătrân. Dimineața mă trezesc/cu gustul sălcui al morții pe limbă și mă socot/un victorios. Ce-mi mai rămâne de făcut astăzi/ca și ieri, e să atârî de o amintire detestată/părăsiu de primejdia fastelor vicii ale vieții./Zi și noapte mă înconjoară numai substantiv./Doamne, întoarce-mi verbele acasă.*”), iar asta pentru că ostilitatea, desigur vătămătoare, a contextelor funcționează ca un reactiv abuziv, destrucționism potențând mai degrabă, astăzi, datorită segregării partinice în politica fals-democratică, multă anti-solidaritate. Chiar de la o primă lectură a cărții lui Ion Cocora, în construcția poemului depistez foarte rapid un spor axiologic, tocmai fiindcă, au spus-o deja sociologii culturii, oralitatea înseamnă mai cu seamă omul viu și nici măcar scrisul magic nu poate anula această prerogativă. Straniul-paradox (existențial) nu ține nici el de pendant dubitativ, cum în poemul neoexpresionist european, dar nevoia supraviețuirii în cuvânt este de foarte demult ea însăși o artă. Înțeleptul opiniilor, eul auctorial, însă, nu recurge aici la privilegiul unor fantazări, el fiind un partinitor platonice al tihnei scrisului. Scrisul care vindecă, scrisul terapie, scrisul exorcizare, scrisul care nu mai poate fi negat fiindcă este viață: „*Îmi lipsește un ochi/îl strig disperat din toate puterile/dar nu-mi răspunde/îl întreb pe unul pe altul/nimeni nu știe unde ar putea fi/ceea ce mă revoltă e că tu/deși te privesc cu un singur ochi/nu te neliniștești defel/îmi spui, dragule, fii înțelegător/la avut și el nevoie de ceva nou/de un alt paradox al vieții/și s-a refugiat în poemul/pe care îl vei scrie mâine/pagina nescrisă ca o femeie/trezește gustul aventurii*” (Pagina nescrisă, p. 93).

Partizanatul melancoliilor nu-i repugnă poetului, în primul rând pentru că este foarte puternică, radicală chiar, detașarea de „verbozitatea” colegilor de promoție care clamau, vocali ori doar în surdina, pe drumul Damascului lor în vreme ce, la Ion Cocora, metaforele dețin alonja definițiilor așa-zis restrictive, unul din comandamentele șaptezeciste ale poeziei, dacă ar fi să ne oprim la opiniile unor Laurențiu Ulici ori Alex. Ștefănescu. Eul scriptor, în poemul lui Ion Cocora, este un blând-turbulent jucător într-un spectacol, deci nu actor spontan și nici comentator întâmplător al cotidianului frust; eventual e un pascalian al conotațiilor sentențioase, cum sună o „declarație” mult prea voluptuoasă dintr-o „extravaganță muzicală” („*Ascuns după cuvintele poemului/nevăzută de nimeni resemnat din fața/beau o ceașcă de ceai în care crizele/de nervi în timp ce-și mângâie barba/așteaptă să se evapore parantezele/și tuberozele să bată înmiresmat în ușă*”), prevestind

mereu alte „taine” ale sufletului pe această „alea a paradoxurilor” tutelând, totuși, succesivități, convergențe, libertăți de exprimare, în disprețul poeticității calpe. Naturaletă înseamnă, tot aici, efectul/efectele, poemele fiind, majoritatea, înveșmântate într-o structură elegiacă iar cutremurul existențial, tot ca o potențare a misterului cosmic, „instaurează” un *vid sonor* între prevalențele viziunii hipnagogice. Poezia, așadar, este un tărâm jalonat, în concepția lui Ion Cocora, dacă numim cât de cât desăvârșirea lirică paradis. Până și imaginarul marchează o implicare în diversitatea materială a realului, invocă nemiloasa analiză a diferenței specifice, lăuntru de taină al omului arhetipal, ori evocând între tentațiile hermeneutice o analiză psihologică de prisos. Totala indeterminare, încrețul într-o arheologie literară până la urmă abuziv-simplificatoare. Poezia lui Ion Cocora nu a fost deloc atinsă de transformări tectonice, apoteoza ei fiind perfect surprinsă de opinia din 1988 a lui Petru Poantă: „*În ceea ce are irezistibil, poezia sa este una a plăcerilor; o poezie preponderent erotică, dar în care erosul apare îndeosebi difuz, sublimat în diverse regnuri, transferat și copleșit în savanterii imagistice.*”

Indubitabila înnobilitare lirică, la Ion Cocora, se produce, așadar, dintr-o predestinare a unui abis de perplexitate; nu sunt prejudecăți, așadar nici precauții nu sunt, viața pândeste la tot pasul, inocența livrescului justifică lugubrul predispozițiilor și protejează instinctul de poezie. Mișcarea elementarului nu mai e, totuși, cum în anterioarele cărți, articulată în eclectic de o înscenare tematică. La vremea „dezastrelor” survenite în caracterul omului, singur poetul răzbește; să ne închipuim alcătuirea unei pânze manieriste unde e în toi un delir al dezavuării liniei cromatice; *à contraire*, la Ion Cocora tonul particular prelungește „răstimpul” conveniențelor, eul se află în permanentă solitudine activă, duhul poeziei stimulează investigarea unui soi de „demonism” al imediatului. Nu iubiri interzise cât instinctul nîcîcînd reprimabil, stigmatizarea survenind într-o ciudată „în lunație” a generiului vieții de zi cu zi, practic o intenționalitate arhetipală: „*Unde ești mamă cu balsamul tău binefăcător/să mă vindec de dragostele pe jumătate dragoste/ale femeilor cărora le aud pașii pluitori/călcând pe deasupra unor pânze de păianjeni/mă întreb cât de bătrâne ar putea fi ele acum/fără să mă întreb cât de bătrân le-aș fi alături/ce ierarhii de sentimente și disperări se regăsesc/setate ca o psihoză sexuală pe o piele necitită/paradoxuri cu numele lor își pensează sprâncenele/sufocant vodelil într-un lăuntru de suflet/aneecdote confuze în utopia unui rudiment de text/să mi le pot aduce aminte mă uit pe mine mamă/nu mă crede versul de mai sus e o minciună de poet/eu mi le aduc aminte ca să nu mă uit pe mine*” (Unde ești mamă, p. 51).

Regăsiri totemice par a se întâlni în voluptatea senzuală, controlul aparținând instinctului perisabilului ca și cum ritualitatea exteriorizărilor corespunde ființei interioare. Revelații metafizice însoțesc „miracolul” scrisului („*numiți-mă cum vreți spirit retrograd intrus tras pe roată de verb/ccel ce a ales să se târască în genunchi pe grâmez de propoziții/și îi este greu să ajungă la cuvinte cu calorile cenzurate/cu genunchii zdreliți de semne de întrebare fără să piue*”), viața pe turnantă abandonează tentația alterității, îmbie la un consum adânc patima poemului fără de sfârșit. Însingurarea tragică întreține fronda modernistă a eului liric care nu poate fi un revoltat nihilist iar deconstrucția pare a surveni dintr-un fel de „oboseală” ontologică: „*Stau acasă în fotoliu mă întreb unde sunt/ exclam ce mi-ar plăcea să fiu acasă/să stau în fotoliu cu ochii fixați în tavan/să mângâi blana pisicii când încă era vie/să o ascult cum îmi toarce în creieri/să mă grăbesc să o întreb cum mă cheamă/să-i spun că-mi detest capul ca pe un marfar/obosit să târască vagon după vagon/până când în urmă-i nu mai rămâne niciunul/că mă simt un rapper la capăt de pod în avarii/așteptând să i se reîntoarcă vocea și auzul/acum santinele de veghe într-un felinar stins/sunt în viață de ieri sau de când nu știu/stau în fotoliu pe un peron de gară/și-mi număr anii pe care nu-i mai am.*” (Alzheimer, p. 54).

În cele mai adânci cotloane ale sufletului omului, poezia toarce o lume fantastă, prepară un exil voluntar, o retragere. Fatalitatea resemnării, însă, nu poate vulnera cu nimic discreția intimității („*Ființa/nu e devenire/ea există în opoziție/cu devenirea/cum disociază/în caruselul său/înțeleptul filosof/heidegger*”), un secret scepticism dă târcoale arderii unității, până și nostalgia maladivă demască unul din ceasurile stării poetice. Vibrații subtile, erotizează până și profundul sentiment al destinului, stimulativ fiind și despărțirile de ardențele clipelor faste. Energii temperamentale disjung jubilațiile eului, reverberări târzii topesc în creuzetul idealului de „neatins” („*avem nevoie din când în când/să simțim apropierea lui dumnezeu/ca pe o consolare dacă va fi cumva/să se abată asupra noastră cele/neprevăzute în cer și pe pământ*”) disponibilitățile nuanțelor profunzimii. Monumentalitatea viziunii, totuși, apoi de-semnificările tipului de elegie la care neconținut recurge același eu auctorial („*coc ora ca pe o pâine/într-o amintire exacerbată/în capul lui ion cocora/în care el îngemunează/seară de seară/rugându-te/să-i fi alături/și mâine*”), îngăduie să descifram ecuația patriei spirituale a poetului, cuvântul tuturor pribegiilor omului, adevărind întotdeauna jocuri ale virtuozității prin care edificarea poemului anesteziiază limitele dintre vis și realitate: „*Știu că ar trebui să plec. Unde să plec?/Știu că ar trebui să rămân. Unde să rămân?//Aș putea fi o melancolică masă de cafea/Peacurata respirație a boulii peste ieslea sfântă./O cămașă de forță pe un trup care nu-i al meu./Unde să plec? Unde să mă întorc? Unde să rămân?/În urmă nu e nicio fântână să astâmpere setea./Niciun pârleraz să-l sar și să-mi zică iată viața.*” (Unde să rămân, p. 108).

Un aspect e deja certitudine: noua carte a lui Ion Cocora integrează mult mai eficient opera sa în istoria poeziei românești postbelice.

Ionel BOTA

*volver – a reveni
Querer** - Iubi
H*** – Dmitri Hvorostovski(R.I.P.)
BB**** - în acest triunghi nu este vorba de Brigitte Bardot ci de Bietul Bobiță(B.B.)
Volver- ReveniQuerer- Iubi

INTERVIUL ACOLADEI: DR. CRISTIANA POPP (II)

Doamnă Cristiana Popp, când v-ați decis să urmați medicină și cum ați ajuns la Spitalul Colentina?

Nu știu prea bine când am decis să urmez medicina. Bănuiesc că pe vremea când îmi mucegăiau păpușile de prea multe injecții pe care li le administram. Chiar dacă în timpul școlii nu am fost foarte decisă, privind înapoi îmi dau seama că mereu m-am îndreptat spre medicină și cred că e meseria care mi s-a potrivit cel mai bine. Cred că sunt un om empatic, dar și lucid, cerebral și mai cred că am fost dăruită de Dumnezeu cu capacitatea de muncă necesară unui medic bun.

Cât despre Anatomie Patologică, simt că această specialitate m-a ales cumva pe mine, printr-o serie de coincidențe și accidente care m-au condus aici, în secția de Anatomie Patologică a Spitalului Colentina, fără îndoială a doua mea casă și familie.

Într-un context nefericit, am ratat primul meu examen de rezidențiat, ceea ce era de neconceput prin prisma rezultatelor mele universitare. În anul acela nu aș fi ales anatomia patologică, dar eșecul, mai mult ca succesul, m-a înțeles. Apoi am întâlnit un om care mi-a recomandat această specialitate, a fost o întâlnire de câteva minute, complet întâmplătoare, care mi-a schimbat complet abordarea în alegerea specialității. Apoi am ales alt spital, de unde am fost nevoită să plec și am mers la Colentina doar fiindcă era singurul loc despre care știam. Și simt că viața m-a condus acolo unde îmi era locul, că o parte din lucrurile care mi s-au părut rele s-au dovedit apoi bune, căci Dumnezeu răspunde rugăciunilor noastre dându-ne ceea ce ne trebuie, nu ceea ce îi cerem.

În prima parte a dialogului nostru, ne-ați explicat pe interesul tuturor, parte din activitatea dvs. de medic anatomopatolog. Profesie care pune accent pe cercetare, pe studiu, pe noutățile din domeniu aflate mereu sub semnul descoperirilor recente, ce se succed în ritm galopant. În ce mod țineți pasul cu ce se întâmplă în lume? Și mai ales, ce rezultate pot fi cu adevărat folosite într-o țară ca a noastră, care își caută drumul în condiții care ne-au defavorizat nu o dată, o țară din Est, ieșită dintr-o dictatură de 35 de ani, și atâtea altele?

Reușim cumva, la noi, la Colentina, să fim în rând cu lumea mare, occidentală. Merg la congrese, citesc revistele științifice actuale și nu mă simt nicicum mai prejos. Cazurile noastre pleacă în întreaga lume și se întorc cu diagnostice confirmate din cele mai prestigioase clinici din lume. Fiindcă acum, în era internetului de mare viteză, informația ne este, în mod egal, la îndemână, aici, la București, și în marile universități europene, americane sau japoneze. Mințile noastre sunt, și ele, egale cu ale colegilor noștri născuți în țări mai bogate, așadar puține ne stau în calea noastră pentru a fi cei mai buni diagnosticieni. Nu vorbesc aici de cercetare, pasiune veche și durabilă a mea, în care resimțim lipsa banilor, a unei politici consecvente și a unei deschideri internaționale de anvergură. Dar și cercetare se poate face, când ești într-un loc atât de bun precum locul meu de muncă, unde ideile bune sunt susținute și oamenii buni lucrează împreună.

Nu am practicat medicină în era comunistă, dar am simțit deplin ororile pe care regimul comunist le introdusese și în medicină. Am prietene care au crescut fără mamă, în urma unui avort clandestin, am văzut cu ochii mei copii „distrorici” dintr-un cămin craiovean și am asistat, prin gard, la decimarea lor în urma vaccinării cu o seringă și două ace, așa cum se practica înainte de 1989. Am văzut în laboratoarele facultății de medicină craiovene zecile de avortoni cu malformații inimaginabile rezultate în urma utilizării celor mai nesăbuite metode de contracepție și întrerupere a sarcinii. Medicina românească a trebuit să renască după 1989 și a făcut-o cu succes. În 1997, când am intrat eu la facultate, deja lucrurile intraseră pe un făgaș bun, mai erau lipsuri materiale, dar drumul era cel corect și onest. Pe drumul acela am mers toată cariera mea și pot să vă spun, astăzi, fără să mint, că multe clinici din țară oferă servicii medicale de cea mai bună calitate, aplicând ultimele descoperiri. Trist este, pentru mine, că societatea nu a urmat același drum și, undeva, în ultimii ani, ne-am despărțit, cumva, de pacienții noștri, care nu mai simt că le vrem binele, care nu mai apreciază miile de ore dedicate studiului și muncii. Societatea a ajuns să respingă medicina modernă în favoarea vracilor-vindecători cu și fără diplomă medicală, iar asta este o mare suferință a mea.

Ajungem, urmărind atât de interesantele dvs. mărturisiri despre profesie, la un articol de amplu ecou publicat în decembrie 2022, în plină pandemie, intitulat Sfârșitul dinaintea începutului. Porniți de la cartea lui Romain Gary „Rădăcinile cerului” dar substanța intervenției dvs. e legată de analiza unor fenomene apărute în spațiul românesc. Recunoaștem utopiile,

Un poet, două cărți

O voce lirică, retoric întrebătoare... O umbră a cerului Poeziei?

Curajul de a fi poet, despre care Cioran spunea, cu modestie, că îi lipsește, n-a dispărut de tot. El trebuie situat într-un context favorizant, prin raportare la alte valori, la cetate (din care Platon îi izgonise, totuși, pe poeți). Fie-le îngăduit ca, prin intensitatea trăirii lor, însușind cuvântul, poeții să recreeze lumea, așa precum Iosefina Schirger.

Poeta face o veritabilă demonstrație de lirism îndătinat meditației și iubirii, cei doi poli ai unei poezii care se sustrage în chipul cel mai natural terestrității. Luciditatea, ca un adevărat maestru de ceremonii, supraveghează nestingherita trecere a sufletului în gând și a acestuia în vers, cu transferurile afective, inclusiv inevitabilele dislocări și dizolvări ce au loc în asemenea stări de maximă concentrare ideatică.

Ea determină translaarea expresiei pe tărâmul reflexiei moralizatoare, al epigramei chiar, ceea ce induce starea de ludic, configurată în desinență în poantă a unor poeme. Delicatele versuri sunt transcrise în ordinea cerută de vultele eului, într-o înlanțuire de haiku-uri, creând impresia și senzația de inefabil. Fără a prevesti ceea ce urmează, fiecare poezie evoluează pe propria orbită, putând genera oricând ample și aplicate disertații lirico-filosofice. Este o notă de originalitate ce-l întâmpină pe cititor încă de la primul volum (*Pânze de păianjen*, 1997), deschizându-i dintru început piste de descoperire și însumare a miracolului. Cuvintele se adună ca într-o vrajă pentru a comunica nu doar bucurie – sunt poeme în care badinajul e de rigoare – ci o înțelegere a rosturilor mai adânci care ne întemeiază și ne conțin.

Poeta profesează o cultivare (era să spun cultură) a iubirii, a spiritului, de o nobilă și autentică vibrație. Prezența etern-femininului frapează grație adierii înviorătoare a unei sensibilități în care este drapată fiecare dintre aceste miniaturi lucrate în filigran. De o reflexivitate ce-și ajunge sieși, poemele Iosefinei Schirger invită la introspecție, ca o posibilă cheie pentru cunoaștere, ca „osândă” a condiției umane. Sunt poeme în care dogoarea dragostei se propagă nestăvilat, adevărind înțelepciunea biblică: „dacă dragoste nu am, nimic nu sunt”. Neliniștea prinde în cercu-i vaporos totul. Este un unghi inedit, despicător de taină. Nenumărate sunt sugestiile declanșate de dorințele închipuite ca încrustare a posibilului în real. Fiorul e transmis până și de pauzele,

ismele, ideologiile ce aparțin, nu se putea altfel, „timpului ce ni s-a dat”, astfel numit de cartea doamnei Annie Bentoii. Noi înșine suntem ademeniți, tot mai intens, cu realități cărora nu ne putem împotrivi, cărora nu le facem față. Ce ne așteaptă în lumea de mâine, care se trage, nu e așa, din lumea de azi? Ce rol vor avea științele, dar umanioarele, în prezentul bombardat cu atâtea noutăți?

Scriam în acel articol că am senzația că ne îndreptăm spre un nou Ev Mediu, că societatea noastră se năruie, precum a făcut marea societate a antichității. Scenariul asta mi se confirmă de la zi la zi și cred tot mai mult că doar necunoașterea istoriei ne face să urmărim acest drum, care, știm din trecut, unde va duce. Până și epidemia de COVID este o copie a ciumei lui Iustinian, care a pecetluit decăderea Romei.

Încercând să ies din bula mea, de oameni educați, care cred în știință și în progres, am descoperit o lume care m-a speriat. Simt că lumea oamenilor de știință se află la crepuscul, acum e vremea „părerologilor”, a celor care au o părere despre orice, de la vaccinuri la schimbările climatice, de la războiul ce ne bate la poartă, la forma Pământului. Pentru mine, ca medic, nu e nicio diferență între cei care combat vaccinurile și cei care susțin că planeta noastră este plată. Mă tem că în anii care urmează vom arde, ca să combatem epidemiile, deopotrivă cărți de știință, hărți și medici, considerați vrăjitoare. E o lume pe care nu aș fi crezut că le-o vom lăsa copiilor noștri. Pot doar să mai sper că vom găsi cumva calea să evităm un mileniu de întuneric spiritual și tristețe.

Ce sperați să vă aducă anul cel nou, 2026?

Sper din tot sufletul să ne aducă pace. Să nu se întindă caracatița războiului peste țara noastră, pe care eu o iubesc cu tot sufletul.

Pentru mine, personal, sper să aducă sănătate și înțelepciune. Și poate, dacă am să am mult noroc, timpul să mai aibă răbdare cu mine, îngăduindu-mi să fiu și să iubesc.

Interviu realizat de
Lucia NEGOIȚĂ

tăcerile dintre versurile prin care și-a vestit mesajul fundamental, stenic, al dragostei de tot și de toate. Căci dragoste trebuie să fie și atunci când „rădăcinile caută/ pamântul/ născător a toate”.

Pentru poetă, moartea, certitudine a certitudinilor, conferă, prin însăși prezența ei, noi prerogative vieții: „moartea există/ nu înseamnă să o aștepti/ înseamnă să trăiești mai serios/ și să nu uiți că există”.

Aventura existențială determină seisme sufletești dintre cele mai neprevăzute, armonizate cu mișcarea gândului – „gândul trece pe unde are loc/ pe unde nu, nu/ în locul lui cresc cu disperare/ iarba, brazii”, dar și cu împlinirile lui: totul, subordonat unui comandament suprem: „lumea să împart mai drept/ printr-o mirare”.

Cuvintele – cărjele magice și sfinte pe acest drum al Damascului – „urcă mereu pe pereți/ le găsesc în pat/ în paharul cu apă/ în lumina de lumanare/ în oglindă nu e nimeni/ sau sunt altele, mai amare”.

Și aceasta, în ciuda faptului – sau, poate, tocmai de aceea – că „există două lumi: una a întrebărilor/ cealaltă a răspunsurilor”.

Dacă nu trebuie să ne mirăm că „nimeni nu citește o carte închisă” (și acesta un admirabil poem într-un vers), atunci este de așteptat ca poemele Iosefinei, deschise neliniștilor noastre, să ne fie prieten și modelator pe calea ce duce de la speranță la certitudine, într-o simbioză de năzuințe umane.

Actul poetic se dovedește, încă o dată, tămăduitor pentru angoasele și spaimele ce pândesc simțirea noastră cea de toate zilele, în fragilitatea ei.

O voce lirică, retoric întrebătoare (umbra cărui cer ești?) și poetic răspunzătoare, sub regimul îndoilei totuși: o umbră a cerului Poeziei? – acesta ar fi semnul sub care se înscrie traiectoria unei poete ce se vestește prin versuri simpe, însă profunde, nu o dată memorabile.

Iosefina Schirger – poeta ce aleargă desculță prin noroc

Am fi tentați să desfacem, urmând canoanele numerologiei divine, cele 99 de poeme, în trei – fiecare treime a câte 33 de poezii – care este și vârsta cristică – și să așezăm dintru început, cărțile de patimă și visare ale Iosefinei Schirger, sub acest semn înalt, de peste lume, al Cerului din care coboară și urcă Poezia. Scrise într-un verslibris minuțios supravegheat, respirând prin cascadele de haiku-uri – modalitate poetică ce îmbină simplitatea cu adâncimea cugetării, gingășia sentimentelor cu o acuitate aproape insuportabilă a senzațiilor în care s-au topit, până la a căpăta graiul viu al abstracțiilor – cărțile configurează una din marile voci ale liricii feminine de azi.

Parafrazând una dintre multele imagini poetice excepționale, surprinzând o mișcare sufletească dintr-un lanț, se cuvine a spune că poeta „aleargă desculță prin noroc”, norocul având aici semnificația darului care, dumnezeiesc fiind, pentru că este poetic, devine prin însuși acest fapt, har.

Chiar și o lectură obișnuit avizată este „obstrucționată” de prospețimea metaforelor ce „împing” textul într-o lumină intens irizată, în gnoză. Sugestii culturale de sorginte creștină, ori cu iz livresc, susțin o partitură ideatică în slujba căreia se află arta poetică specifică autoarei, caracterul gnomic al versurilor închizând întâmplări de sau din suflet, gând și vis. Înălțimea textului poetic se atinge sfredelind în taină pentru a scoate asemenea așchii din neodihna sentimentelor.

Spiritul își expune rece, doct, protocolar – cenzurându-se adică – propria-i neliniște. Dintre sentimente, dominant este cel al iubirii, cu accente de fiori metafizici. Ceremonialul dragostei – sugerat, dar și descris în cadre verosimile, umane – se risipește, cu toată înfășurarea lui în fast și mister, dând lumină și împăcare. Într-un cuvânt, Poezie!

Iosefina Schirger se află într-o amiază în care plenitudinea și grația și-au unit destinele, instaurând Poetul, într-o lume care pare a nu mai avea nevoie de Spirit.

George CORBU

Preambul la volumul *Variațiuni*
<https://librariascriturilor.ro/books/details/391/variations/3>

„Neconținut, Eminescu”

Spune Eminescu și nu poate fi contrazis: „Sămânța din care a răsărit acest popor e *nobilă*. Și poporul nu va pieri decât atunci când românii își vor uita *noblețea* seminției lor.”

Numai că *Galaxia Grama* (și-i mulțumesc lui Dumitru Radu Popescu pentru sintagmă!) înregistrează „izbânzi după izbânzi” contra celei mai de

sus valori spirituale: Eminescu. Alexandru Grama, canonicul de la Blaj, l-a defăimat, dar n-a făcut mare ispravă. Acum, bunul de patrimoniu spiritual cu care ne legitimăm ca români a suportat și suportă rechizitorii dinspre ceata noilor canonici, în numele corectitudinii politice. „Nu putem merge în Europa cu un Eminescu antidemocrat”, ne tot repetă tot soiul de *fact checkers*. E „un model păgubitor, anacronic, izolaționist”. Ba da. Suntem cu el în Europa și dincolo de Europa, în India, în Persia și nu numai. A răspuns Theodor Codreanu, într-o „notă jurnaleră”, din 8 ianuarie, 2014:

„Atomii lui Eminescu, însă, nu sunt nici ai lui Democrit și nici monadele lui Leibnitz, ci *arheii*, născători de lumi și de persoane în sensul creștin al cuvântului.”

„Dialectica receptării” a devenit scuză pentru ciomăgeală și mitocănie. Eminescu e injuriat cu agresivitate prolet-cultă, aceeași din 1949, când Ov.S.Crohmălniceanu („bacilul Croh” pentru Ion Barbu) scria în „Flacăra”, comunistă pur sânge: „Sîntem unul dintre puținele popoare care avem nenorocul ca figura majoră a poeziei noastre să fie prizoniera unei concepții de viață reacționare.” De-atunci, prima ediție „alternativă”, a lui N. Moraru, pentru care Dan Deșliu era „naș leminescu”, ne-a lăsat fără *Doină* și fără *Doină* am rămas până în 1989, când regretatul eminescolog Petru Creția a scos, în fine, cu difuzare dirijată, ediția Maiorescu. Însă mi-a fost greu să accept ce a scris Creția în *Testamentul unui eminescolog*, Humanitas, 1998, la pagina 236: „Eminescu nu este reprezentativ pentru etnie în nici una din trăsăturile lui și ale ei.” De înțeles sau de neînțeles? Replica memorabilă a acad. Ioan-Aurel Pop? „Eminescu, națiunea și cultura - ca idei identitare – ne-au construit destinul de ființă colectivă.” Și poate că destinul nu i-a fost „ideal”, „liniar”, „etern glorios”, dar, cu siguranță, diferit și deloc lejer. A venit, însă, și altă replică, una obraznică : „Din punct de vedere psihologic, nu există popor român”. Națiune? „Nu există națiuni, ci indivizi.” Milițienii ideologici actuali, care neagă răzbit identitatea latino-ortodoxă, nu par a ști că, pentru Eminescu, cele trei elemente fundamentale ale identității sunt limba, tradițiile și valorile românești.

Acum, împotriva poemului-capodoperă s-a constituit un comando: *Doina* ar fi un argument pentru o Românie troglodită și extremistă. Eminescu asta trebuie purificat etnic. „Țara mea de glorie, țara mea de dor” nu-i nicio scofală”, iar „noi locului ne ținem” nu-i decât o inerție comunistă”, „îndemnul de-a rămâne în subdezvoltarea tradițională”.

Veți întreba : intelectualul subțire nu consumă *Doina*? Foarte bine, înseamnă că va fi mai sărac de Eminescu. Aruncă și el o piatră, ca nebunul din grădina lui Suțu. E iarăși la modă piatra, așa cum era pe vremea lui A.Toma, care-l surclasa pe Eminescu. Scrisese Eminescu *Somnoroase păsărele*, Toma scrisese *Piuci și puți lui mici*.

De altfel, intelectualul subțire nu consumă nici *Luceafărul*, declarat „un kitsch gustat de coafeze” și care a cunoscut „o atracțiozitate plebee”. Intelectul subțire nu consumă produse expirate.

După multe decenii obsedante, trebuia să se întâmple și a doua mare „jetfire” pe altarul corectitudinii politice. Iat-o: „Eminescu a legitimat totalitarismul orwelian (...). În Eminescu mai cred doar paranoicii, antioccidentalii, ultranaționalistii” (Virgil Nemoianu, *Despărțirea de Eminescu*, „Astra”, 1990).

Imediat, *causa causorum* fiind divorțul filosofului de Eminescu, hermeneuți, esești, poeți și cronicari fără salvări, gazetari și toceșoiști, ca să nu rămână cumva repetenți la democrație, s-au decis să iasă de sub „jugul lui Eminescu”. Cutare își face un țel din a-i salva pe tineri de la „tortura de a citi Eminescu”. Iar manualele de literatură alternativă s-au dispensat și de *Luceafărul* lui Eminescu, și de *Moartea câprioarei* a lui Labiș.

Publicistul Eminescu, după Ion Dur , „Gânditor privat și gazetar cu metod științific” (e titlul cărții apărute la Ed. Junimea 2024, 474 pag.) pune fața-n față, „lucid, tragic de lucid”

(mulțumesc, Ion Dur!), „adevărul curat” și adevărul presei de partid din vremea sa. De l-ar auzi pe-al nostru! În Evul Media, unde am ajuns, „poetul național” (nu sunt uitate ghilimelele de batjocură) e plasat între crypto-comunism și crypto-fascism, ca, de altfel, și Mircea Eliade. Dăruirea de sine, spiritul de jertfă sună onora proto-legionar. Și asta pe urmele lui Moses Rosen, pentru care Eminescu era „precursor”. Al cui? Al fascismului! Și-l citez: „legionar, huligan, pornograf, sifilitic”. Atunci a reacționat Alexandru Oprea, a cărui dispariție rămâne suspectă.

În conferința susținută la Radio, în 1939, directorul ziarului „Curentul”, Pamfil Șeicaru, singurul gazetar condamnat la moarte, în contumacie, de Tribunalul (stalinist) al poporului, a explicat, cui a vrut să-l audă, de ce a iritat „conservatorismul naționalist” al lui Eminescu. Mihai Eminescu, a rostit Șeicaru, a fost un „realist politic”, n-a ținut cu niciun partid. Nici „simbriș” la conservatori n-a fost, nici n-a agreat „liberalismul venetic”. A făcut gazetărie din tranșeea adevărului și a plătit cu boala și cu moartea pentru asta. Or, în zile ca ale noastre, sacrificiul pentru popor e disprețuit. Îi irită și acum pe iliescani și pe petricani, pe emilieni, pe băsești, pe guverneri, pe stolojani-bolojani și pe câți alții. Parlamentul e și acum „fabrică de palavre”. Iau cumva în seamă senatorii și deputații ce le-a spus cel mai prob gazetar că „limba și legile ei dezvoltă cugetarea”? Cum gândești, așa vorbești. Clasicii sunt cuceritor de clari.

În „Timpul” din 26 ianuarie, 1882, Eminescu scria:

„Nu zicem că sub cerul acestei țări să nu trăiască și să înflorească oameni de altă origină.”

George Țipoia

Dar ceea ce credea – sprijinindu-se pe vorbele bătrânului Matei Basarab – era că în linia întâi a țării trebuie să fie elementul național: „stă scris în cartea veacurilor ca acest element să determine soarta și caracterul acestui Stat.” Poate că astfel n-ar fi lipsit președintele (Iohannis) de la Ziua Națională, an 2025 și nici Fritz n-ar nesocoti caracterul românesc al Statului, aruncând bani mulți pe gazonul verde de acasă, în loc să repare măcar vreo școală, vreun spital. Iar Andrăș Demeter, ministru al Culturii, vrea musai desființarea Institutului Național al Patrimoniului. De coiful dacic a avut grijă Turcan.

Casă rămănem, „în marginile adevărului”, autohtonii trebuie să primeze în Stat, nu „evreo-levanticii”, scrie Eminescu. Unde e aici antisemitism, fobie de străini? E vorba, strigă Șeicaru, de „invincibilul realism al unui răzeș”. Numai că sonorul Eminescu trebuie diabolizat ca având maladia antisemitismului. Și mă întreb – a câta oară? – de ce antiromânismul nu-i etichetat, ca și antisemitismul, boală mentală. Urâte amândouă, deopotrivă. După ce i-a corectat erorile de gândire („naționalist, xenofob, cu pulsuni rasiste și antisemite”), profesorul N. Manolescu a revenit la aprecierea „conservator radical”, bine știind că marea literatură e conservatoare.

Nu numai Eminescu este considerat depășit, „temă epuizată”, ci întreaga noastră cultură, susțin câțiva profi univi, cel mai virulent fiind Ghiță de la Craiova, școlit în Japonia. Și nu *sine ira et studio*, cum cerea Tacitus (*Anale*) ci cum parafraza Păstorel Teodoreanu: *sine studio et ira*. Cu mânie și fără știință de carte.

Cei sincronizați cu Eminescu, D.Vatamaniuc, Mihai Cimpoi, A.D. Rachieru, Gellu Dorian, Nae Georgescu, Ioan Țicalo, Zenovie Cărlugea, se opun ideii că n-ar trebui să rămănem la Eminescu. Cel mai constant fiind Virgil Diaconu, „Cafeneaua literară” primind, în 15 ianuarie, 2026, Titlul de Cavaler al Ordinului Eminescu. Cei mai sus numiți rămân argumentat la Eminescu și nu se lasă prostiți de „încremenirea în proiect”. Scrie Cărlugea, în *Despre gazetarul Eminescu* („Acolada”nr. 11, noiembrie, 2024), să nu cedăm în fața unui „prostologhicon”, ca *woke* sau *cancel culture*. Adrian Dinu Rachieru ripostează contra detractorilor care-l vor „mumificat”, ba chiar se simt datori să tragă fermoarul peste sacul negru de plastic și să-l arunce în debaraua literaturii. Nu *Ideea Eminescu* (cum scrie Blaga în *Trilogia Culturii*) o acceptă ceata noilor canonici de bătaie lungă, ci să se taie gâtul clasicilor, ca literatura nouă să pornească *ex nihilo*. *Nihil*?

În ce mă privește, n-am niciun sentiment prohibitiv să spun „Eminescu, totdeauna”, sau, ca C.D. Zeletin, „Neconținut, Eminescu.” (1997, vă rog!), în ciuda celor care-l vără în patul lui Procust. Un soi de reporteră post-socialistă l-a întrebat pe Petru Ursache dacă în anul 2000 va mai fi citit Eminescu. I-a întors spatele fără un cuvânt. Tocmai scrisese despre „dioscurii” Eminescu și Caragiale, unul cerând „Cinste și gramatică” (Caragiale), celălalt, „Gramatică și cinste”. I-aș fi răspuns conitei cum o cheamă, și cu ironie și fără, că eu îl citesc pe Eminescu „de-atâtea ori, de-atâtea ori... și noaptea, totdeauna”.

Să-l lăsăm pe gazetar „pe ruinele lumii de ieri”, cum cerea

Crohmălniceanu, în anii cincizeci? Dar Eminescu face literatură și când face publicistică. Mă raliez și în privința asta cu Zenovie Cărlugea și cu Ion Dur. Și de ce n-ar fi deificat Eminescu, când opozanții de școală Boia îl vor demitizat? În acest context, *mit* înseamnă *făcătură*. Iar Eminescu e demonetizat pe bancnota de 1 leu, dar și ca „geniu fals”.

Și pentru că „Ministerul Comediei/ e salvarea României” de ce nu s-ar fi lăudat la ProTV (e tot ce vrei) un colecționar cu piesa de rezistență a colecției sale? O monedă (calpă) cu Eminescu tânăr pe-o față și pe cealaltă cu secera și ciocanul, plus sigla Uniunii Sovietice, în chiriliță. Doar s-a afirmat că Eminescu are o structură stalinistă, ca și urmașul său, Noica. N-a scris, cu mâna lui, în introducere la *Sentimentul românesc al ființei* că „un popor este o bună închidere ce se deschide”? În alte cuvinte, ca să fie deschidere, trebuie să fie întâi o bună închidere.

De curând, un ambasador al României în UK l-a declarat „totem al tribului nostru”.

S-a mai aruncat în Eminescu ba cu cărămida, ba cu pamfletul, ba cu teza fără antiteză, ba cu epigrama. Dar, ca să fim drepti cu contemporanii lui, pe Macedonski, pentru nefericita epigramă din vara lui 1883, erau s-l linșeze, să-i dea foc la casă și o merita. Oricum, nici de *lynching* cultural n-a scăpat.

Ce-i cu totul și cu totul aberant e că acum înjurătura a devenit rentabilă, aduce beneficii. Un eseist (i-am uitat numele), care a susținut în „Dilema” că Eminescu n-ar fi decât un super-star, umflat cu pompa de bicicletă de național-ceaușști ca să devină „fenomen de masă”, a fost medaliat de Emil Constantinescu, fostul președinte, tocmai

cu medalia „Mihai Eminescu”, așa cum a anunțat Monitorul Oficial. Emil fusese rău consiliat (de Zoe Petre, probabil) să le spună veteranilor de război, la mausoleul de la Mărășești, că „trecutul nu ține de foame.” Cei puțini, rămași în viață, și văduvele lor o știu pe pielea lor, după măsurile luate de premierul Bolojan-Taie Tot.

Eminescu n-a luat niciodată vreun premiu literar. Un premiu al Academiei l-ar fi scos din sărăcie, un „Năsturel-Herescu”, măcar pe 1888, când ediția a treia a *Poeziilor* se afla în vitrinele librăriilor, l-ar fi salvat de mila publică, de chetele înjositoare care-l făceau să urle de silă și de durere.

Ce-ar fi spus Perpessicius, rămas și el fără un braț, în război, să audă că Macedonski e declarat mai mare decât Eminescu?

Suntem prea săraci pentru a ne permite distrugerea valorilor, distrugerea lor e un lux, prea mult spirit critic strică, nota Mircea Eliade, la fel de atacat ca și Eminescu, pe motiv că e „reacționar” și patriot.

Mă întreb și vă întreb: vom mai intra în normalitate? Da, când valoarea n-o să ne mai împartă în două cete învrăjbite și când vom da Cezarului ce-i al ideologiei corect-politice și lui Dumnezeu pe robul Său, Eminescu. De ce n-ar fi sacralizat după atâtea de-sacralizare nedreaptă? Ba chiar sanctificat, cum a propus un basarabean neînstrăinat, Mihai Cimpoi. Și-l ascult pe Arhimandritul Justin Părvu: „Pe Eminescu l-am iubit – poeziile lui sunt rugăciunea.”

Magda URSACHE

Ana Selejan și tarele mentalităților în comunism

Profesoară de literatură la Universitatea din Sibiu, Ana Selejan a devenit un nume cunoscut pentru cei care investighează crimele comunismului și modul de pervertire a conștiințelor publice prin teroarea cenzurii, a metodelor de constrângere tipic securiste, aplicate sub Dej împotriva intelectualilor și a elitelor universitare și academice, aruncate în închisoarea de la Sighet sau trimise să taie stuf la Canal. A fost o acțiune de amploare, menită a ne lichida stâlpii de rezistență ai normalului și adevărului social, spre a face loc ideilor mutilatoare marxist-leniniste și socialismului ceaușist multilateral dezvoltat. Metodele de luptă cu „elementele burgheze retrograde” au învrăjbit mult societatea românească din anii proletcultului avântat, și au aruncat un val de întuneric peste educația din școli, universități, și din institutele de pregătire și formare a noilor generații, supuse unor îndoctrinări strivitoare, unei „Siberii a spiritului” așa cum o demonstrează unul dintre romanele lui Radu Ulmeanu. Presa și tipăriturile au fost strict controlate, cărți de mare valoare au fost trecute la „S”, fondul secret, învățământul politic deformant și lipsit de perspectivă logică, introdus peste tot acolo unde existau comunități destinate a avea raporturi cu educația. În acest context, n-a lipsit nici propaganda pentru străinătate, care a fost bine dirijată și orientată în așa fel încât să creeze, pe de o parte, impresia unui mod de trai atrăgător, și, pe de alta, de a atrage prin momeli și promisiuni pe românii plecați de acasă să se întoarcă la raiul comunist. În acest scop a fost creată o fițuică propagandistică specială, condusă de scriitori reciclați și obligați a minți cât mai frumos pentru coaja de pâine aruncată de ideologii înrăiți ai sovietismului mărginit.

„Glasul patriei” a fost organul de presă menit a răspândi aceste minciuni pentru românii deveniți „apatrizi”. Având ca destinație străinătatea, el beneficia de un statut cu totul special, neintrând practic în chioșcurile și oficiile de difuzare obișnuite, încât, în mare parte, el a rămas necunoscut publicului cititor de acasă, ba chiar și specialiștilor sau ziaristilor curioși să afle ce mai scriau confrății lor. Singurele numere care s-au păstrat sunt cele de la Biblioteca Academiei Române, unde s-au repartizat exemplarele legale, și acelea cu destule lipsuri după cum vom vedea. Unui bun specialist al perioadei, cum este Ana Selejan, ziarul nu putea să-i scape, și iat-o acum, după ce a scris atâtea cărți despre mizeriile epocii comuniste, precum *Trădarea intelectualilor* (1992), *Reeducare și prigoană* (1993), *Literatura în totalitarism* (1994-2000), că venit și rândul acestui ziar să fie citit și purecat metodic. De ce acest interes pentru un ziar de propagandă oarecare? Deoarece el avea o conotație specială, fiind menit să mintă mai abilit decât „Scânțea”, cum se spunea pe atunci, ca să-i ducă în eroare pe românii expatriați și să-i determine să se întoarcă în „raiul comunist”, sau, în cel mai rău caz, să spurce cât mai tare iadul capitalist. Era, cum se va vedea, o operație absolut murdară, de o imoralitate strigătoare la cer, de aceea, precum în cazul serviciului de salubritate, operația a fost încredințată celor mai bune condeie din perioada interbelică, așa desăvârșiți ai jurnalisticii, care au supraviețuit cataclismului comunist, scoși la lumină după ani îndelungați de tortură fizică și morală prin închisorile și lagărele de exterminare comunistă. Gulagul de afară a fost mutat acum înăuntru, adică în slovele pe care ei le așterneau, cu bună știință că nu sunt adevărate. Pentru acești nefericiți ai soartei, cărora li se interzicea să scrie și să se exprime în afara acestui imund periodic, iadul minciunii și al lașității a fost extins și întreținut cu abilitate și elan kagebist până în clipa epuizării lor totale.

Cartea Anei Selejan, „Glasul patriei” – un cimitir al elefanților în comunism (Ed. Vremea, București, 2012) vine să ne arate cum a fost posibilă această pervertire de conștiințe, cum otrava administrată în doze mici acestor cobai intelectuali a putut să infesteze întregul lor organism și să-i facă dependenți de drogul administrat. Cartea este în aceeași măsură o carte tragică, deoarece presiunea exercitată asupra acestor ființe lipsite de apărare a fost atât de puternică, încât au ajuns să răspundă la comenzi înjositoare, să se iluzioneze, poate, că pot să trăiască o experiență benefică, ajungând să-și slujească patria. Această „slujire” a patriei este

egală în cazul lor cu slujirea Diavolului, iar pactul cu acesta a lăsat urme deplorabile în moștenirea lor artistică, punând asupra scrisului lor o pecete infamă. Pentru autoare, ziarul a însemnat „o mare, rușinoasă și multiplă manipulare”, soldată cu „dezvăluiri incendiare, cu incriminări virulente, cu o avalanșă de dovezi compromițătoare la adresa exilului ostil, trădător de țară”. Uneori aceste texte deveneau abjecte, simple expectorații care mai degrabă ajungeau să compromită pe autorul lor decât pe cei vizați, care, departe de țară, își construiau cu greu un alt destin.

Cel dintâi capitol ne oferă câteva repere bibliografice necesare pentru înțelegerea menirii ziarului. El a fost conceput ca o tribună de luptă cu dușmanii din exterior, fiind un organ al Comitetului Român de Repatriere, înființat la 18 noiembrie 1955, și a apărut la început în Berlinul de Est, din 10 decembrie 1955 până în 10 iulie 1965, iar din 1965 până în 20 septembrie 1972, la București. Președintele comitetului a fost ales Constantin Agiu, iar secretar N. Popescu-Doreanu, vechi ideolog habotnic al PCR. Constituirea a fost urmată de un Apel către românii înstrăinați pentru a-i determina să se întoarcă în țară, în care scop a fost stabilită și o strategie în patru puncte, urmărind: atragerea în rândul colaboratorilor a unor personalități convingătoare, prezentarea noului chip al patriei, stigmatizarea celor de rea credință și stabilirea unor punți de legătură cu cei care se arată interesați. Un al doilea

de existență a scrisului lor, concepând rubrici speciale, care să le poată pune în valoare talentul. Ion Vinea ajunge să se exprime prin rubricile „La zece zile” (comentariu politico-social), „Altădată și acum” (radiografii caustice ale lumii burgheze în favoarea comunismului) și „Purtătorii stelei de aur” (portrete ale eroilor muncii socialiste). El se remarcă și pentru modul în care poartă campania de demolare a lui Petru Dumitriu, acuzat pentru pornografie, impostură și plagiat. Denumirea cea mai dulce e aceea de „hoț ordinar”, de sclerată datat la prădăciuni, de plagiator confirmat. Vinea susține că unele pagini din *Cronică de familie* i-ar fi fost dictate de el, altele ar fi avut originea în romanul său *Lunatecii*, de unde ar fi șterpelit scene și personaje întregi, lucru confirmat și de fosta lui soție Yvonne Henriette Stahl. Mărturisirile celor doi trebuie supuse oricum unui examen mai atent, dat fiind contextul critic în care au fost anchetați.

Dacă opera poetică, mai ales poezia carcerală, cea teologică și doctrinară a lui Nichifor Crainic a fost în ultimii ani recuperată în cea mai mare măsură, nu același lucru se poate spune despre publicistica lui, susține Ana Selejan, domeniu încă „neștiut, gol”, spune autoarea, mai ales că această ultimă etapă a scrisului său, cea din „Glasul patriei”, nici n-a fost cartografiată. În consecință, paginile dedicate colaborărilor lui aici sunt mult mai numeroase decât în cazul altor colaboratori, deoarece Nichifor Crainic avea morbul

scrisului în sânge și nu putea trăi departe de masa de scris. Crainic nu așteaptă să fie el invitat de către redactorii ziarului, ci se oferă singur să participe la redactarea ziarului, printr-o confesiune grețosă numită *Am redeschis ochii în lumina libertății*, în care se autodenunță și se terfele singur în fel și chip, ca apoi să-i bălăcească sistematic pe cei din exil la rubrica „Trădători și renegați”, abundând în calificative de acest gen: lepădături, urdori, secături, paraziți, asasini, epave, huligani etc. Un limbaj suburban, cătușit cu imagini sinistre, care descalifică în bună parte scrisul acestuia, mai ales că el se împletește cu obediența descalificantă față de regim, prin declarații stupide de tipul *Sunt în slujba poporului*. Sub pana lui cad victime ușoare nume de mare prestigiu, ca Mircea Eliade (*Un sexolog maniac: Mircea Eliade*), Cioran, Regele Mihai (*Manechiul regal*), îngălate cu alte texte deschiate, precum *Nu mai suntem țara pomenilor; Negativismul absurd al renegaților; Poezii lui Bârlea, Noul peisaj rural, Giganții din Valea Trotușului, Bulbucata – un sat din România nouă, Gospodarii de la Ciolpani* etc., ca să nu mai vorbim de opera poetică născută din această conjunctură, operă care frizează proletcultismul. În final autoarea se întreabă: „A fost Nichifor Crainic, prin jurnalismul de la „Glasul patriei”, un duplicitar? A fost fals entuziasmul său în fața noilor peisaje ale țării...?”. Fără să dea un

răspuns tranșant, ea nu exclude fariseismul, ceea ce e foarte aproape de adevăr.

Și mai importantă este contribuția ei la conturarea destinului liric al lui Radu Gyr, scoțând la iveală o bună parte din lirica sa necunoscută, pe care o reproduce aici. Dincolo de această bogată producție lirică, el semnează și multe articole denunțătoare sau cu conținut polemic, unele semnate Ioachim Pușcașul. La fel ca Nichifor Crainic, el își începe cariera ziaristică denunțându-și foștii companioni prin articolul *Șarlatania morală și politică a Gârzii de Fier*, continuată cu o mulțime de osanale aduse „vieții noi”: *Ochii se bucură, inima cântă, Bucureștii, Ochii copiilor, Festival literar, Pe-o gură de rai, În sus, pe Jiul gorjan, Oltule, Măria Ta, Făgărașul de ieri și de azi* etc. Multe din ele sunt pătrunse de o emoție lirică reală, altele sunt însă false și contrafăcute. Din această pricină, prin excesul de laude, textul se compromite singur și, în loc să aibă scopul scontat, el ajunge să fie privit cu suspiciune și să trezească o reacție de respingere.

„Glasul patriei” a fost o fițuică tipic comunistă, un ziar care a atins maximum de compromis și de colaboraționism din întreaga presă românească. În propaganda de minciuni comunistă, el reușește să depășească în felonie chiar și „Scânțea”, care era măcar consecventă în ideologia ei obtuză, căci în „Glasul poporului” totul este fals, mincinos, denaturat. Faptul de a fi adus în discuție acest caz era pentru Ana Selejan o datorie de onoare, de care ea s-a achitat cu obiectivitate și spirit critic. Istoria totalitarismului românesc s-a îmbogățit astfel cu o nouă filă, absolut necesară, fără de care spiritul fals al epocii ne-ar fi lipsit de una dintre paginile lui cele mai rușinoase.

Mircea POPA

George Țipoia

capitol se referă tocmai la „discursul publicistic al cititorilor”, organizat pe mai multe paliere prin rubrici speciale, precum „Scrisori din depărtare”, „Poșta redacției”, „Cei dragi vă cheamă”, „Răspundem dorinței cititorilor”, în cadrul cărora se oferă celor plecați o suită de ademeniri și minciuni, care mai de care mai tentante, spre a prinde în mreaja îndoielilor cât mai mulți inși. Ne sunt oferite exemple de la *Poșta redacției*, dar și scrisori (câte două de număr) care deplâneau condiția lor în Vest, scopul lor fiind acela de a marca prăpastia dintre cele două lumi, scrisori semnate cu inițiale, despre care astăzi nu se știe dacă sunt reale ori contrafăcute. Scopul vădit al acestora era acela de a constata eșecul opțiunii pentru Occident, opțiune combătută și prin mulțimea de rubrici specializate menite să alunge incertitudinile, cum ar fi cele intitulate „Vești din țară”, „Cifre”, „De pe cuprinsul patriei”, urmărind să exalte bunăstarea și marile realizări ale țării. Artileria grea a noilor convingeri o constituie grupul de colaboratori care sunt folosiți ca „unelte” ale acestei bătălii ideologice, grup compus din voci care au reprezentat și reprezentau ceva în istoria scrisului românesc. În prima linie este aruncat Arghezi cu textul *Cârmuirea socialistă biruie* (1952), cu poezii sau cu reportaje (*Frumusețile României*) despre care bănuim că au fost bine remunerate. Urmează apoi G. Călinescu, reapărut aici în postura de „reporter socialist” (*Bogățiile noastre*) și de polemist (*Portrete care nu există*), la care se adaugă colaborările lui Șerban Cioculescu, Păstorel Teodoreanu, Constantin Noica, D. Stăniloae, care reprezintă contraforturi pentru greii ziarului, Ion Vinea, Nichifor Crainic și Radu Gyr. Aceștia trei din urmă li se rezervă capitole separate, deoarece colaborările lor depășesc simpla prezență aleatorie. Fiind interziși să scrie în altă parte, cei trei fac din ziar o formă

Pasiențe

Pro și contra

Din întâmplare, ca să trec la un alt motor de căutare, însă ca adresa gmail să-mi rămână în uz, la bară, pun în fereastra de căutare pur și simplu, „pro”. Se deschide, însă în clipa când să trec la o oarece enciclopedie, îmi zic: dar, dom’le, câte referințe, în română (și, firește, unele texte „afere” în alte limbi, române, în special); câte referințe are acest „pro”? Statistica arată exact: 17.940.000.000. Asta e, aprobator.

Dar, câte o fi având „contra”? Iarăși statistică de computer, referențială: 4.340.000.000. De aici am putea trage concluzia că lumea noastră e oarecum mai... pozitivă, mai... afirmativă, odată ce asentimentul „pro” e de câteva ori mai frecvent decât... opozantul (... *impotrivorul*) „contra”? Cine știe... Mie, însă, mi se pare că negarea la români e mult mai frecventă decât cele peste 4 miliarde, pe care le arată internetul. Sau nu e, totuși, cum mi se pare – că suntem fire în răspăr?... În acest domeniu pro-contra să fie exclusă... paritatea? Bernard Shaw ar fi răspuns afirmativ, odată ce constatase: „Există cincizeci de moduri de a spune *da* și cinci sute de moduri de a spune *nu* și doar un singur mod de a scrie asta”.

Goethe susținea că orice cuvânt rostit trezește sens opus. Cu adevărat, odată ce starea cosmosului, motricitatea sa energetică e din contraste: întuneric – lumină, ger – căldură, solid – lichid, departe – aproape, înțelepciune – prostie (în noosferă), departe – aproape, devreme – târziu... Însă în categoriile noțional-filosofice ale spațiului și timpului (eternitatea) ne pomenim inevitabil în *dialelă*, ceea ce înseamnă cerc vicios în definirea unei noțiuni prin altă noțiune. Parcă a cerc, dar nevicios, se părea că spusese Ungaretti: „Galileo, omul lui *e pur si muove*, adversar al lui Tasso și al căutărilor sale lingvistice, nu și-a dat seama că și cuvântul începuse să se învârtăscă”.

La unele calități și opusul lor, în contrare, se referea, plastic, poetul Eluard: „Frumusețea ori urâtenia nu mi se par necesare. Noi ne-am preocupat totdeauna într-un alt mod de putere ori de grație, de blândețe ori de brutalitate”.

Când cineva spune „Nu”, încă nu înseamnă că el dă, definitiv, un răspuns negativ. Nu. Pentru că acest „Nu” poate fi echivalentul unui „Da” în alt sistem axiologic, în spații de convingere etică și filosofică opuse celor cărora le-a fost adresat dezacordul, ceea ce însă nu înseamnă că, dintru început și definitiv, spațiile „rebele” sunt în afara adevărului și în afara legii. Într-un univers, în care subiectivitatea e oriunde și oricând posibilă, niciodată nu se știe câtă negație conține o afirmație și câtă afirmație – o negație. Imparțialitatea nu e ceva care captivează omul, obiectivitatea deplină – o recunoaște însuși omul, omenirea – este exclusă.

Astăzi, atitudinile axiologice de bază sunt, de altfel ca și pe timpuri (sub aspect noțional, terminologic), diametral opuse, diferite ca motricitate: există revoluționarismul și bineînțeles – cine altul? – conservatorismul. După cum esențializa Petru Poantă, cel dintâi ar fi „un elogiu al decanonizării”, în vreme ce secundul e, poetic vorbind, o „elegie pentru canon” (aproape... înduioșătoare sintagma). Adică logicii lui *și-și*, a pluralismului contemporan, i se opune logica lui *sau-sau* din cartea lui H. Bloom ce este, în fond, o replică dată multiculturalismului și relativismului estetic, impuse de ideologia *corectitudinii politice*. În consecință, „revoluționarii” „acreditează ideea «decăderii», respectiv a socializării esteticii”.

De la Protagoras, care susținea că orice întrebare are două sensuri, în constatarea, căutarea, jinduirea, confruntarea dramatică de sensuri ne putem referi (și) la zbuciumul multor personaje dostoevskiene, care au sufletul, conștiința asemeni unor oglinzi strâmbe. Ideile religioase, filosofice, de morală socială se deformează, acutizându-se spre anarhic și agresivitate.

Demonul lui Ivan Karamazov deliberază asupra răului în dizarmonia universală, zicând: „Cuiva îi revine întreaga onoare a binelui, iar partea răului îmi revine mie”. Mai zice: „Știu că există un secret, pe care nu vor să mi-l deschidă pentru nimic în lume, deoarece atunci eu, duminindu-mă ce și cum, aș răcni *Osa-na!*, și îndată ar dispărea minusul necesar și în lumea întreagă s-ar răspândi bunăstarea”.

Există sensuri opuse, „frontale”, dar și sensuri laterale, oblice, perpendiculare... mai mult sau mai puțin opuse și ele, la care, implicit, s-ar referi și ideea lui George Călinescu, conform căreia: „adevărata gândire e contradicția luminată, conștientă, iar nu pozițiunea fermă, care e semnul prostiei de turmă”, parcă în subsidiar Malraux notând: „trebuie să cunoști omul, pentru a afla căile demonului”. În intenția de a demonstra, totuși, ceva. Concomitent constatând că noțiunea *a demonstra* este perfect în acord cu ea însăși, înglobând în sine alte două noțiuni (terifiante!): *demon* și *monstra* (ea, pereche monstrului!). Prin urmare, precauție în demonstrație!

Leo BUTNARU

Umbra lui Gutenberg – de la literele de plumb la fabrica de voci

La început, cu mult înainte de hârtie, metal și centre de date, a existat o problemă simplă și încăpățânată: lumea se auzea, dar nu rămânea. Omul avea voce, gest, ritm, privire, adică mijloace care ard o clipă și se sting în următoarea, iar memoria, acest arhivar capricios, nu era nici pe departe suficientă pentru o viață care începea să se complice. Așa s-a născut nevoia de a depozita în afara capului ceea ce altfel se pierdea: mai întâi ca urmă, ca zgârietură, ca semn pe lemn ori pe piatră, apoi ca simbol repetabil, un semn care nu mai înseamnă doar „aici”, ci „asta”, indiferent unde se află cel care îl citește. În clipa în care o comunitate își împarte semnele, se naște ceva mai mare decât amintirea individuală: un depozit comun, o pre-arhivă, iar cu arhiva începe, de fapt, civilizația, fiindcă regulile, înțelegerile, numele, datoriile, poruncile și poveștile nu mai depind de respirația unui povestitor, ci se desprind de corp și intră în materie. Scrisul nu este ornament cultural, ci tehnologie a duratei și, inevitabil, tehnologie a puterii: cine poate fixa semne poate fixa proprietăți, poate fixa legi, poate organiza administrații, poate gestiona credințe și, mai ales, poate controla absența, deoarece textul lucrează și atunci când autorul este de mult plecat. Numai că această victorie a scrisului a venit, secole la rând, cu o frână încorporată: fiecare exemplar însemna muncă. Copiere, recitare, corectare, din nou copiere. Iar fiecare greșală era un defect mic, genetic, care se transmitea mai departe, cum se transmit slăbiciunile în familiile textelor. Cartea era un obiect făcut din timp, scump nu doar prin material, ci prin ore omenești, și de aceea, în multe culturi, a stat la început lângă centrele de putere: temple, curți, mănăstiri, cancelarii. Între timp, în afara Europei și mult înainte ca Europa să-și scrie propria legendă triumfală, ideea tiparului se maturizase deja: nu mai refaci textul de fiecare dată, ci inventezi un procedeu care îl repetă. Adevărul acesta, pentru cine are răbdare să-l recunoască, nu micșorează pe nimeni; doar pune istoria la locul ei: Gutenberg nu cade din cer, el intră într-o tradiție globală a încercării de a transforma semnul în serie. De aceea, dacă tot îl așezăm pe Johannes Gutenberg în centrul poveștii, merită spus limpede în ce constă miza lui reală: nu în „frumusețe”, nu în retorica miracolului, ci în reproductibilitate. El a legat literele mobile de metal, cerneala potrivită și presa într-un sistem care a făcut scrisul multiplicabil, iar multiplicarea a devenit economică, adică scalabilă. În momentul acela, efortul nu mai stă în fiecare exemplar, ci în construirea procedurii, iar procedeu, odată construit, produce. Aceasta este revoluția adevărată: textul nu mai este un unicat de muncă, ci un rezultat de tehnică. Iar când textul devine rezultat de tehnică, apar standarde, piețe, concurență, distribuție, forme noi de cenzură, elite noi și revolte noi, fiindcă un text identic, în multe mâini, face lucruri politice chiar și atunci când autorul se prefacă că face doar literatură. Aici se vede, ca într-un manual de fizică socială, tiparul oricărei revoluții mediatice, de la secolul al XV-lea până la 2026 și mai departe: promisiunea eliberării prin acces, viteză și rază de acțiune, urmată imediat de nașterea unor dependențe noi, pentru că orice mediu nou are nevoie de infrastructură, iar infrastructura, aproape întotdeauna, are proprietar. Tipărița de atunci era din lemn și metal. Tipărița de azi e din servere, contracte și butonul acela politic care spune „Accept”. Controlul nu dispăre, doar își schimbă hainele: din atelier și cancelarie se mută în platformă, algoritmi, termeni de utilizare, drepturi digitale, *paywall* (*barieră de plată*) și în acea matematică rece a atenției. În 2026 nu trăim o „înlocuire” curată, ci o coexistență, ca într-o pădure în care speciile vechi nu mor, ci se specializează. Printul e declarat mort la fiecare doi ani și totuși rămâne încăpățânat: obiect, ritual, dar, colecție, semn de identitate, contrapondere la zgomotul digital care oferă totul și rareori liniște. E-book-ul, în schimb, a devenit normalitatea comodității: practic, stabil, infrastructural. Nu mai e „inovare”, e utilitate. Audiobook-ul e însă forma care crește acolo unde timpul e moneda cea mai rară, adică aproape peste tot, fiindcă se lipește de viața reală: drum, muncă, sport, treburile casei, acea existență modernă în care omul își suprapune activitățile ca să aibă impresia că trăiește mai mult. Astfel „a citi” începe să însemne nu doar „ochiul pe rând”, ci „participarea prin ureche”, iar literatura, dacă vrea să rămână literatură și nu muzeu, se adaptează mobilității, fiindcă omul, de mult, nu se mai adaptează literaturii. Din această alăturare de formate se naște o mutație mai profundă: cartea încetează să fie un singur lucru și devine un pachet de drepturi. Text, audio, traducere, licență, fragment, adaptare, interactivitate. Cine administrează pachetul administrează nu doar cultura, ci și piața. Iar platformele, firește, împing spre hibridizare, nu din filantropie, ci din logică de retenție: sincronizări, legături între pagină și minutul audio, treceri fără fricțiune între forme, fiindcă fricțiunea înseamnă pierderea utilizatorului, iar utilizatorul este unitatea de măsură a epocii noastre. În punctul acesta apare inteligența artificială, nu ca moft, ci ca noua mașină de cules litere, doar că literele sunt, de data asta, voci. Dacă Gutenberg a multiplicat scrisul, IA multiplică vocea. Și odată cu vocea multiplică producția. Rezultatul este aproape identic, doar că accelerația e nebunească: scad costurile, backlist-urile devin „voce-abile”, nișele devin masă, iar cultura, ca de obicei, se trezește după faptă și începe să

inventeze reguli: etichetare, drepturi, consimțământ, remunerare, standarde de calitate. Tehnica aleargă, etica găfăie, dreptul se împiedică de propriile paragrafe, iar oamenii, între timp, ascultă.

De aici înainte, dacă vrem să vorbim despre 2026 până la 2076 fără să ne prefacem profeți de salon, singura cale onestă este scenariul, nu oracolul. Există forțe clare: demografie, educație, dispozitive, puterea platformelor, regimul drepturilor de autor, energia, geopolitica și, mai ales, interfețele bazate pe limbaj, care reduc totul la cea mai comodă acțiune: a vorbi. Există și incertitudini clare: reglementare, crize de încredere în epoca deepfake-urilor, concentrarea economică, reacții culturale de apărare, întrebarea dacă educația mai are curaj să ceară competență și răbdare într-o lume care se închină la rapid și ușor. Iar peste toate planează realitatea globală, pe care nu o putem elimina prin optimism: milioane de oameni trăiesc încă fără alfabetizare de bază, iar o bună parte dintre copii nu ating minimul la lectură. Lumea conectată nu este automat lumea cultivată; este doar lumea mai sonoră.

Primii ani, 2026–2035, arată ca o perioadă de accelerare și obișnuință: audio crește, pentru că se produce și se distribuie mai ieftin, IA-voci devin opțiune comună, iar piața se rupe în două: „sintetic și ieftin” versus „uman și premium”, cu etichete, certificări, promisiuni de autenticitate, fiindcă autenticul devine rar tocmai atunci când totul poate fi copiat. În același timp, limba vorbită devine interfața principală: comenzi, dictare, rezumate, lectură înapoi către ureche. Mașina ajunge pentru mulți primul contact cu textul, nu ca pagină, ci ca sunet. Și aici, exact aici, se strecoară ipoteza aceea incomodă, dar prea logică pentru a fi ignorată: dacă societatea nu mai este obligată să stăpânească scrisul activ, dacă „vorbești și primești răspuns” devine normă, dacă rezumatul înlocuiește lectura, iar dictarea înlocuiește scrierea, atunci o parte din alfabetizare poate scădea funcțional, nu pentru că oamenii ar fi mai puțin capabili, ci pentru că antrenamentul dispăre. Competența care nu se folosește se atrofiază, chiar și când omul e genial în rest. Iar aici istoria își arată ironia: la început, omul se chinuia să prindă cu semne cuvântul rostit; într-o viitoare lume hiper-tehologică, omul ar putea delega atât de perfect fixarea cuvântului încât să se întoarcă, comod și dependent, la oralitate, nu din sărăcie, ci din supradoză de tehnică.

În perioada 2036–2055, „cartea” riscă să devină definitiv serviciu, adică modulabilă: lungime, nivel, straturi de comentariu, traducere instant, voci, ritm, mod de învățare, rezumate, recapitulări, ghidaje. Și nimic din asta nu va fi prezentat ca manipulare, ci ca „ajutor”, fiindcă ajutorul este forma elegantă a controlului blând. Platformele nu vând doar conținut, ci timp petrecut, fidelitate, date, iar datele sunt noul tipar: nu imprimă litere, imprimă comportamente. În acest cadru, editorii și instituțiile culturale sunt împinși spre o alegere dureroasă, dar inevitabilă: să devină doar furnizori, deci interschimbabili, sau să rămână curatori, adică să aibă curajul selecției într-un ocean de text, voce și fals.

Dincolo, 2056–2076, lumea nu va avea o singură soartă, pentru că Estul și Vestul, Orientul Apropiat și Extremul Orient, Nordul bogat și Sudul fragil nu respiră în același ritm. În unele spații se poate contura o renaștere curatorială, în care printul rămâne lux și arhivă, audio este cotidian, textul digital e infrastructură, iar autenticitatea devine monedă, cu lanțuri clare de proveniență și standarde de ediție, fiindcă falsul devine ieftin. În alte spații poate domina un feudalism al platformelor, cu puțini actori controlând distribuția, vizibilitatea și prețul, iar autorii, traducătorii, editorii și vocile umane luptând pentru a fi găsiți și plătiți corect. În alte locuri, o fragmentare a publicului: micro-piețe, nișe, triburi culturale, enorm de mult conținut generat, foarte puține repere comune, iar „adevărul” devenind scump nu fiindcă ar fi filosofic rar, ci fiindcă verificarea este muncă, iar munca nu mai e la modă. În regiunile cu infrastructură educațională slabă, audio și interfețele vocale pot deschide accesul și, în același timp, pot reduce presiunea de a învăța scrisul în profunzime; în regiunile cu educație solidă, aceeași tehnică poate rămâne complement, fără să înlocuiască alfabetizarea, iar în spațiile politice instabile, controlul asupra rețelelor și platformelor poate transforma promisiunea accesului în instrument de propagandă și supraveghere, fiindcă nimic nu este mai util puterii decât o mulțime care primește totul gata mestecat.

Dacă tragem linia, din primul semn scrijelit până la fabrica de voci, rămâne o constatare mai veche decât orice server: mediile nu fac doar cărți, fac oameni. Iar oamenii își construiesc mediile care le amplifică slăbiciunile sau le corectează, după cât de treji sunt. Gutenberg a făcut texte ieftine și multiplicabile. Noi le facem nelimitate și instantanee. Și, poate, în 2076 vom descoperi că progresul ne-a „depășit”, nu tehnic, ci antropologic: sistemele sunt mai rapide decât judecata noastră, răspândirea e mai mare decât responsabilitatea, iar confortul, această dependență elegantă, tratează educația ca pe un „opțional”, deși este singurul lucru care ne poate păstra, în zgomotul posibilităților, întregi.

Christian W. SCHENK

Tudor Vianu. O carte din biblioteca marilor umaniști

Fascinația spirituală pe care cărturarul de excepțională vocație care a fost Tudor Vianu o inspira de la catedră studenților din Amfiteatrul Odobescu al Universității bucureștene este vie nu numai în mințile și inimile celor care au avut privilegiul de a-l avea profesor în anii șazezi ai secolului trecut, dar și în intelectul celor cărora li se povestește, cunosc sau

au citit câte ceva despre anvergura umanistă a ultimului apărător al idealului clasic al omului în cultura română. Persecutat și marginalizat o vreme pe criterii etnice de către legionari, filosoful, eseistul, criticul și istoricul literar, traducătorul și poetul Tudor Vianu a avut de suferit enorm spre sfârșitul vieții, în ciuda faptului că era academician și președinte al Comisiei Naționale UNESCO, din partea regimului comunist de inspirație sovietică instaurat în România cu tancurile. Adevărul este că aulicul Vianu, asemenea lui G. Călinescu, Liviu Rusu, Șerban Cioculescu sau Vladimir Streinu, a avut ghinionul să intre în conflict încă de la începutul anilor '50 atât cu înrâncenatul jdanovist Leonte Răutu, șeful Direcției Propagandei și Culturii din Comitetul Central al PRM, cât și cu adjunctul său, nu mai puțin versatilul Pavel Țugui. Într-un referat întocmit de ultimul împreună cu Andrei Strihan (ulterior emigrat în Israel) pentru secția de Literatură și Artă a CC a PRM (mai 1952), material mai curând vulgarizator-partinic și rău-voitor decât tehnic (vai!) privind valoarea cursului de Istoria Literaturii Universale predat de Tudor Vianu studenților de la filologie, profesorul era învinuit de „nenumărate greșeli și confuzii cu privire la definiția obiectului istoriei literaturii universale (!), periodizarea istoriei literaturii, prezentarea condițiilor social-economice în care s-au produs diferitele fenomene literare, interpretarea operelor diferiților scriitori [...], concepția generală care stă la baza întregului curs (s.n.)” – vezi ANIC, fond CC al PCR – Secția de Propagandă și Agitație, dosar nr. 12/1952, f. 142, apud Vladimir Tismăneanu/Cristian Vasile, *Perfectul acrobat. Leonte Răutu, Măștile răului*, Humanitas, 2008. Denunț, căci despre o delațiune în toată regula e vorba – nu-și face nimeni nici o iluzie – se pliază perfect pe discursul infam rostit de Leonte Răutu cu câteva luni mai înainte, intitulat perfid *Împotriva obiectivismului și cosmopolitismului burghez în științele sociale*. În el, prin eticheta de estetizant, Tudor Vianu era arătat cu degetul ca un adevărat dușman al noului regim, stigmatizat ca atare și trimis la stălpul infamiei proletare. Pentru a spăla „rușinea” și a se „reabilita”, asemeni tuturor celor care și-au îndoit spinarea (și n-au fost puțini, de la Sadoveanu la Al. Rosetti...), Vianu ar fi trebuit să servească necondiționat dictatura proletarietului, denunțând și demascându-și fără nicio tresărire de conștiință colegii, escamotând în exercițiul critic valorile reale și falsificând spiritul artei autentice, denaturând la greu și promovând fără drept de apel seria de nesfârșite artefacte ideologice vulgare ale nesățioasei propagande stahanovist-comuniste. Or, așa cum nu ezită Profesorul să noteze într-o însemnare memorialistică, „Izvoarele mele se găseau toate în vechea cultură a țării, apoi în tradițiile umanismului clasic și modern. Puteam să mă lepăd de mine? Puteam oare să renunț la ceea ce mi se lămurise ca adevărat și nobil? Cei care îmi cereau o atare adaptare rapidă la noile exigențe ale culturii se înșelau asupra firii mele. Oportunismul și minciuna mi-au apărut întotdeauna vrednice de ură și dispreț”.

Învinuit la rândul-i de același Leonte Răutu (vezi documentul citat mai sus) de „obiectivism” și „idealism” și îndepărtat de la catedră, cu toate că era de câțiva ani deputat MAN, mai alunecos, G. Călinescu mută rapid și cu abilitate pe eșicherul politic (o mai făcuse împotriva „partidelor istorice” și între 1944-1946 în calitate de membru al Partidului Național Popular), devenind în scurtă vreme destul de intim cu Țugui și Răutu, pentru ca aceștia să-i faciliteze apropierea de Chivu Stoica și Gheorghe Gheorghiu-Dej... Fără să știe că era permanent urmărit de Securitate, după o convorbire cu Țugui, care-l asigurase din partea șefilor că va reveni la catedră, plin de entuziasm, criticul se destăinuia fără gardă colegilor de la Institutul de Istorie Literară și Folclor: „Sunt mai puternic decât vă închipuiți. Sunt ca un leu cu cinci picioare. Sunt un stăpân absolut și totdeauna victorios în cererile mele, oricare ar fi ele.” (vezi *nota informativă*, datată 2.III.1960, furnizată căpitanului de securitate Albescu M. de către sursa „Săndulescu Maria”: Cornelia Ștefănescu!, *apud* I. Oprea, *Asaltul Cetății. Dosarul de securitate al lui G. Călinescu*, Ed. Saeculum I.O., 2014). Mai grav este că „halucinogenele” administrate lui Călinescu de propaganda comunistă îl fac pe acesta (potrivit aceleiași surse) să-i prezinte public, fără nicio probă, pe un Perpersicius, N. Balotă sau Augustin Z. N. Pop drept „șefi legionari”! Numai plecând de la gravitatea unui atare act de iresponsabilitate vom putea înțelege cât de cât cum a fost în stare G. Călinescu să se dezică automat de Dinu Pillat, când scriitorul, în urma scandalului declanșat de confiscarea de către Securitate a romanului în manuscris *Așteptând ceasul de apoi*, etichetat de organe drept „anticomunist”, devine unul dintre principalii acuzați ai regimului în „Procesul lotului Noica”. Pentru oportunistul G. Călinescu, în acele momente n-a mai contat că Dinu Pillat era un cercetător valoros, că i-a fost asistent la catedra de Istoria literaturii române moderne și că, după desființarea acesteia, l-a urmat la Institutul de Istorie Literară și Folclor... În seria de dezvăluiri recente făcute la *DC News* de către filologul George Ardeleanu (foarte calificat editor, printre altele, al operei

lui N. Steinhardt) privind ancheta Securității în cazul respectiv, cercetătorul atrăgea atenția că, părsindu-și asistentul (s-a întâmplat același lucru și în cazul lui Adrian Marino!), profesorul Călinescu nu a găsit în apărare decât să deplângă faptul că acesta n-a știut să se folosească de „stilul realist caricatural” la care el însuși recursese ca la o soluție în *Bietul Ioanide*...

Adus la Securitate să dea cu subsemnatul în același caz, Tudor Vianu (care citise ca și Călinescu sau Cioculescu romanul lui Pillat în manuscris) îi reproșa școlărește mai tânărului coleg, ca și cum s-ar fi aflat la Cănaclu și nu în fața organelor de represiune, *viziunea unilaterală* a concepției care ar fi stat la baza respectivei scrieri... Naivitate... În fine! Cert este că niciunul dintre cei doi mari oameni de cultură, din fericire, nu a fost inclus sau acuzat în Procesul Noica-Pillat, deși, nu-i așa?, dacă nu mă înșel, soția scriitorului a făcut ani grei de pușcărie numai pentru că i-ar fi dactilografat un număr, mai mic sau mai mare, de pagini de manuscris...

În chestiunea compromisurilor cu regimul așa-zis democrat-popular și a colaborării cu Securitatea a lui Tudor Vianu, cu ocazia aniversării centenarului scriitorului în 1998, Bujor Nedelcovici se pronunța tranșant, socotindu-l pe estetician un *complice pozitiv*, alegație care a stârnit aproape automat o vie polemică, întinsă pe mai mulți ani, la care mai iau parte, alături de psihiatrul Ion Vianu (fiul lui Tudor Vianu stabilit în America), Monica Lovinescu, Matei Călinescu, Gellu Ionescu și Z. Ornea. Nu voi intra aici în amănunte și nici în culisele afacerii care a alimentat, cum bine știm, paginile revistei „22” și, totodată, probabil, cazuistica incipientă a eseurilor despre securitate și cenzură ale lui Bujor Nedelcovici, scriitor român stabilit în Franța începând din 1987. Nu mă voi declara expres, în cazul semnalat, de partea niciuneia dintre tabere și nici nu voi intra aici în amănunte, dorind, ca și Mircea Martin, care a exprimat primul ideea, ca „pe Vianu să-l judece nepărtinitor (dacă se poate) generațiile viitoare”. Ceea ce doresc să întreprind în rândurile următoare este să descriu cât se poate de onest mecanismul cu care Cenzura comunistă i-a desfigurat marelui umanist *Dicționarul de maxime comentat* apărut de bine de rău în 1962 la Editura Științifică, una dintre ultimele lucrări ale maturității clasice a savantului...

Conceput ca „o carte de învățătură, de lectură liniștită și de meditație” (!!!), florilegiu de cugetări ale filosofilor, savanților și poezilor în stare la înflinirea cu el „să producă ceva asemănător cu trezirea dintr-un somn al neștiinței, al rutinei sau al prejudecății”, rod al unor acumulări și decantări spirituale de o viață dar și al mai multor ani de cercetare sistematică, *Dicționarul de maxime comentat* ar fi trebuit să cuprindă „o selecție de maxime, în înțelesul cel mai general al termenului, culese din operele scrise în limbile popoarelor orientale și extrem-orientale, în grecește și latinește, în limbile națiunilor moderne”. Cu accent pe operele clasice, „ca parte vie a tradiției de cultură” ce stă la fundamentul formării fiecărui ins cultivat, această generoasă operă de sinteză spirituală urma să-și conțină propria filogeneză culturală. Cu alte cuvinte, având în vedere, în plus, și caracterul larg umanist al „comentariilor”, mai mult decât un simplu „dicționar”, lucrarea lui Tudor Vianu se dorea a fi în subsidiar o carte de etică, etalând într-o măsură toate laturile majore ale concepției sale morale.

Intrată în faza de redactare finală, după câte se știe, la mijlocul anilor cincizeci și predată spre tipărire Editurii Științifice pe la sfârșitul deceniului șase, minunata lucrare a gândirii de maturitate a Profesorului a trebuit să aștepte bunul de tipar mai bine de trei ani, timp în care (vezi *ediția critică* Tudor Vianu, *Dicționar de maxime comentat*, Ed. Saeculum I.O., 2016), intrată în malaxorul cenzurii, materia cărții va fi serios alterată de o serie de modificări, interpolări și remanieri ale comentariilor care o fac de nerecunoscut. Cei din garda veche care vor fi parcurs interziși mistificata ediție princeps (reeditată *ad literam* în 1971!), resimțind cu fiecare paragraf monstruosul complex de autocenzurare la care se va fi supus Profesorul, vor fi rămas uluiți în primul rând de amalgamarea substanței ei preponderent clasice (ca notă fundamental-indubitabilă) cu o sumedenie de „citate” din teoreticienii marxism-leninismului și comunismului, o maculare atât de primitiv-vulgarizatoare a spiritului a ceea ce înțelegea Tudor Vianu printr-o culegere de autor *Fiori de virtuți*, încât, sastiși și înjurați până și de pe garduri cu asemenea lozinci, nu le va fi rămas decât întrebarea: oare până unde vor merge cu anasâna vistavoii comuniști? În privința tineretului studios căruia profesorul ar fi vrut să-i dedice spre instrucție și șlefuire a minții și inimii lucrarea, *nimic de făcut* (cum nota studentul Radu Petrescu în celebrul său *Jurnal* ținut în toți anii aceia); el se afla deja pe mâinile unor politrucci de teapa lui Novicov, Moraru, Bratu, P. Georgescu ș.a. Referitor la *autocenzura* la care erau nevoiți să recurgă scriitorii în acei ani, am găsit în *Controlul cărții. Cenzura literaturii în regimul comunist din România*, de Liliana Corobca, Ed. Cartea Românească, 2014, *referatul de autocenzură* al lui G. Călinescu la romanul *Scrinul negru*. Un text, de o atare factură, extrem de rar, dacă nu unic în arhive, scris de acesta la persoana a III-a și care nu se deosebește cu nimic de unul semnat de un cenzor comunist. Citez: „Autorul a rezolvat toate obiecțiile din referatul înmănat de tovarășul P. Țugui, ținând seama și de unele observări din alte rapoarte, înlăturând orice posibilă confuzie și refăcând radical unele capitole. Paralela dintre cele două tabere (reacționari, progresiști) e mai egală [...] Scena cu preotul a fost suprimată”. Coloțându-l manuscrisul adnotat de mâna lui Tudor Vianu, manuscris aflat în arhiva MNLR, cu varianta editată, cenzurată și desfigurată impardonabil de tartorii culturii comuniste de masă, I. Oprea, autorul *studiului introductiv al ediției critice* lansate pe piață în 2016, constata că „repercusiunile

cele mai grave asupra structurii și a mesajului volumului le-a avut extirparea blocului de texte alcătuite din maximele extrase din *Biblie*, din Sfinții Părinți, din Solomon, Hyeronimus, Ulpian, Diogenes Laertios, Vegetius, Publilius Syrus, Iisus Sirah, Toma d'Aquino, Simion Ștefan, dar și din autori moderni precum Arthur Schopenhauer, Titu Maiorescu ș.a.” Operațiunea de eliminare a maximele de coloratură religioasă (în contradicție flagrantă – nu-i așa? – cu ideologia ateist-marxist-leninistă) pare a fi lucrarea redacției de filosofie din cadrul Editurii Științifice, așa cum apare consemnat în *referatul intern* (aflat în aceeași arhivă), datat 8 iunie 1960. Cenzura, care încă nu ajunsese integral apanajul activiștilor de partid și al redactorilor din edituri, prin *referatul extern* cerea însă redacției nu numai îndepărtarea sentințelor morale aparținând „gânditorilor idealști”, dar și eliminarea oricăror notații „negativiste” ce „reprezintă rodul meditației pesimiste, decepționiste, scepticizante” care „s-a opus întodeauna cursului progresist sănătos al gândirii”. Recomandarea cenzurii era să fie înlăturate orice reflecții ce „veneau în contradicție cu principiul luptei de clasă” sau „cu principiul fundamental al politicii statului socialist” și introduce maxime din operele „filozofilor materialști din toate timpurile”: Marx, Engels și Lenin; ale lui Gorki, Bielinski, Dobroliubov, Plehanov, Makarenko, Herzen, Kalinin, Pisarev, Botev, Goncearov și alții. În afara celor 22 de citate din Marx, 17 din Engels, 32 din Lenin și 8 din Gorki, un tribut, până una alta, minim pe care Tudor Vianu e obligat să îl plătească necondiționat Leviathanului doctrinei marxist-leniniste a epocii în care zămislește lucrarea, I. Oprea depistează alte 259 de maxime „care nu-și au acoperire manuscrisă”, fie că unele se insinuează, probabil, ca suplimente de parcurs, grație doxei înaintemergătorilor „redactori” ai Editurii Științifice, fie, pur și simplu, în afara oricărei alte explicații, zeului din mașinăria ghilotinei comuniste...

Cu un soi de sadism primitiv și perfect conștientă că acțiunea ei subversivă față de valorile clasice ale umanității, în fond, va fi până la urmă descoperită și demontată în mod inexorabil, cenzura elimină încă din prima pagină a *Dicționarului*... cuvântul-temă ACOPERIT, ilustrat cu un verset din *Sfânta Evanghelie după Luca*, capitolul 12 cu 2: *Nimic nu este acoperit, care nu se va descoperi și ascuns, care nu se va cunoaște* (!!!). Rămânând la litera „A”, pentru ilustrarea bogăției de accepții filozofico-morale ale cuvântului-temă ADEVĂR, în timp ce autorul lucrării, conform convingerii sale clasiciste, recurge la o serie de maxime culese din Aristotel, Democrit, Horațiu, Descartes, Epictet sau Shakespeare, cenzura lămurește problema dintr-o singură lovitură, trimițând intempestiv la două pasaje din *Caietele filozofice* ale lui Lenin. Primul (*De la intuirea vie la gândirea abstractă și de la ea la practică – aceasta este calea dialectică a cunoașterii*) reformulează, în fapt, dialectica hegeliană a devenirii ideii, în timp ce al doilea (*Cel mai simplu adevăr, obținut pe calea cea mai simplă, este întotdeauna incomplet, deoarece experiența este întotdeauna neîncheiată*) nu e decât un truism de o banalitate sinistră, o înșelare de vorbe goale ce n-are nimic de-a face cu termenul de *maximă*, folosit uzual, scrie Tudor Vianu în *Prefața* primei ediții a lucrării, „numai pentru principiile supreme ale acțiunii, pentru *regulile de viață* (s.n.)”. Refractari din start față de statutul elitist al eruditului și, cu atât mai mult, față de încercarea lui declarată de inițiere și formare culturală, cenzorii comuniști nu renunță la inserarea în *Dicționar*... a cuvântului CALOMNIE, de pildă, fiindcă nu le-ar fi plăcut maxima: *Calomniază cu îndrăzneală; o bănuială va rămâne totdeauna*, ci pentru că sunt efectiv speriați de anvergura livrescă a comentariului marelui om de cultură dedicat tarei morale a *infamiei* (din latinescul *infamia*), obiectul cenzurilor și mușarșilor dintotdeauna, după cum se știe (vezi în chestie comentariul adiacent maximei, respectiv, *Principiu al vechilor sicofanți, denunțatorii profesionali ai scenei. Un parazit din suita lui Alexandru-cel-Mare l-a formulat, după cum ne informează Plutar, de unde trece în forma cunoscută la Bacon, De dignitate et augmentis scientiarum, 8.2.*). Prin cuvântul-[cheie] IDEE (*apud* I. Oprea), survolat în *Dicționar*... de Vianu prin trimitere la niște fragmente semnate de F. Schlegel în revista *Athenäum*, din care extrage, dând în paranteză și varianta originară, în germană, doar maxima: *Unele idei spirituale sunt ca surprinzătoarea revedere a două gânduri prietene după o lungă despărțire*, ceea ce vrea să sublinieze eferescența nașterii oricărei imaginari intelectual ca formă de cunoaștere incipientă, întrecându-se pe ei înșiși, cenzorii comuniști introduc în *Dicționarul de maxime comentat* un adevărat curs de socialism științific. Citez: *Ideile clasei dominante sunt în fiecare epocă ideile dominante, ceea ce înseamnă că clasa (sic!) care e forța materială dominantă a societății este totodată și forța ei spirituală dominantă* (K. Marx – F. Engels, *Ideologia germană*).

Ideile dominante nu sunt altceva decât expresia ideală a relațiilor material dominante (K. Marx – F. Engels, *Ideologia germană*).

Se vorbește despre idei care revoluționează o întreagă societate; prin aceasta se exprimă numai faptul că în sânul vechii societăți s-au format elementele unei societăți noi, că descompunerea ideilor vechi merge mână în mână cu descompunerea vechilor condiții de viață (K. Marx – F. Engels, *Manifestul Partidului Comunist*).

Ideea nu este ceva care există independent de lumea reală. Bagajul de idei al fiecărui om este determinat și se îmbogățește prin relațiile lui cu această lume. Cine se află în această lume în relații de asemenea natură încât consideră „eul” său drept „unica realitate” nu poate fi decât foarte sărac în idei. Nu numai că nu le are, dar nici nu are posibilitatea de a le

Impunerea Inteligenței artificiale (I)

Motto: „Atitudinea proletcultistă...e generată de...complexul de inferioritate...al deținătorilor puterii...Adversară mandatarilor proletcultismului este... cultura și tendința naturii umane de a se manifesta liber. Un organism social în care spiritul critic nu se poate manifesta liber e un organism bolnav.” (Marin Nițescu, Sub zodia proletcultismului, mss. din 1979, publicat post-mortem în 1995).

Acum vreo doi ani ascultasem o conferință din America, unde li se recomanda studenților folosirea Inteligenței artificiale. De atunci încoace, insistențele în această privință au devenit din ce în ce mai vizibile. În textul scris după audiere amintisem și de Aldous Huxley care, la aceeași universitate, atrăsese atenția în 1961 asupra primejdilor pe care le atrage după sine aplicarea noilor tehnologii de influențare a gândirii. Articolul meu (publicat în „Acolada” nr. 7-8/ 2023) chiar așa se intitula: *Noul Frankenstein și unificarea gândirii prin ChatGPT*. Contrară credinței uzuale, după care interogarea Inteligenței artificiale ar duce la „concluzii echilibrate” datorită programării acesteia cu mai multe informații decât poate deține omul de rând, conversația cu ChatGPT – pe anumite subiecte „sensibile” – poate fi echivalată cu o răsfoire de arhivă atent pieptănată și îndosariată de cenzori foști comuniști. Însăși aranjarea ziselor argumente aduse de Inteligența artificială (I.A.) nu-i aparține ei. Ea provine din ponderea informațiilor negative asupra celor pozitive aflate în arhiva controlată de neo-proletcultiștii ⁽¹⁾ care au confiscat Wikipedia. Programat să mimeze „obiectivitatea”, ChatGPT debitează informațiile arhivate – de cenzorii neo-proletcultiști – maimuțărind intenția de a oferi așa-zisului partener de discuție niște concuzii „echilibrate”.

Dintr-o conversație cu ChatGPT, un ins cu spirit critic n-ar reține niciodată că a beneficiat de argumente pro și contra pentru a se ajunge la acea „concluzie echilibrată”, cum scrisese un binevoitor

dobândi (G. V. Plehanov, *Iskusstvo i obščestveniaia jizni*). Într-o paranteză, ar fi de spus că, deși Tudor Vianu nu cunoștea limba rusă, savantul a trebuit să citeze în original sursele unor așa-zise „sentințe”, precum și „bibliografia” obligatorie sovietică, așezată înaintea oricărui alt izvor. Astfel lucrările unor S. Maksimova, N.S. Așciukin, M. Așciukina apar ca surse folosite de moralistul român înaintea celebrelor lucrări în materie ale lui Ernst Robert Curtius, G. Büchmann, Vincente Vega, E. Genest sau alții.

În cei aproape trei ani cât a durat pregătirea pentru tipar în Editura Științifică a *Dicționarului de maxime comentat*, îndurând cu stoicism tot felul de umilinte, savantul nu a încetat o clipă să-și apere cu ingeniozitate lucrarea de diversele ingerițe ale cenzurii comuniste. Dacă sub o teribilă presiune psihică, a fost nevoit să introducă în corpul lucrării sale unele texte ale corifeilor marxiști la modă în România aflată sub cizma sovietică în anii șaizeci, el nu a tratat deloc cu aceiași îngăduință cererile cenzurii de modificare a propriilor comentarii. Decât să-și schilodească și să-și nege, în fond, propria filozofie și concepție de viață a preferat mai bine să lase în afara lucrării anumite comentarii la care i s-a cerut să facă rectificări. E cazul, printre altele, ca să luăm doar două exemple, notelor adiacente la maximele ilustrând cuvintele-temă CETĂȚEAN și CEZAR, considerate de cenzură, probabil, a aduce atingere directă chiar zeilor comuniști de mucava. Citez după *ediția critică* I. Opreșan, care face și restituirea legitimă. **Cetățean: Cu cât cetățenii răi sunt mai nevrednici să ocupe posturile înalte, cu atât devin mai lăsațori și cu atât se umflă mai mult în prostie și insolentă** (Democrit, H. Diels, Fragmente der Vorsokratiker, 254. *Luați, deci, bine seama cui încredințați posturile înalte. Locul nu sfințește omul, uneori îl degradează*). **Cezar: Sau Cezar sau nimic** (Aut Caesar aut nihil, *vorbă atribuită lui Cesare Borgia [și care, desigur, nu poate fi invocată de oricine. Mulți conducători de state și popoare ar fi făcut mai bine să se decidă pentru al doilea termen al acestei alternative]*).

Proiectat, cum găsim în *Prefața* ediției princeps (al cărei text, în mod vădit, nu a rămas nici el neatins întru totul de mâna lungă a cenzurii), ca o carte de *lectură liniștită și de meditație* în genul acelor *Noctes Atticae* ale lui Aulus Gellius sau a *ediției a doua a Adagiilor* lui Erasmus, însoțite, în redacția lui Aldus Manutius, de o dizertație asupra maximelor greco-latine și ebraice (vezi trimiterile din planul lucrării în numita *Prefață*), *Dicționarul de maxime comentat* al lui Tudor Vianu ar fi putut întruni toate calitățile unei cărți din biblioteca marilor umaniști în domeniul peren al sferei clasice a valorilor. Alături de *Arta Prozatorilor români* (1932), de *Estetica* (1934-1936), de *Istoria Literaturii Române moderne* (redactată împreună cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, 1942), împreună cu seria de monografii *Cervantes*, *Racine*, *Voltaire*, *Dostoievski* (1955-1957), plus *Jurnalul*, ea ne-ar fi oferit într-o bună măsură dimensiunile spirituale exacte ale idealului clasic al omului din cultura universală.

Ediția critică a *Dicționarului de maxime comentat* alcătuită de I. Opreșan (toate laudele pentru acribia cercetării și acuratețea restituirilor) nu este totuși, din nenorocire, decât o variantă a unei forme intermediare, deturnate și neîncheiate, a lucrării originare...

Ștefan Ion GHILIMESCU

comentator de youtube. Comentatorul întrebese inteligența artificială „dacă e bine că s-a șters pagina doamnei Isabela Vasiliu-Scraba” ⁽²⁾. Singurul beneficiu al conversației a constat în informațiile pozitive (mai ascunse și de aceea mai greu de descoperit din culisele Wikipediei), după care se poate bănuși că a existat o rezistență la proletcultista îndepărtare a fișei de către Pafsanias (oare Gabriel Liiceanu? discipolul proletcultistului Henry Wald?). Pafsanias, cel cu multiple clone, a scos pe 24 martie 2023 din Wikipedia pagina „Isabela Vasiliu-Scraba” ⁽³⁾. La prima vandalizare, cu pseudonimul MyComp (oare Gabriel Liiceanu?), s-au cenzurat articolele despre închipuita Școală de la Păltiniș negată de filosoful C. Noica în Postfața la *Epistolar* (1987), postfață care probabil a dus la îndepărtarea de către Securitate, în toamna lui 1987, a singurului său prieten de la Păltiniș, un fost deținut politic angajat la Stația meteorologică ⁽⁴⁾.

MyComp a ras articolele Isabelei Vasiliu-Scraba din Wikipedia, supărat nevoie mare că nu i s-a acceptat orbește varianta proprie pe care încercase să o facă „veridică” prin *Jurnalul de la Păltiniș* unde intercalase transcrieri securiste ⁽⁵⁾ din camera microfonizată unde locuia Noica. Probabil că respectivele transcrieri (lungi cât articolele lui Nae Ionescu din *Cuvântul*) au dus la arderea a două dosare de urmărire securistă a filosofului Noica la vremea când șeful Securității devenise Virgil Măgureanu, prieten cu Gabriel Liiceanu.

În toamna lui 1983, Nicolae Florescu îl întâlnise pe filosoful de Școală trăiristă aproape de sediul redacției „Vieții Românești”. Constantin Noica, scandalizat la culme, i s-a plâns lui Florescu de redările mult prea fidele ale pledoariilor sale trecute în *Jurnalul de la Păltiniș* „cuvânt de cuvânt”, chiar „cuvânt de cuvânt”, a repetat filosoful cu chipul răvășit de uimitoare surpriză din cartea „împinsă la lumină” de plagiatorul Ion Ianoși, implicat și el între cei care-i deschiseseră lui Noica porțile temniței comuniste ⁽⁶⁾. Din culisele Wikipediei confiscată de o mafie cu interese anti-românești, conversația cu ChatGPT a scos la vedere iveală fragmente de discuție unde se afirmase că – „din perspectivă culturală” – Isabela Vasiliu-Scraba „este un nume real în filosofia românească contemporană, cu studii și contribuții la interpretarea operei lui Mircea Eliade, că are cărți publicate și prezentă în reviste culturale, precum „Acolada”, „Convorbiri literare”, „Tribuna”, etc” (cf. ChatGPT). ChatGPT a mai găsit în arhivă și fraza după care „unii critici ai deciziei consideră că Wikipedia în limba română e prea rigidă și ignoră autori importanți pentru cultura independentă românească, mai ales cei neasociați cu edituri sau universități mari” (apud. I.A./ ChatGPT). Numai că zisa Inteligența artificială ⁽⁷⁾ nu este atât de inteligentă pe cât îi spune numele. Datorită proastei selecții de informații on-line despre o nuvelă („12.000 capete de viață”) scrisă de „cel mai mare istoric al religiilor din secolul XX”, Isabela Vasiliu-Scraba o numise „prostia” artificială ⁽⁸⁾. La drept vorbind, este o prostie să spui, precum ChatGPT, că fișa de prezentare a Isabelei Vasiliu-Scraba în Wikipedia românească a fost ștearsă deoarece ar încălca, vezi Doamne, „reguli de ton neutru”. Atare prostească mistificare mi-a amintit de vandalul MyComp (oare Gabriel Liiceanu?) care afirmase și el pe 16 ian 2012 că a găsit „ton nepotrivit pentru o enciclopedie”. Este suficientă ascultarea prezentării Isabelei Vasiliu-Scraba sub formă de fișă audio (<https://www.youtube.com/watch?v=JOyCYIhLcJw>) spre a se vedea că asemenea argument de îndepărtare este cu totul nefondat. Mai ales dacă ținem cont că pe vandalul MyComp îl cam deranjase în 2011 fraza referitoare la reprimarea (proletcultistă!) a libertății de gândire, în contextul în care el însuși cenzurase articolele Isabelei Vasiliu-Scraba criticând acel narativ cu „paradisul cultural din comunism” brodat în *Jurnalul de la Păltiniș* (1983) de unul dintre puținii beneficiari ai comunismului, regim ținut la putere prin permanenta teroare polițienească.

Criticat în primul număr din 1976 al Revistei de Filosofie, C. Noica spunea că nu-l deranjează critica „atâta timp cât criticile nu sunt însoțite de alte consecințe administrative sau politice” (C.N.). Încă mai avea în minte referatul critic al turnătorului Pavel Apostol, aka Paul Erdos, la manuscrisul său despre Hegel, referat urmat de schingiuirile din închisoarea politică unde, dat cu capul de pereți, filosoful îi înroșise cu sângele propriu, cum îi povestise tânărului C. Barbu. Dar iată și exemplul de ton nepotrivit oferit de MyComp (oare G. Liiceanu?) la discuții : „Manipularea prin uniformizarea gândirii și tendința de reprimare a libertății de expresie au rămas sechele greu de înlăturat după abolirea comunismului” (vezi fișa Isabelei Vasiliu-Scraba în vol. *Filozofi români*, Wiki Series, Memphis, USA, 2011, p. 60-63). Rațiunile ștergerii – pescuite de ChatGPT – au inclus afirmația după care „wikipedia e foarte strictă cu această regulă”, pe care fișa îndepărtată tocmai n-o încălcase, cum lesne poate oricine verifica. În articolul din „Tribuna” clujeană, nr. 554/ 2025, Isabela Vasiliu-Scraba observase că la fișa lui Gabriei Liiceanu, „administratori precum „MyComp” (oare G. Liiceanu?) sau Accipiter GentilisQ (oare G. Liiceanu?) l-au trecut ca „existențialist” interesat de „alienare, contingență, libertate, aporie morală si facticitate”. Autoarea și-a luat libertatea să critice în textul ei unele dintre neroziile care se pot citi la fișa respectivă în legătură cu acest subiect.

Să fi fost trecută în fișa lui Liiceanu acea colecție de prostii spre a nu se invoca „auto-promovarea”? Adică regula de mare strictete – cum zice vorbărețul ChatGPT – care atrage pentru oricine îndepărtarea prezentării.

O excepție de la regula – zice-se „de mare strictete” – o face desigur Gabriel Liiceanu publicat la propria-i editură. Spre a împăca regula cu abaterea de la regulă, s-ar putea totuși invoca argumentul că opera sa de la Humanitas nu este pusă pe piață spre auto-promovare. Pentru că, deși cumpărate, cărțile lui G. Liiceanu nu prea sunt citite. De ce să-l mai citească lumea, dacă decenii de-a rândul l-a tot auzit la televizor ? Întrebată de motivul îndepărtării din Wikipedia, ștergere care „o face pe Isabela Vasiliu-Scraba mai greu de descoperit pentru cititorii interesați de autorii români post-1989” (ChatGPT), Inteligența artificială a redus sursele independente care scriu despre Isabela Vasiliu-Scraba la reviste – pompos numite „publicații notabile” – , neuitând să scoată din arhivă o altă prostie a lui MyComp (oare G. Liiceanu?) din iarna 2011-2012 după care în bibliografia autoarei n-ar avea ce căuta cărțile și articolele ei apărute prin reviste. Stând cam prost cu inteligența, ChatGPT pretinde că în fișă ar fi fost trecute drept surse independente texte proprii sau site-uri afiliate, lucru pe cât de neadevărat, pe atât de ușor de controlat odată cu ascultarea fișei audio, sau citirea ei (<https://isabelavs2.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/12/fisa-din-wikipedia-ro.pdf>) dintr-unul din volumele apărute în 2011: *Filozofi români* (p. 60-63); *Eseiști români* (p. 145-148) și *Autori români* (p.141-143). Cu aceeași ocazie se poate vedea și gratuitatea ștampilărilor cu „necesită citare”, motivată de MyComp (oare G. Liiceanu?) pe 19 noiembrie 2011 astfel: „Multe surse [din bibliografia autoarei] nu sunt suficient de precise, nu este precizată pagina revistei, ceea ce le face greu de verificat”. Argumentarea sa a urmat fără îndoială citirii articolelor Isabelei Vasiliu-Scraba din link-uri pe care el însuși le-a inactivat, înainte de a le îndepărta cu totul. Întâmplător găsisem și o reacție a unui wikipedist la abuzivele ștampilări ale lui MyComp cu „necesită citare”: „Sunt acolo unele modificări nepotrivite [n.c.= necesită citare] – deși erau menționate sursele” (Șimbotin, Wikipedia, Cafenea, vezi nota 22 a textului: Isabela Vasiliu-Scraba, *Wikipedia confiscată*, <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-wikipediario19/>).

Isabela VASILIU-SCRABA

Note:

Isabela Vasiliu-Scraba, *Culianu – Paradigma noului proletcultism*, sau, *Inventarea prestigiului științific care i-a lipsit lui Ioan P. Culianu*, în „Acolada”, Satu-Mare, nr.9 din 2025, vezi și prezentarea acestui studiu de către Richard Price, fondatorul Academiei.edu, <https://www.youtube.com/watch?v=HBJdnI0A9wo> . A se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, *Abuz de putere în Wikipedia*, <https://www.youtube.com/watch?v=Ekd6UAIrNgw> toorop9516, nov. 2025, comentariu la înregistrarea de youtube, fără note, <https://www.youtube.com/watch?v=c6ZQUoalWsg>, sau, textul complet: Isabela Vasiliu-Scraba, *O nouă manipulare: persoane descrise de inchiziție și nu menționate de utilizatori*, în „Tribuna”, Cluj, nr. 553 din 2025.

Isabela Vasiliu-Scraba, *Troglodirea prin perenitatea poliției gândirii*, în „Acolada”, Satu-Mare, nr.2 din 2023.

Isabela Vasiliu-Scraba, *Suspecta moarte a lui C. Noica*, în „Almanahul Origini -2010”, pp. 284-297.

Isabela Vasiliu-Scraba, *O carte premiată sub șocul sperieturii cu termeni grecești: Virgil Ciomoș, Timp și eternitate* (2000), în „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 295 din 2014. Textul are înșirată la sfârșit o duzină de articole (nu numai) pe tema filosofiei antice grecești din publicații de după 1991. Drept motto e pus un citat din articolul *Crima regimului comunist*, scris un fost deținut politic: „Regimul comunist a pus în funcțiune întregul arsenal de constrângere fizică și spirituală...” (istoricul Șerban Papacostea). Exact ce urmăresc și legile impuse de agitații de la Wiesel, instituții ca cenzori oficiali.

Isabela Vasiliu-Scraba, *Pelerinaj la Păltinișul lui Noica*, în „Acolada”, Satu-Mare, nr.9 din 2022, sau, <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/pelerinaj-noica/> , vezi și Isabela Vasiliu-Scraba, *O frază sfărâtoare și multiple cenzurări* (Noica – 110), în „Acolada”, Satu-Mare, nr.1 din 2022.

De-a lungul vremii am mai scris despre Inteligența artificială/ ChatGPT următoarele texte publicate în „Acolada” din 2023 (nr.5, nr.6 și nr. 7-8): *Cancel culture sau boicotul cultural*, p.I, <https://isabelavs2.wordpress.com/1cancel-culture-isabela-vasiliu-scraba/> , sau, <https://www.youtube.com/watch?v=G7U1TTX8Kts>; *Cancel culture și ChatGPT*, partea doua, <https://isabelavs2.wordpress.com/gpt-isabela-vasiliu-scraba-cancel-culture-2/> , sau, <https://www.youtube.com/watch?v=y-HpAtEZ858> , și *Noul Frankenstein sau Uniformizarea gândirii prin ChatGPT*, partea III-a, <https://isabelavs2.wordpress.com/3chat-gpt-isabela-vasiliu-scraba/> , sau, <https://www.youtube.com/watch?v=4Uy5qxtlNR8>

Isabela Vasiliu-Scraba, *Prostia inteligenței artificiale*, în „Acolada”, Satu-Mare, nr.7-8 din 2024, https://www.youtube.com/watch?v=0knfC7_yCzM

Ion Murgeanu a scris despre despre trei cărți ale Isabelei Vasiliu-Scraba: *Mistica Platonică* (Slobozia,1999); *Metafizica lui Nae Ionescu în unica și în dubla ei înfățișare* (Slobozia, 2000, worldcat.org/title/metafizica-lui-nae-ionescu, link activ pe 11aug. 2016); și *În labirintul răsfrângerilor: Nae Ionescu prin discipolii săi: Petre Țușea, Emil Cioran, C. Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu și Vasile Băncilă* (Slobozia, 2000).

EMILIAN MARCU, UN PELERIN VISĂTOR

Rânduită gospodărește, sub un titlu voit-șugubăț, noua antologie a poetului Emilian Marcu (*Emi-sfere*, Editura Junimea, 2026) adună (selectiv, se înțelege) poeme din masivele volume dedicate sferelor (de pământ, de aer, de apă, de foc); încât, încercând o decipitare a titlului putem zice că ne întâlnim / reîntâlnim cu „sferele lui Emilian”, buchisind, cum îl știm, la „cărțile cerești” și deslușind, în „pulberăria de semne”, mari adevăruri existențiale. Și încercând a afla rostul / rosturile lumii, desigur, zămisind, ca sonetist infatigabil, nealiniat, un univers fabulos, populat cu simboluri misterioase, cinstind „sămânța vie” a limbii. Un poet încrezător în destinul său, știind prea bine că „litterele zămislesc miracolul”. Așadar, avem de-a face cu un *inițiat* rătăcind printr-un „labyrint inefabil”, scufundat în intemporal, deslușind pentru noi *vuietul erelor*. Care va vorbi „prin ecoul cuvintelor / în eterica limbă română”, culegând vocabule rare și „mirări din alte veacuri”. Sub flamura neo-romantismului, într-o vreme în care limbajul orfic declină, când asistăm la „birjărirea” limbii și pornolirismul s-a lăbărat, poetul, asemuindu-și vocația cu arta Grădinarului, ne oferă o muzică serafică, arome proaspete, „semințe de necunoscute mirodenii” și ireale parfumuri, umplând *ceriul*, „cu o uriașă explozie”. Cum „Arta Grădinarului cu propria-i muncă se confundă” (v. *Printre manuscrise vechi*) e limpede că încercarea de a desluși straniile mesaje aparține unui *iluminat*, purtând „culoare de floare-n artere”; și care, cercetând magicele manuscrise (nedescoperite) dintr-un „alambic stelar” ne dezvăluie un șir de revelații, susținând o comunicare secretă. Încât îi vom da dreptate lui Călin Ciobotari, cel care sesiza că pentru decodarea volumelor lui E. Marcu, îndeosebi a celor din urmă, odată cu spectaculoasa aventură epică, ar fi nevoie de *rafinament perceptiv*.

Calofil împătimit, poetul ieșean, iubind disciplina clasică, refuzând „educația optzecistă”, propune în avalanșă cărți „construite”, pivotând pe un ax tematic și conjugând auroralul, propețimile juvenile cu reveria spirituală (în chip de reculegere), scăldată însă de o undă sceptică, invocând iscodelnic interogativul / cogitativul. Autorul oficiază, știe că poezia „te scrie”. Iubind eufonia, colecționând rime rarissime, străin însă de retorica de forum, cu impulsuri tribunarde. Fiind, așadar, poet *din născăre*, în tot ce întreprinde. Ne amintim că Al. Dobrescu, survolând producția prozastică a infatigabilului autor, vorbea chiar, îndreptățit, credem, despre o „dictatură poetică”. Dorind să emoționeze într-o vreme în care ingineria textuală, puzderia de versificatori / textieri trimiteau afectul la eșafod. În fine, observația de mai sus are deplină acoperire dacă nu uităm că prolificul poet a tipărit în anii din urmă și câteva romane. Ceea ce părea doar o încercare, o sfielnică tentativă (vezi *Iadul de lux*) s-a dovedit a fi, până la urmă, dincolo de prejudecățile ce bântuie pe la noi când vorbim îngăduitor despre *proza poezilor*, o călătorie fermă în spațiul magico-mitologic. Iar trilogia *Suburbii municipale* confirmă că romanul poetic-esoteric îi e la îndemână, însemnând chiar – zicea C. Dram – o „probă de virtuozitate”. Într-adevăr, un roman ciudat, exotic, inclasabil, captivant, de cert rafinament și infuzie lirică, instalându-ne – prin lentoarea descripției și stranietate – în plină incertitudine. Imagerie, barochism, metaforită, nume bizare, mefiență, suspiciune, aer fantast – toate concură în a întrona ambiguiul existențial. Peste această lume suburbială colcăind de himere, bolnavă de zvonistică, se pogoară un „miros de pierzanie”. Evenimente, adevărat, sunt puține; copleșitoare e însă atmosfera terifiantă, invocând putridul, sfârșeala, agonia, cu adieri eugenbarbiene. Tot romane de atmosferă sunt și titlurile din urmă, fie că vorbim de satul-lagăr, puterea comisariilor și nebuloasa problemă a libertății (v. *Tobeile mute*, 2014), fie că, alături de Sașa Ilici și „armușca” sa, depănăm, la marginea lumii, „amintiri mototolite”, când sârma ghimpată, cu vorbele lui Ion Alnimănu, era „la putere” (v. *Tărâmul inocenților*, 2017).

Să nu uităm, însă, că poetul Emilian Marcu poartă cu mândrie o vitală genă rurală. Azi, când „țărani nu mai sînt” (constată cel ce publicase *Muzeu de sate*), ofranda sa lirică, „cu gându-n cer”, se vrea un gest recuperator, palpând o existență mitică. El vibrează suferitor pe coarda unei sensibilități „anacronice” (pentru gustul esteților atinși de postmodernismul fără afect). Țăranii „apun”, închiși în calendare, *înluminând* durerile, strămutându-se, cu „ușa de pământ”, *în alt sat*, cum citim în splendida *Călătorie în cer*, poema de final a volumului *Dansul pe eșafod și alte poeme*. Iar poetul, învelit în umbra-i curată, purtând crucea zilei, *călătorește spre eșafod*, invocând cuibarul ceresc, bocetul stelar, clopotele de iarbă, toaca lacrimii etc. El intră în cântec, află – din cărți oculte – misterele lumii, spală cu rouă „manuscrisele nopții”. După ce, curajos, ne oferise și un volum cu poezii patriotice (*Fetele insomniei*, 2001), sfidând reacțiile snobarde și „jena” celor seduși de noua glaciațiune lirică, poetul, recuperându-și gospodărește manuscrisele, nu ezită să ni se înfățișeze în lumina de altădată. Nu este o identitate de împrumut și nici o convertire lirică. În fond, Emilian Marcu, un suflet „vechi” – hrănit și cu lecturi de ultimă oră, respingând mimetismul ori, cum spuneam, alinierea – rămâne fidel filonului

său. Nu sunt semne că el s-ar fi istovit. Și *Atlet moldav* și, mai încoace, *Mormânt în metaforă* (titlu splendid, devoalându-i crezul scriitoricesc) probează strălucit vocația de sonetist. Voluptățile senzoriale se însoțesc fericit cu muzicalitatea prozodică. Un „clopot de lumină” îmbrățișează tandru amintirile; dar timpul se prăbușește, rugul înfrunzește, însăși iubirea – sub povara lacrimilor și a patimilor – devine un „morman alb de oase”. Stăruie senzația de risipire, trecutul se estompează, devine „o umbră sfioasă răpusă de-amintiri”. Totuși, dincolo de acest ecou nostalgic, cu adevărat importantă, definitorie pentru universul său liric rămâne simbolistica (transferată de la un volum la altul) ispitind un demers hermeneutic. *Ostrovul* său, de pildă, un spațiu edenic, vestea, „în uitate nămoluri”, o nouă geneză. *Insula, șarpele, îngerul* (ducând „manuscrise de sare”) vorbesc despre un univers spiritualizat, încifrat. Poezia însăși, păstrându-și *starea de cântec*, sălășluiește într-un „turn de rouă”. Poetul oficiază, rostirea sa deferentă e îndatorată vechimii, poemele astrale se scriu cu „cerneală mistică”, papirusurile magice ascund „tristeți somnambule”, tonul jeluitor, spălat de anxietăți, abundă în referințe livrești. Iar palmele *Grădinarului*, cercetând știutor „atlasele Ceriului”, deschid o „poartă inefabilă”. Evident, ploaia serafică, „cu aripi de înger”, astralul cântec, oceanul de lut, osuarul plutitor vin să potențeze o călătorie apostolică, deslușind semnele cerești. Și drept consecință, protejând răsvrătirea „sâmburilor foșnitori”, peregrinarea ființei speră în mântuitoarea regăsire de sine. O regăsire posibilă de vreme ce șirurile de litere aduc lumină iar cerneala rămâne „ochiul memoriei noastre”; cărțile depozitează timpuri uitate și vise îngropate iar copiii sunt „sculptori ai cuvântului”. Regăsim *Ostrovul*, revine obsesiv *Grădinarul*, dar și șarpele Phylon (travestit în ghid și vameș) devenind o fugoasă Umbră, chiar o prezență livrescă („ca un manuscris”), adăpostind taine care ridică adevărul – spune poetul – „la rang de mirare”. „Ridic acest adevăr la rang de preafiericită mirare / Cum apa izvorului în buduroiul de lemn, / Cum apa izvorului la gură aș ridica-o, / La gură aș ridica-o spre izbăvirea setei telurice” (v. *Taina a șaptezecîșinova sau despre adevărul la rang de mirare*). În *Privegherile vulturului orb*, beneficiind de o atentă decodare din partea lui Lucian Strochi, poetul, îmbrăcând „cămașa curată a Patriei”, constată că „urlă lumina în gușă de vultur”. *Vulturul orb*, într-un imbiator câmp semantic, ridicând „la stele” melancolia poetului, poate fi pelerin („doar fulgerul de îl mai încape / Înotând prin ale cerului ape”), stâlp milenar etc., vestind „întoarcerea spre patrii”. Evident, atingem nivelul atemporal, ideal, sapiențial al acestor *patrii stratificate*, ctitorind o *cetate eternă*. Acolo unde „ninge cu lumină-n cartea de istorii”, iar străbunii, coborâți în câmpia-„bibliotecă deschisă”, „sunt patrie pe rând”.

Ascultând „foșnetul nisipului din manuscrise”, împresurat misteric de umbre lăptoase, cercând a afla – sub „lăcrimarea hipnotică a clipei” – *taiņa lumii*, poetul contemplă, din biblice timpuri, beatitudinea și deșertăciunea, depotrivă. Pricină pentru care, frisonat, se întreabă: „Eu am fost? Acum sunt numai umbră”. Constatarea nu-l împiedică să rătăcească prin *labirintul visării*, cum aflăm din *Taina a opta sau despre filocăințele nesupunerii*: „Călătoream înspre tine ca prin magma stelară / Printre atâtea vise și-atâtea speranțe. / Trupul tău de mângâierea palmelor mele / Rănilor se arăta nesupus o visare”.

Trăgând linie, vom zice că, viguros și productiv, reprimându-și alunecarea în boemă, declarându-și răspicat calofilia, Emilian Marcu rămâne un nedreptățit (dacă ne luăm după schimbăciunile clasamente de cafenea). Dacă îi cercetăm însă cărțile, de certă tentă inițiată, zăbovind temeinic asupra lor, descoperim că, dincolo de pericolul confecționeriei „pe bandă” (și el real, datorită ritmului industriilor!), întâlnim un poet autentic, cu palmares îmbelșugat, de certă vocație, urmându-și albia demult statornicită; iubind adică muzicalitatea versului, clamat sărbătorește, chemând la rampă (nicidecum decorativ) teme și simboluri care converg unor cărți rotund „construite”, omogene (cum sesizase cândva regretatul Gh. Lupu), invitându-ne ceremonios în Paradisul arhetipurilor și revigorând, prin refracție personalizată, o fabuloasă memorie culturală, turnată în vers cantabil. Un poet orfevr, veritabil și o poezie cum, din păcate, nu prea se mai scrie azi. O poezie mângâiată de o „tristețe solară” (cf. Ștefan Mitroi), culegând „mirări din alte veacuri”. Ceea ce îi îngăduia lui Lucian Strochi să jongleze oximoronic cu varii etichete: ba poet tragic, și optimist, ca „poet solar, lilial, senioral” etc. În fond, cu rădăcini în „lutul ancestral”, cinstind elementele fundamentale, cercetând *atlasele cosmice*, poetul e ispitit de *dez-mărginire*. Cântând, cu „nerostite șoapte”, o iubită himerică, pe tipar mistic (iubita-altar), suportând „ninsoarea timpului”.

Evident, și *Zăpada timpurie* (2010) purta această pecete nostalgică. Emilian Marcu invocă „zăpezi buimace” (anii tineri) care iau foc, calvarul căutării („ctitorind uitări” prin despărțirea brutală „în două emisfere”) sub „imperii reci de frunze”. Descoperind însă în aceste prea-frumoase *Ultime sonete de dragoste din mileniul II* ciclicitatea, șansa regenerării. Fiindcă tema purității, trecerea, pierderea etc., slujite eufonic de metafore obsedante ori lexeme recurente, strecoară, totuși, o concluzie întremătoare: „trecutul timp nu-mi pare că-i mort în calendar”. „Noblețea liturgică” a sonetului (cum spunea cineva) află în Emilian Marcu un serv plin de devoțiune, migăind cu har și rafinament, survolând ceremonios un „imaginar incantatoriu”. Observația, aparținând uitatului Constantin Blănuș, se cuvine reținută, definind travaliul poetului, dintotdeauna. Tradiționalist declarat, cu

program ferm, fără vizibilitatea meritată, poetul face o figură aparte în contextul generației sale. Iar sărbătoreasca întâmpinare de altădată (în 1974, Șt. Augustin Doinaș și Constanța Buzea salutându-i debutul revuistic), cu „risipa de conformism” a anilor tineri, îngroșând listele versificatorilor-maratoniști (cum nota Cr. Livescu), s-a convertit într-o prestație lirică cu iz imnografic și suflu epopeic.

*

Antologia de față ne îngăduie să examinăm o luminoasă traiectorie lirică; în replică, volumul omagial *Printre cărțile lui Emilian Marcu (1974-2010)*, ca pandant, ne permitea să cercetăm recepția de care s-a bucurat, în timp, poetul, culegând ecouri critice din partea unor exegeți de toate calibrele. Să ne amintim că în caseta *Zece poezi tineri* (*Junimea*, 1976), pe vremea literaturii cooperativizate, fasciculul *Nunta în sâmbure* îi purta semnătura, iar un an mai târziu reușea să publice placheta *Amiaza câmpiei*. Firește, neocolind clișeele de epocă, bruiatul ideologic, cultivând exultanța temelor mari (ale Istoriei), jonglând – repetitiv, incantatoriu, într-o imagistică exuberantă – cu anumite cuvinte-cheie, magnificând fabulosul țărănesc: roada, aburul pâinii, mirele, glia, străbunii, vatra sacră, ecoul lacrimii, patria – „matricea de nemurire” etc., și care, în timp, odată cu accentuarea hieratismului rostirii și a abstragerii estetice, fac loc altei serii: candela, lumina mierii, manuscrisul-templu, îngerul, icoane-lăcrimare, casa de noui, mirări de mirt ș.a. Încercând a recupera, pe un ton solemn, fixând o imagine poetică-nucleu, puritatea inițială, izvorul tainic, misterul ocultat, paradisul placentar. Sensibilitatea sa cosmică reverberează și atunci când invocă iubita-altar, o ființă fantasmatică, „un vis de două milenii”; e vorba de un *erotism difuz*, surdinizat, deplângând absența „cenușile iubirii”, deși – spășit – va recunoaște: „pașii tăi prin sânge-mi umblă”. Sau: „nisipu-n ornic ninge a plecare” (v. *Tăcute orele s-au scurs...*). Pe suportul încărcăturii livrești, el cinstește muzicalitatea și plasticitatea versului, râvnind a fixa, cumva anacronic, în corsetul sonetului, „îndălțuirea” perlei. Această *retropoezie*, invitându-ne în „amintirile informate”, aparține unui nevindecabil sentimental, neezitând a se autodefini drept un „călător îndrăgostit”. Plonjăm, într-o posibilă lume ancestrală, mângâiați de „blânda răcoare a adâncului”; ascultăm muzica selenară din *afunduri* (acolo unde „lumina străluce”), în vecinătatea încreștului, a ghemului de virtualități care încearcă a-și croi drum din „mormântul sideral”. Abisalitatea înseamnă pentru Emilian Marcu chiar *poemul virgin*, străbătând lumi uitate, reinviind din „cenușa cărților” pierdutele mirări și frăgezimi aurorale, inocentând lumea. Viața – ne previne autorul – „ca visul se tot toarge”. Veghind la nașterea perlei, poetul pare convins că „în scoică” (un alt productiv nucleu semantic) se ascunde „tăcerea mării toată”. Să mai observăm că volumele sale sunt *construite*, desfășurând o viziune, răsfoind răbduri „cărțile cerului”, distilând tristeți grele, fără a oferi cititorului „deșeuiri onirice”. *Umbră și îngerul* (2000), de pildă, aduna asemenea vise incerte, vorbind despre lumina în agonie, uitarea unui gând răzlețit, prezența umbrelor marmoreene, peste acest decor căzând cortina melancoliei, cu „zimți de brumă groasă”. Și peste toate, ca o amenințare, contemplată – curios – dintr-un viitor scăldat „într-o mare de lumină”, chiar pedeapsa neîmplinirii. Ca sentință irevocabilă, *El* rămâne ochiul stins; *Ea* e descătușarea triumfală a luminii, incendiind lumea, cuplul regăsindu-se *doar* în Poezie, depotrivă „sicriul tristeții” și producătoare de neasemuite „sonuri de scoică în vibrație”. Iar poetul, „îmbrăcat în melancolie”, oferă, cu migală de artizan și delicii filologice (s-ar putea cita de oriunde) ruga sa neostoită pentru „lucrarea deplină”. Acum, când „se lasă noaptea-n gânduri”, poetul se apără doar cu o „platoșă de iarbă” și ne îmbrățișează cu „măinile de rouă”.

Astfel de motive (obsesive, călătoare) se regăseau și în volumul *Muzeu de sate* (2001), volum care recupera texte de altădată, propunând, fără fast sau bombardament bombastic, o *reculegere lirică*. Poetul tânjitor se îngroapă în amintiri și retrăind, cu pas tainic, copilăria, se îmbracă în „odăjdii de lumină stelară”. Într-o vreme a țărănilor scoși „la mezat”, căutând „umbra din părinți”, el reinvie tablouri de fum. Cinstește, în astfel de „scrisori” neexpediate, *satul de sub pământ*. Cei plecați, trudind o viață, cu „râni înflorite”, ne așteaptă în fața „ușilor de iarbă”, într-un *muzeu ciudat* (v. *Cântec de jale*). Scriind „cu strășnicie” despre sat (un loc sacru), poetul, cutremurat de propria-i descoperire, constată că „țărani nu mai sunt”. Călătoria sa în trecut, „cu gându-n cer”, prilejuindu-i „îndumnezeirea”, îi procură, însoțit de un bocet stelar, întâlnirea *cu alt sat*.

„Provocat” cândva de Constantin Marafet, Emilian Marcu se destăinuia (v. *Sarea muntelui de rouă*, 2016), recunoscând franc, în acele „convorbiri convenționale”, că universul său „predilect” ar fi lumea rurală. Interesat de „soarta satului”, poetul se dovedește un elegiac de „vigoare telurică”, întors spre porțile cerului, cum constatare cu ani în urmă Theodor Codreanu. Și cum diagnosticase, la începuturi, și Laurențiu Ulici, notând memorabil că „un miros de țărăniță răzbat prin perdeaua mie-roasă a versurilor” (v. *Prima verba*, II, 1978).

Ceea ce ne propunem, aici, ar fi un profil totalizator, deslușind traiectoria lirică a unui „constructor dedalic” (cum l-a văzut Mihai Cimpoi). Categorie, recolta ultimilor ani schimbă grila de lectură, dar nu atentează la mai vechile

În memoria Armatei și Bisericii Ortodoxe din Maramureșul interbelic

Un nume nobil de familie e firesc să atragă după sine acte și înfăptuiri pe măsură. Este exemplul d-lui Laurențiu BATIN, primarul comunei Giulești, localitate voievodală neaoșă, cu rezonanțe bine conturate în istoria Maramureșului (vezi Al. FILIPAȘCU, *Enciclopedia familiilor nobile maramureșene de origine română*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2006, pp. 13-14; Vasile IUGA DE SĂLIȘTE, *Dicționarul istoric al localităților*

din județul Maramureș, Cluj-Napoca, 2012, p. 273; IDEM, *Oamenii de seamă ai Maramureșului: dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, 2010, p. 84). Cu o carieră militară la început de drum, apoi cadru de conducere al Inspectoratului Județean de Frontieră Maramureș, dl. Batin se transpune cu multă abnegație în mediul universitar, abordând domenii adiacente: filosofie, teologie și istorie, pe care le-a valorificat prin două doctorate, unul în filosofie, în 2011, și altul în istorie, în 2016, cu aprecierea magna cum laude. Este unul din cei patru fondatori ai Asociației „Dragoș-Bogdan”, a urmașilor nobilimii maramureșene, cu sediul la Muzeul Maramureșului din Sighetu Marmației, asociație sub înaltul patronaj al Academiei Române.

În acest vast context de activitate și documentare științifică, reliefat într-o bogată elaborare publicistică prin articole, studii și volume de înaltă ținută academică, dl. Laurențiu BATIN și-a însușit deviza: *Historia est magistra vitae* (M.T. Cicero, 160-43 î.Hr.). Grație acestei convingeri nobile, cu un „bun instinct istoriografic”, și-a conturat mai întâi volumul „Maramureșul și maramureșenii în Primul Război Mondial”, apărut la Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2014, 422 pp, iar apoi valoroasa și voluminoasa documentare ARMATA ȘI BISERICA ORTODOXĂ ÎN MARAMUREȘUL INTERBELIC, în două volume, de fapt, teza de doctorat în istorie, structurată și apărută la Ed. Limes, Florești, jud. Cluj, 2016 (vol. I – 783 pp. și vol. II – 704 pp.).

Aidoma marilor noștri înaintași, oameni de cultură, de trăire românească și creștinească, dl. BATIN s-a aplecat

cu simțul realității, sincerității și responsabilității, *sine ira et studio* (Tacitus), spre a arunca ancore în trecut și a întinde punți în viitor sau, după spusa lui N. Iorga că „un neam care nu-și cunoaște istoria este asemenea unui copil care nu-și cunoaște părinții”.

Deși ne aflăm la aproape un deceniu de la apariția acestei lucrări monumentale (2016), am găsit de cuviință a face referire la ea și a o evidenția întrucât anul acesta, 2025, a fost declarat de Sf. Sinod al B.O.R. Anul omagial al Centenarului Patriarhiei Române și datorită faptului că multe din evenimentele descrise în aceste volume s-au petrecut în deceniile III și IV din secolul trecut (un alt centenar aproximativ), este binevenit să le cunoaștem.

Ne aflăm în fața unei lucrări monumentale, cu o bibliografie solidă, bazată pe un noian de documente din arhive și autori competenți, întărită prin anexele și imaginile presărate de-a lungul expunerii, dar mai ales la sfârșitul fiecăruia din cele 14 capitole.

Primul volum, dedicat Armatei (6 cap.), are imprimat pe copertă imaginea generalului Leonard MOCIULSCHI (1889-1979), „un om de o rară corectitudine, delicatețe și sinceritate...”, un foarte bun creștin ortodox, îngrijindu-se de pregătirea spirituală a subordonaților, legând o prietenie sinceră și curată cu episcopul ortodox al Maramureșului, dr. Vasile STAN. A ctitorit, împreună cu alte unități din garnizoană, biserica ortodoxă din Valea Hotarului – Sighet (p. 18).

Primul capitol din vol. I prezintă atmosfera din preajma realizării Marii Uniri și a făuririi României Mari, cu intrarea trupelor române în Maramureș și eliberarea acestuia (1919), precum și instaurarea administrației românești în zonă.

Capitolele II și III sunt rezervate grănicerilor și infanteriei din Maramureșul interbelic. Din păcate, „în culisele diplomatice ale Conferinței de la Paris nu s-a recunoscut linia de frontieră convenită României, ci s-a stabilit în mod dictatorial, astfel că Maramureșul propriu-zis a fost ciuntit și împărțit între: România (3.381 km²) și Cehoslovacia (7.119 km²), pierzându-se ținuturile străvechi românești în favoarea vecinilor noștri (Cehoslovacia, iar din 1938 Ungaria etc.)” – p. 16. Ca atare, provincia numită Maramureș, care este „leagănul Neamului Românesc”, „unde poporul nostru a trăit mai multe veacuri sub voievozi independenți și cuprindea în sine aproape tot teritoriul locuit azi de ruteni, atât în Maramureș, cât și în comitatele vecine: Bereg și Ung, au fost ciuntite din spațiul și existența românească. În aceste comitate au emigrat abia în secolele XV și XVI rutenii, în calitate de coloniști și ca simpli lucrători pe moșiile românești” (pp. 313-314).

Capitolul IV evidențiază una dintre armele de elită ale perioadei interbelice, vânătorii de munte: Grupul 5 Vânători Munte din structura Brigăzii 2, având în subordine Batalioanele 9 și 10 Vânători Munte și Divizionul 5 Tunuri Munte, în cadrul cărora cel mai strălucit comandant a fost colonelul Leonard Mociulschi (p. 17).

Capitolul cinci este rezervat jandarmilor care au acționat cu multă abilitate, mai ales în anul 1919, la instaurarea administrației române și la acțiunile împotriva bolșevicilor maghiari și ucraineni care amenințau liniștea în zonă (p. 18).

Capitolul VI prezintă Grupul Operativ Maramureș, care a luat ființă în anul 1939 pentru a stăvili eventuala invazie maghiară care amenința frontiera de nord a Transilvaniei, precum Maramureșul, cât și Sătmarul.

Ostilitățile maghiare s-au accentuat față de maramureșeni, atât din partea dreaptă, cât și stângă a Tisei. S-au infiltrat pe teritoriul românesc organizații paramilitare, finanțate și susținute de Budapesta, acționând mai ales cu sprijinul bisericilor maghiare, punând la cale acțiuni terorist-diversioniste (pp. 481-482). La indicația Marelui Stat Major al României, s-au organizat pe granița de nord două sectoare: 1. Divizia 20; 2. Brigada de Munte și un detașament din Divizia 16 Infanterie. În cadrul Diviziei 20 Infanterie s-a remarcat comandantul-general Georgescu P. ION.

Volumul al doilea al lucrării poartă pe copertă imaginea episcopului dr. Vasile Stan, cel care a fost rânduit pentru a conduce destinele nou-înființatei Episcopii a Maramureșului după aproape 200 ani de la desființarea ei și interdicția de a mai exista un episcop ortodox în zonă.

În capitolul VII (vol. II), autorul face o trecere în revistă a principalelor sărbători naționale, evenimente și manifestări românești din Maramureșul interbelic, la care au participat clerul ortodox, în primul rând, militari și autoritățile din zonă, întrucât B.O.R., prin Constituția din 1923, a fost recunoscută ca Biserică dominantă în statul român.

Capitolul VIII face referire la organizarea unor parohii ortodoxe din Maramureș în perioada interbelică, după ce autorul face o scurtă prezentare a procesului de trecere a românilor ortodocși din Transilvania și Maramureș la confesiunea greco-catolică, în anul 1700, prin actul mitropolitului Atanasie Anghel, pe care marele istoric Nicolae Iorga îl numește «cel mai înjositor act public săvârșit până atunci de un vlădică românesc» (p. 90).

Primii care au dat startul revenirii la Ortodoxie au fost românii din Săcel, de pe Valea Izei, începând cu noiembrie-decembrie 1900, urmați de cei din Dragomirești, începând cu

februarie 1903, ajutați de protopopul Teodor Herman din Dej. În fața acestor situații, oficialitățile greco-catolice s-au alarmat, în frunte cu vicarul Maramureșului, Tit Bud, și episcopul Ioan Szabo din Gherla, care au depus o plângere la Tribunalul din Sighet și la Guvernul maghiar că românii trecuți la Ortodoxie au provocat agitație «daco-romană și rusească». Din această pricină, organele statului ungar au declanșat ample prigoane împotriva acestora.

După terminarea Primului Război Mondial și Marea Unire din 1918 s-au înmulțit trecerile la Ortodoxie; în aproximativ 30 de localități s-au înființat parohii ortodoxe, iar în cele existente dinainte s-a mărit numărul credincioșilor. Trebuie menționat că imboldul și facilitățile de trecere la Ortodoxie au primit sprijin și din partea cadrelor militare și a autorităților civile, venite din Regatul României pentru exercitarea administrației publice, care își doreau să aibă un loc de închinare și rugăciune în legea strămoșească.

Capitolul IX – Reînființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului, cu sediul la Sighet, a fost o mare realizare bisericească și românească, întrucât, după aprecierea lui Iorga, „Maramureșul este cel mai vechi și mai clasic patrimoniu român, cu amintiri despre un trecut conștient și așezăminte naționale rare pe acele vremuri” (p. 201), așa că era întrutotul justificată dorința reînființării unei „episcopii ortodoxe române în țara vechilor voievozi” (p. 202).

Sfântul Sinod, în ședința din 17 iunie 1937 a dat curs solicitărilor din zonele Maramureșului și Sătmarului, precum și din partea Episcopiei Clujului și Oradiei, care au evidențiat necesitatea reînființării vechii Episcopii a Maramureșului istoric. Această hotărâre a fost aprobată de Consiliul de Miniștri și prin Decretul Regal nr. 2971 din 21 august 1937, publicat în Monitorul Oficial. Mitropolitul Visarion Puiu al Bucovinei a primit sarcina, din partea Sfântului Sinod, de a organiza noua episcopie.

Înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului a stârnit atitudini, polemici și acuzații din partea Bisericii greco-catolice, ziarul *Unirea* de la Blaj catalogând-o crimă națională (p. 274).

Capitolul X al lucrării tratează despre alegerea primului episcop ortodox al noii episcopii înființate, în persoana dr. Vasile Stan de Rășinari, episcop vicar la Sibiu, care a întrunit majoritatea voturilor Adunării deputaților. Investirea s-a făcut la Palatul Regal, în 16 decembrie 1938, unde i-a fost înmănată cârja episcopală de regele Carol al II-lea, iar înscăunarea în data de 29 decembrie 1938, la Palatul Episcopal din Sighet, în prezența oficialităților militare și civile.

Capitolul XI ne prezintă bisericile maramureșene ctitorite de militari, dimpreună cu alți funcționari veniți în zonă din Vechiul Regat (învățători, notari, directori de instituții școlare etc.), majoritatea ortodocși, care au simțit nevoia de a avea propriile parohii și biserici în religia strămoșească. Astfel au fost ctitorite unele biserici, capele, troițe etc.

Capitolul XII prezintă câteva date despre Episcopia Armatei, înființată în anul 1921 și care a dăinuit până în 1948 (desființată de regimul comunist); în acest interval fiind condusă de patru episcopi, ultimul fiind Partenie Ciopron.

Rolul preoților militari a fost să trezească și să mențină în soldați conștiința și demnitatea națională, transformând milităria într-o școală a sufletului (p. 497).

Prin garnizoana din Sighet, între 1919 și 1940, au trecut șapte preoți militari.

Penultimul capitol (XIII) relatează despre vizitele unor episcopi din eparhia Clujului, Nicolae Ivan și Nicolae Colan, apoi Roman Ciorogariu al Oradiei și ale episcopilor Armatei Ioan Stroia și Partenie Ciopron.

Ultimul capitol al acestui documentar (XIV) surprinde câteva clișee despre „calvarul îndurat de Biserica Ortodoxă din Maramureș” din partea ocupantului hortyst. „Masacrele, torturile, jafurile, deportările în lagăre de muncă, expulzările preoților ortodocși” au fost o dovadă clară „a aversiunii autorităților maghiare” față de Biserica Ortodoxă, ca fiind principatul exponent al stăpânirii românești!” (p. 590). Așadar, Dictatul de la Viena din 30 august 1940 a umilit și îngenucheat România în fața politicii revizioniste și revanșarde, promovate de marile puteri europene (p. 589), după care a aruncat-o în brațele bolșevismului sovietic.

În concluzie, cele două volume ale documentarului exhaustiv despre Armata și Biserica din Maramureșul interbelic „surprinde foarte corect și obiectiv, cu argumente incontestabile”, evenimentele petrecute în această perioadă în Maramureș, cu numeroasele reveniri la Biserica Ortodoxă a mai multor parohii unite, cu înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului la Sighetu Marmației și alegerea episcopului dr. Vasile Stan, personalitate remarcabilă a Bisericii și culturii românești, cum remarcă și pr. prof. acad. Mircea Păcurariu în prefața lucrării.

Așadar, o amiabilă provocare la o lectură amplă, dar captivantă și interesantă, pe care, parcurgând-o, nu o veți regreta, pentru că vă veți îmbogăți universul cultural al cunoașterii propriului trecut.

Vasile BORCA

Adrian Dinu RACHIERU

constatări, anulându-le. Fiindcă, preocupat de muzicalitatea versurilor, el, buchisind la „cărțile cerești”, sub „greutatea timpului”, cu încredere nesmintită în rosturi, dezvoltă un *vizionarism grav*, pătruns de adierile thanaticului. Timpul, chiar „fulguit de vis”, e încolțit de sumbre presimțiri iar eșafodul („ridicat între aripe”) anunță „surparea”, „floarea ghilotinei”, trecerea în uitare: „Tot mai purtăm sub frunte a-nserare / Tăcutele chemări prinse-n chenare” (v. *În tâmpla ta, cenuși...*). Călăul, „cu eșafodu-n spinare”, intrând demn „în trista lui lucrare”, dar și „iarba tenace” sau arbele din paradis, cu „fructe de gheață”, vestesc această căutare, anunțând plecarea: „Dinspre mamă, timpul se aude plângând” (v. *Întoarcere*). Locuind în ecou „ca-n patul pentru mire” ori „ca-ntr-un balsam ciudat”, poetul, asemeni cronicarului care înnoadă „pe mătăsurile cerului”, semne mistериоase, ne dezvăluie regresivuna, palpând un început de lume. Cu risipă metaforică și o simbolică bogată, cinstind „veșnica românească rostire”. Mai ales că „haoticul” peisaj poetic de la noi ne-ar lăsa să credem că limbajul orfic declină, că, devenit obiect al reflecției poetice, însuși limbajul „dezinhibat” calcă în existențialul jos, mizerabilist, reabilitând zone așa-zis nepoetice, căzând în trivial. Scanând peisajul nostru liric, în contextul unei alarmante deculturalizări freatice, identificăm cu ușurință poezia clonată, depersonalizată, însăilările textuante, sărăcia stilistică, slobozenia licențioasă, castrarea afectivă, mizerabilismul etc., însoțind asaltul grafomanilor. Încât refugiu lui Emilian Marcu în *ghetoul estet* e de înțeles. El, fără a se dezice de producțiile vechi, refuzând ștampila de „expirat”, conservă, cu o sinceritate elaborată, prolifică și modulații elegiace, lirismul ca muzicalitate. E drept, această frenezie senzorială ascunde și riscul unui manierism obosit. Sau al unei retorici ostenite. Dar Emilian Marcu nu mai e demult „un nume nou de poet”, cum (ne) anunța, în *Familia*, cu ani în urmă, Șt. Augustin Doinaș. Ca poet veritabil, inconfundabil, un „pelerin în visare” și atent „culegător de semne”, invocând logოსul-stâlp și cinstind arhealul țaran-împărat (arând „câmpul cerului”), el ne deschide bucurios „sipetul candorii”. Să ne împărtășim din această „stare edenică”, răsfoind antologia: „mia de poeme despre singurătate” scrise pe aripi de înger, călcând, „într-o liniște stranie”, în „imperiu fantastic” al Ostrovului, bătuit de tristeți universale. Emilian Marcu „închide o lume-n uitare”; și, în același timp, deschide *o fe-reastră* spre un drum „înfundat în ceruri”, dezvoltându-ne, prin „ritualica sacralității”, miracolul înflorit lângă noi. Iar cuvintele – „bulbi de lumină”, adăpostite în ciudatul manuscris („înflăcărat”) din geanta poetului, ne aduc – în „clinchet de sunete”, ca leac împotriva uitării – istorii necunoscute. Doar poetul, numai el, deschizând „acest ochi spre adânc”, le știe, trăind, voluptuos și ceremonios, descifrând tăblițele sacre, *simbioza visării*. La care ne face părtași...

Idiometrii în unde ul-trascurte

Proiecții mentale convexe sunt supuse unui tir concentrat semantic, reieșind astfel un și-rag de bijuterii *filigran-lirice*, asumate generic ca „*Flăcările amurgului*” și cu care **Radu Ulmeanu** („*Flăcările amurgului*”, Ed. Eikon, 2025) se consacră astăzi în rândul exploratorilor de esențe inițiatice. Dacă în mod obișnuit poetul este dedicat unor alte forme, îndeobște fixe, fiind certificat de pildă ca un maestru al sonetului, de astă dată totul este proiectat la nivel stiliform, beneficiind de suficientă încărcătură energetică cât pentru a se detona în fața căutătorilor de comori. Condiții în care selectivitatea lexicală reprezintă natura constitutivă a gestului artistic, iar *amurgul* invocat se aprinde instantaneu. Limbajul este frământat într-un laborator al minții de unde nu *transpiră* decât sintagme de preț. Drept pentru care, spune poetul, „Mă amestec și eu/ în paleta amurgului.” Această manieră miniaturală, expeditivă, apropiere foarte mult lucrurile, ca trecute printr-un sistem centrifugal sau un purgatoriu. Uneori, „Mașina timpului/ tușește”, altădată pur și simplu „Bate un ceas/ bate un ceas/ bate un ceas.” Ori, tandru-maiestuos, „L-a părăsit iubita/ el cântă/ la vioara tăcerii.” Iar mai nuanțat, „O pană mare/ dintr-o aripă de înger/ mi s-a înfipt în carne.” Sau, strict predestinat, „Încleștat/ ca Ana lui Manole/ în propriul zid de cuvinte.” „Urcăm Golgota/ cu spinii în suflet.” – „*Pe străzile toamnei*”. În alt registru sincretic, avem parte de „Tăceri asurzitoare”, în tolba cărora intră „Poezia/ Gange/ purificării.” „Când voi muri/ va ninge liniștea.” „Măinile noastre/ pe lângă corp/ ca lumânările stinse.”, la un moment dat exultând: „Nu știu când și unde/ voi trece prin galaxie/ încet/ ca o stea rătăcită din cuib.” „Inima/ criptă de ceară/ încercată/ la flacăra dragostei.” Imagistici pregnante ne înfășoară: „Inima/ criptă de ceară/ încercată/ la flacăra dragostei.” „Soarele apune/ în strană/ și universul dă din aripi/ încet.” Tălcuri, mreje interpretative de context anatomic: „Mă doare splina/ amurgului”, „Brațele nopții/ înșfacă lumina/ pământului.” „O mângâiere/ pe umerii de femeie/ ai nopții.” „Mă scufund în trecut/ ca un scafandru/ cu tălpi de plumb.” „Marginile timpului/ se sparg/ precum un cristal.”, vizualizează poetul, prevestind pesemne o inundație cu încărcături temporale care să apropie veșnicia... „Zadarnic bate ceasul” – când timpul nu mai trece, ceva își pierde noima, odată cu dreptul la consolare, ce poate fi tradus astfel: „Voi părăsi lumea/ scriind?” Inspirații notabile concurează pragului de miracol domestic pacificator: „Mă cuprinde înserarea/ apele dorm.” „Noaptea tace/ ca pruncul/ după ce a primit țâță.” „Am adormit/ lumea s-a stins/ ca să renască în mine.” Pe când din celălalt capăt al terifiantului, se ivește „*Murmurul fără sfârșit*”, care se deschide cu un trăsnet: „Morții în mantale/ sub ploaia de cenușă/ a îngerilor.”, urmat de aspectul instinctiv: „Sufletul meu latră/ ca un câine/ la poarta lui Dumnezeu.” Alegem și două *vârfuri aurite de peniță*... „Doamne ce îngeri am pe chip/ ca o oglindă de nisip/ pe care vântul o cioplește.” și „Bănuî/ și stăruî/ că măru-i/ amar.” Clipa/ și-aripa/ apar/ și dispar./ Pasul/ și glasul/ popasu-l doresc./ Inima explodează/ în mine/ ca vasul/ ceresc.” Iar ca notă aparte, „Mă dor încheieturile/ poemelor.”, cu care încheiem mărturisirea lui Radu Ulmeanu.

În umbre de vreme bună și în lumini de ceață

Trăim o poveste de maximă generozitate, în care omul transcede funcțiilor pentru care a fost creat. Și nu, nu se transformă în ceva extrem de complicat. Din grădina arhiplină a lui Dumnezeu, este ales măslinul din care să fie plăsmuit însuși poetul. De vremi schimbătoare are parte **Ion Toma Ionescu**, cel care ne face surpriza de a insera în colecția universală a viziunilor lirice această sensibilă ipostază: „*Fiul măslinului*” (Ed. Art Creativ, 2023). În care, vom vedea, ne putem regăsi, dar și pierde... Ca și cum am tunde timpul, iată, ne alegem scurtăturile spre aventura vegetală, și începem cu o scurtă dar *tăioasă „Revelație”*: „Iubind am crezut/ în veșnica/ tinerețe/ ca și cum/ am fi regăsit/ paradisul/ pierdut/ N-am prevăzut/ șerpunind/ între noi/ abisul/ și l-am lipsit/ pe Dumnezeu/ de noblețe”. Realizăm și de unde și cum a apărut *scenografia* potrivit căreia poetul dimpreună cu poezia brusc pot înmuguri, înflori, rodi ceea ce, iată, sublimează într-un mod al autodefinirii: „Visul se desăvârșește/ ca formă spirituală/ a conștiinței/ în clipa unică/ materială/ ultimă/ de mare confuzie/ a științei/ când omul sfârșește/ să viseze// Se întâmplă/ să mori/ odată/ cu secunda/ aceea de vis/ și smurul/ e cel ce constată/ că absurdul/ n-a fost o iluzie/ și nici/ un compromis/ cu final/ deschis” (*Visul*). Iar acum, după ce am închinat în cinstea *noului viu*, cu totul diferit față de ce știam, de ce n-am arunca o privire de-a lungul destinului ce poate fi prohibitiv... „Ce scurt e drumul!/ Cum se sfârșesc/ benzile de bitum perfid/ ale autostrăzii/ înfășurate/ pe mosorul negru/ spre înaltul ceresc// Cronos, un atlet stellar/ își lucrează mușchii/ la un extensor cu bretele/ din gumilastic semirigid/ întinzându-le/ până se subțiază/ și crapă./ Oasele mele obosite./ stoarse de apă/ ca

un snop retezat/ de răchită,/ lăcrimează/ și strecoară prin ele/ ceară topită./ Rulez țintit/ în miezul unui blocaj/ direct spre țintirim,/ cu acul de la kilometraj/ înțepenit la 74./ Degeaba latru/ torna torna fratre!// Matematica e precară,/ nu-i un fluid/ să-l întorni din drum/ și să treci prin zid./ Doar poetul/ răsfăță magia/ dintre cuvinte./ În viață/ cifrele dinainte/ nu sporesc/ egale/ cu cele dinapoi/ ce se-nmulțesc/ atât de rapid.” (*Autostrada A74*). Dacă am parcurs cu poticneli traseul para-filosofic, putem înțelege de ce, la un moment dat, vine și „*Împământarea*”: „Înzăpezesc gândurile/ în pagini albe,/ acoperind/ rândurile/ cu o cortină rece./ Dar iarna trece/ cât o secundă/ se desprimăvărează/ și viitura/ inundă/ cu litere de iarbă./ La fel în alt fel,/ măsura vieții/ când se trage cortina./ Firele albe/ în rădăcina din barbă,/ împământesc.” Dar în fine, să nu uităm cine de fapt se află *în platou*, asigurând tumultul unor scene super-animale, deși de regulă tinzând/preferând să fie fixe... „Eram fiul/ unui măslin/ un destin/ veșnic rebel/ neînvinș/ de arșița verii./ Contorsionat/ ca un sfșenic/ de-argint/ dintr-un templu/ de ceară al mării./ Contemplam/ umbra luminii/ coborând/ în interior/ ca un izvor/ de absint./ Eram fiul/ măslinului/ în cesul înserării/ ascultând/ vocile sinelui/ în vocile mării” (*Fiul măslinului 2*).

Răsucind înțelesurile pe urma poftelor ghicite ale verdei umanizate, însușindu-și caracteristici, aproape tehnicisme de în/des-frunzire și inflorescență, semețind poezia în numele dragostei eterne, Ion Toma Ionescu, „*Fiul măslinului*”.

Conjurația eleganței, inimă și lacrimă

Specialități ornate cu mirodenii sentimentale sunt dezlegate să înfășoare simțurile, câștigându-le pentru o tombolă a semanticii complexe. Suntem în plin festival al gusturilor flamboaiante, ce ne vor însoți pe parcursul unei colecții lirice distinse. Aflată în toiul unor procese de proiecție ample, **Silvia Curelaru Ibănescu** ne prelucurează sensibilitățile pentru ipostaza determinată de „*Vindecarea între două jumătăți*” (Ed. Hoffman, 2025). În deschiderea acestei pledoarii pentru un imaginativ generos și un simbolism elevat, să urmărim cum „liniștea îmbracă pustiul,/ norii de piatră purtați de vânturi/ se sparg de maluri/ înăbușind glasul fiecărui prag de zi/ ziua se ascunde sub pleoape,/ sătulă de nopți flămânde/ îngenunchez/ mâine voi dezbrăca ultimul strat/ de piele însângerată,/ o să traversez înot/ toată valea asta inundată în iluzii. (*iluzii*). Treptat, perspectiva se nuanțează și extinde, aplicându-se condițiile proprii unor „Sensuri duble”: „mă privești ca pe o încercare nereușită/ din liniștea camerei cu două tavane,/ învențezi cuvinte,/ sensuri duble despre a iubi/ stau schițate într-o mână ce a uitat să mângâie/ desenezi în grabă spații din care sari,/ fugar mereu/ de la fereastra cu magnolii/ vrabia își lasă cuibul/ și păianjenii țes noi pânze.” Fineței i se adaugă justetea unor mecanisme experimentale dovedite viabile, pe baza cărora sunt construite paralelisme sau încrucișări de efect: „corbul își vinde visele/ pe bucăți de sticlă spartă/ cu gândul la ochii verzi din primul lui coșmar,/ își caută în ape păte de răsărit,/ aripa smulsă cu tot cu inimă/ pe care doar vulturul stăpân al creștelor/ o mai poate alina.” (*Vânzător de vise*). Insistând pe *motivul inimii*, iată derulându-se generic o epopee existențială *îngăduită* pe scurtătură: „sub adierea vântului prefăcut în cântec/ inima îmbrăcată în duminică/ se reazemă de cruce și strigă/ după vindecare.” (*Strigătul inimii*). În vreme ce *lacrima*, motivul complementar care străbate cartea se regăsește în conjuncturi delicate și oarecum surprinzătoare: „*Învinsă lacrima*”: „s-a strecurat tiptil spre inimă zgâriind pereții,/ o aud cum plânge nemângăiată,/ neînțeleasă, deseori zdrobită/ sub tălpi lustruite în oglinzi străine/ nu o alint, o strunesc cât pot de bine/ va deveni neînfricată, chiar sfântă./ Însă, astăzi obosită, este învinsă.” Cea mai grăitoare este însă invitația, îndemnul poetei la accesul în spațiul personal, descris ca fiind de largă deschidere, cu accente de adâncă reflexivitate: „*Aș vrea*”: „să privești răsăritul prin ochii mei/ și vei vedea noaptea ascunsă sub pleoapă/ să ascuți respirația căprioarei prin urechile mele/ și vei simți teama foșnetului din umbră./ să bei din apa ce păstrează tainic țipătul uliului/ și vei învăța limba cuvintelor nerostite./ aș vrea să trăiești prin inima mea/ acolo vei găsi o ușă mereu deschisă.”

Din seria confesiunilor marcate *de duh* și sinceritate, remarcăm împrejurarea dramatică în care Silvia Curelaru Ibănescu se frământă sub aspect declarativ, „*Strivită de dor*”: „mă ascund să respir ușurată/ la gândul că talpa ta stă înel în sufletul meu,/ peste obraji arși de așteptare, lacrima/ a început să rodească./ iar cuvintele/fac schimb de culori până la beție./ mă ghemuiesc printre cioburi sparte,/ sub talpă bucuria și-ar deschide larg ușa./ tristețea pânzește clanța strivită de dor,/ mă îmbrac cu umbra salcâmului,/ curtea noastră se înecă în propriul parfum,/ te visez printre miresme.” Iar drept „*Moștenire*” a acestei *traversări* prin subtilitățile și armoniile *beșugului* de personalitate, poeta stabilește în cele din urmă: „îmi este de ajuns să știu/ că din palma cu miros de câmp/ înfrunzit sub amiezi, am moștenit duminică,/ un clopot prin vămi asurzind, / o zi-veac lăsată în vâltoarea apelor/ sfâșiată de umbre și îngenunchată/ printre lăstarii cu smirnă/ o las moștenire.”

Perseverență în a se consacra *maestră* de lumini și umbre, Silvia Curelaru Ibănescu punctează important pentru ansamblul liricii de actualitate, bifând temeinic borne ale unui parcurs original.

Momente simbiotice pentru făpturi și privești agile

Arteziene de spleen jonglează ca pe fluturi aproapele și imediatul, în vreme ce așteptări fugare marchează până dincolo de făptura fragilă a înțelesului panicard orizontul – cineva dacă strigă mai departe, îi va răspunde probabil din ochii mirării neajunsul. În cutia poștală a mofturilor de contrabandă, cu nebunia întâmplării se pregătesc mai vechi și noi anotimpuri, care de data aceasta răspund la nume proaspete, mult mai expresive decât fericirea și tristețea – de aici merită să ne înfruptăm, ca din pâinea aburindă a zorilor. Toată lumea la pândă, sau la jucat prinsa, în buza peisajului și din jobenul nestemat sosesc „*Poeme leopard*”, rod de nedumerire, îndoială și exclamare al **Marilenei Apostu** („*Poeme leopard*”, Ed. Limes, 2025). Ea își înregistrează aici curajos parcursul prin schemele complicate de țesătură a memoriei, alegând „*o noapte întreagă (în care)/ vântul a învățat să vorbească/ un leac pentru vinovăție/ vrea să întredeschidă ușa/ vrăbii împletesc noduri/ de azvârlit în fluviu/ mi-am buzunărit tinerețea/ acum părul tremură în imagine/ cei ce iubesc fuga nu au timp/ m-au ascultat/ ca pe-un înger emigrant*”. Și în continuare pe fondul și motivul noptatec, „*o singură margine nu a intrat/ într-un basm/ păianjenii pe un colț de perete/ învelesc povestea cu o eșarfă/ luna aprinde felinare/ în noaptea aceasta hainele noastre/ se vor îngheși*”. Peisagistă convingătoare, poeta sfredelește privirile întărind arhitectura realului cu figurine de fantezism copleșitor: „*galbenul stă ascuns/ păsări se odihnesc într-un tablou/ respiră precum/ plopii ghemuiți în cascade/ plete știu să fluture spre iad adevărul/ astăzi voi îmbrăca rochia albastră/ foșnetul ei respiră*”. Cu totul special, dramatismul crește într-un surplus de imagine, atunci când „*cotele apelor Dunării/ anunță că fluviul/ ajunge până la fereastră/ vom urca în pod/ să auzim șoarecii cum rod/ sperietorile de ciori/ în această noapte să măsurăm/ cu ruleta drumul/ până la livada neculeasă/ o să explic ochilor/ că iubesc/ precum un copil/ pe cel mai blând dintre toți*”.

Iar în plan cu totul personal, se petrec fenomene de neoprit: „*strâng strigătul*” precum un înger între verbe/ pânze de catarg ascultă legende// nu are importanță/ sonetul lui Shakespeare sărută îndoială/ la noapte vom urla pe rând/ doar așa/ vom avea putere să ne ascundem/ acolo unde este interzis/ învăț să umblu prăfuită/ până când rochia va deveni poem”. Și iarăși lumea se învârte, până în dreptul unei alte ferestre căreia îi sună a neplecare: „*ninge ca o lecție de răbdare/ tristeți uleioase tocesc secunde lente/ în palme au crescut funii de cuvinte/ șnurul tăcerii/ așteaptă să-l împletim/ între mine și tine e așezat un copac/ caii mirați au înnegrit drumul ascuns/ în nopți uitate de viață/ fuga lor risipită e cenușă/ ninge cu rugăciuni răsăritului de lună*”. În notele explicate ale zilei, maiestuos confiscate până la urmă, „*un păianjen răpus de lumină/ în fiecare noapte strigă/ pune întrebări/ de ce se aude cum înfloresc magnolia/ de ce mersul pe curcubeu/ este aproape/ un șirag de raiuri promise așteaptă iarba/ cărbunii din sobă astăzi ard pentru tine*”. Pe când, la antipod, ca într-un protocol eligibil pentru podiumul marilor prefaceri, „*întunericul cheamă întâmplarea/ drumul respiră cuvinte proaspete/ luna aproape rotundă/ îngroapă îndrăzneala lăsată la ușă/ au răsărit unghii de frunze/ liniștea rătăcește/ nedumeriri în colțul gurii strigă: mi-e frig/ prin oase trec ziduri/ ninsoarea își pierde cumpătul*”. Construcții îndrăznețe alimentează permanent excursul dezlănțuit pe marginea enigmaticei programate a „*Poemelor leopard*”, anunțând o rezultantă a geometriilor puternic marcate emoțional. Pentru a conchide în spiritul poetei, vom reda și acest aspect extatic de cea mai clară calitate: „*inima – nu e pisică să prindă șoareci/ între nebunii cum își târaie credința/ nu vreau să afli că au haine cernite/ sau frumos parfumate/ am plâns când am fost îndrăgostită/ acum sunt perfect goală/ noaptea/ împietrește roadele pământului/ începutul unui cuvânt/ trage zăvorul de la poartă*”.

Ca întotdeauna, Marilena Apostu ne surprinde și ne încântă, contribuind valoric, cu fiecare carte a sa, la bunăstarea liricii de astăzi.

Vise de cerneală și meserii zdrobitoare

Scriitorul și jurnalistul sunt *poame* rare, înconjurare de livezi întregi de mălăiețe și otrăvuri. E o apropiere între cele două îndeletniciri motivate de noime pe bază de cuvinte. Pe amândouă le știe foarte bine **Constantin Stancu**, transformat între timp în „*Traficantul de cărți*” (Ed. Vatra Veche, 2025). Într-o atmosferă colocvială, au loc *tratamente* semantice, dizertații obiectuale menite să se confrunte cu *închipuiții* și *utopiștii*... Personaje parcă desprinse din copca societății adesea suferinde ori deformate ne însoțesc de-a lungul, latul și diagonală unor istorisiri aparent desprecuate, pornind de la tematici asemănătoare în direcții diferite. Este cultivată morala, alături de latura instinctuală, ori cea a *jinduielii* după diverse. Fără a se centra, defel, pe o tipologie standard, autoimpuse ori măcar preferabile. La un moment dat, autorul se insinuează în text, cu o sinceritate debordantă și o subestimare pliabilă pe modestie excesivă: „Eu nu sunt critic, fac muncă voluntară. Poate ai observat, procedez ca un economist: activele de o parte, urmează pasivele, trag

PAȘI ÎN VERS

A căzut lângă mine o stea.
Nu aducea liniștea. Ea încă ardea.
Pot să străbat un univers
în două mii de pași în vers
și înapoi până-n infern, invers.
Și dacă pot înainta,
e doar pierzându-te mereu.
În felul tău și tu ești al meu.
Mă alergi în loc să mergi
încet și cu bucurie.
Așa-ți fac și eu, dar în poezie.
Nici nu mai știu cum e pe pământ
de când m-am mutat la tine în gând,
cu tot cu păsări și cu vânt!
Ce caut în cutia ta poștală?
O fi blestem, greșeală?
Scriu nebunește pe o coală!
Nu te grăbi să mă citești!
Mai este vreme! Sunt povești
cu zmeul zmeilor ce-mi ești!

NEANT ȘI NINSOARE

Într-un ungher
din tine, părăsit,
nu ai găsit dimineață
un zarzăr înflorit?

Cuvintele de dorul tău
îmi pleacă.
Grăbite vin la tine.
Mă înecă,
însă fântâna mea
nu seacă.

Tu ești vinovat
că e soare afară.
Vii fericit
ca o ploaie de vară.

Pornim unul spre altul
și nu ne mai grăbim.

concluziile, adică profitul. Scriu puțin, doar semnale despre apariția cărților, nu sunt profesionist. Mă fac de baftă, la unii nu le place stilul meu, unele teme nu le agreez, apar tot felul de toane, am explicat situația mea. Simple prezentări de carte, semnale, semne în pădurea de texte (...)” Iar marele adevăr în sfârșit este rostit cu majuscule *de fier-beton*: „Un critic literar nu are timpul să analizeze tot ce apare. Aceste persoane sunt capturate de sistem (edituri, USR, reviste consolidate, evenimente culturale și politice, grupuri literare etc.) Cine îi plătește pe acești critici, pentru a realiza „cenzura” necesară în acest „tsunami” literar?...” Avem parte de dizertații bogate în semnificații, unde o diversitate de personaje din *burta* largă a urbei punctează situații *cheie*, orientând lucrurile spre înțelesul unanim împărtășit. Și culminând cu efectele sonore ale pandemiei prin care tocmai nu de mult omenirea a trecut, cu spaime și cu patimi... Pe marginea periplului proaspătului economist pensionar din Valea Albă, se țese o poveste cu implicații sociale impresionante până la motiv devastatoare. În *economia* combinatului căzut în dizgrație, proaspătul ieșit *la iarbă verde*, iată de pildă cum vede drama principală: „Mi-am amintit ziua în care uzina a lichidat biblioteca strânsă în cincizeci de ani. Compania a intrat în faliment, pe nimeni nu mai interesa biblioteca, bibliotecarele au fost concediate primele. Prin curtea combinatului a fost un covor de cărți de toate felurile. Muncitorii care făceau „lichidarea”, adică strângeau fierul vechi, cuprul, toate cele bune, călcau pe un covor de cărți. M-a durut inima când am văzut măcelul. Oamenii se grăbeau. Nu aveau timp de cărți. Unele erau murdare de noroi, altele de ciment, altele de praf. Timpul adunase tot praful din lume și îl așezase peste ele. Au venit unii din zona uzinei și au mai strâns niște cărți. Era o hârtie bună pentru aprins focul în sobe. Lichidatorul nu a putut vinde cărțile pentru preț de deșeuri recuperabile, costul cu transportul lor la firma de recuperare ar fi costat mult mai mult decât „valoarea” lor. S-a făcut un proces verbal de distrugere, și asta a fost totul. Casarea...” Până la urmă, este o carte despre oameni și cărți, despre a fi și a aparține pe fondul unei lumi degringolate, aflate în *buricul* unor prefaceri adânci... O lume care de multe ori nu se sfiește să dea chix, să se ridice, iar să coboare și tot așa până la semnele imprevizibile ale apocalipsei...

Constantin Stancu rămâne același fin analist și impresionist, vector cu bătaie multidirecțională, în spațiile romanului, poeziei, criticii, cultivând efectivă noblete a cuvântului. Iar „Traficantul de cărți” reprezentând personajul ce tinde spre colectiv, dispus să se riște în oglindă.

Daniel MARIAN

Poezie

Să curgă neantul!
Asta ne dorim.
Între mine și tine
înfloriseră pomii
să ne impresoare.
Și fluturii...
ca o altă, albă,
ultimă ninsoare.
Ești o câmpie albă
pe care pictez.
E frig în poezie,
dar tu nu crezi!
Ești, muza mea, așa subțire,
cât un cârcel tânăr de vie,
agățat strâns de o sclipire!
În poveste ești tu, într-o alta și eu,
undevea între Sfânta Vineri,
Prâslea și zmeu...

EU DOAR...

Eu doar mă mint.
Nu vreau războaie!
Această iubire oricum
e mai mult decât o ploaie!
Ce tristă Dunăre!
Ce Olt nestăpânit!
Parcă am fi în drum spre iad.
Mă uit înapoi, te uiți cum cad.
Îmi spui ceva să-mi fie cald...
Nici n-ai cum să-mi răspunzi!
Mi-e de-ajuns că m-ascunzi
în ai tăi ochi rotunzi...

PĂDUREA CU CERBI, CASCADE, MURE

Dintr-o lume de zmei
îmi zâmbesc ochii tăi.
Atunci știu că sunt puțin
și ai mei.

Zmeule, mă mai suporti?
De-atâtea anotimpuri, de atâtea nopți
te amăgesc, îți bat la porți!
Îți trimit scrisori,
frunze, crengi cu flori.
Le primești, zâmbești, le ignori.

Miroși a pădure
cu cerbi, cascade, mure.
Ziua vin hoții să mi te fure.

Cât de necesar îmi ești mie,
așa tăcut, cu flori la pălărie!
Ochii tăi de cerneală și noapte,
în ochii mei albi de luciditate
scriu o carte...

DE PESTE MĂRI, DEPĂRTĂRI ȘI POVEȘTI

Mi-a fost așa de rău,
un rău de noapte,
că nu te aud, că stai departe,
încât am scris,
ți-am scris o carte.

Parcă mă chemi de peste
mări, depărtări și povești.
Parcă nu-s eu și nici tu nu ești.
Ești o iluzie,
o îndoială, nisip, chimie,
de inspirație o hemoragie...

Eu, la nevoie, aș putea să mor
de distanțare, de dor.
Te-ar deranja dac-aș fi nor?
Vin ape repezi dinspre ei,
cuvinte, pietre, frunze și scânteii:
stele în lacrimi – ochii mei...
PE O STEA
de Iosefina Schirger

E o grație ascunsă
venită de sus
ce îmi spune cuvinte
imposibil de spus.
Sunt departe,
departe de tine,
în alt univers,
într-o altă iubire.
Și asta mă ține!
Nu ți-a spus cineva?
Mai întreabă de mine!
M-am mutat pe o stea
cu un zmeu și un câine...

Iosefina SCHIRGER

MAI APROAPE

Nu mă împac cu depărtarea;
mi se pare la fel de înșelătoare
ca o apă adâncă.
Tânjesesc mai degrabă după rana
unei amintiri decât
după promisiunea unui vis.
Știu totuși că spinii
nu pot fi altceva decât spini.
De-aceea inimii mele îi e teamă
de tăcerea de piatră
și de cântecul de sirenă,
iar pașii mei ocolesc florile
carnivore și umbrele luminoase.
Cândva poate că distanța
dintre mine și veșnicie
îmi va părea o bucurie;
însă acum nu-mi doresc
nimic mai aproape
decât zorii gleznelor tale...

ASEMENI IERBII

Aș vrea să am acea ignoranță
a ierbii în fața timpului
încât să pot cânta
în singurătate.
Dar pentru asta ar trebui
să descopăr până unde
se întinde în mine cerul
și până unde – pământul.
Fiindcă stelele mă fac
să înțeleg că singurătatea
nu-i un început de pustiu,
ci o rană a luminii
pe care o poate vindeca
doar muzica ochilor tăi...

DORUL DE TINE

Nu jinduiesc mângâierile cerului
și nici sărutul ploii de vară.
Sunt un ciob printre alte cioburi
pe o plajă fierbinte
de scoici în ruină.
Sau, mai degrabă, sunt un copil
cu aripi de vis
sfidând nesfârșirea.
Fericit rătăcesc pe potecile timpului,
chiar dacă privirile lumii
îmi leagă de glezne
pietre de moară.
O mână îmi face semne
de pe peronul unei inimi
cu rădăcini în copilărie.
Dar dorul de tine mă poartă
dincolo de libertatea aceea
de a mă pierde
prin grădinile Raiului...

O LACRIMĂ

Eu cred că dragostea
nu-i decât o fărâmă de zahăr
în cafeaua destinului;
și cred ca lacrima
e piatra de încercare a dragostei,
șoptești gânditoare.
Dar mie îmi pare că lacrima
e-un cântec al luminii
care ignoră capcanele aurului
și culcușul cenușii
făcând, din fiecă clipă,
o pălărie de magician.
Și visez, cu ochii deschiși,
cât timp în inimi mai există
un cer. De nu voi reuși
să-ndulcesc nesfârșitul,
mă voi preface într-o lacrimă
neagră – o mierlă ce fluieră
ciobind veșnicia...

Vasile TOMA

Bucuriile și durerile noastre de odinioară ca și cum ar fi ale unei alte ființe. Amintirile noastre actuale sunt visele sale.

Prin aprofundarea viziunii estetice realul devine ireal. Nu e lesne să-l extragem restabilindu-l în condiția sa ca atare.

O fatuitate a declinului. Ca și cum ai fi obosit să fii tu însuși, cedându-te însă tot ție însuși.

„Pitagora. Numai această concepție mistică a geometriei a putut furniza gradul de atenție necesar acestei științe. Nu e de altfel recunoscut faptul că astronomia provine din astrologie, chimia din alchimie? Însă filiația aceasta e interpretată drept progres, când în fapt e vorba despre o degradare a atenției (...) Astronomia și chimia reprezintă degradări. Astrologia și alchimia înțelegea ca magie sunt degradări și mai joase. Nu există plinătate a atenției decât în atenția religioasă.” (Simone Weil).

Scriptor. E posibil și astfel. Vei scrie și vei uita, nu vei scrie și-ți vei aduce aminte.

Retractil față de lume, ajungi a fi retractil față de tine însuși. Dintr-o solidaritate reflexă cu rezerva față de aceasta?

Amintiri ingenuu ambițioase, cu aură mitică.

A.E.: „După o viață umbră de dificultăți, e greu să mai fii convins în viața postmortem ca într-una luminoasă. Natura psihică ți s-a modelat conform confruntării cu cea actuală. E o erezie? Preaprosibil, dar una care ți s-a impus. Ca și cum te-ai fi pregătit cu uneltele și cu veșmintele unei meserii nescutite de riscuri, neavând însă alta la îndemână.”

„Eu, și cred că mulți, căutăm nu ce *este adevărat* în mod absolut, ci ceea ce *suntem noi* în mod absolut. Cu asemenea gânduri tu tinzi cu o vicleană nepăsare să lași să iasă la suprafață ființa ta adevărată, gusturile tale fundamentale, realitățile tale mitice. Cu o realitate care nu are legătură strânsă cu existența ta, cu subconștientul tău etc., nu știi ce să faci.” (Cesare Pavese).

Clipa de energie a unui semen care-ți confesează o slăbiciune a sa.

Adesea misterul, acest semn divin al existențialului, apare când nu te aștepti. Surpriza, o trăsătură a acestuia. Să fie a unei similitudini cu spontaneitatea factorilor estetici?

„Mă cunosc prea bine pentru a mai crede în virtutea pură.” (Camus).

Azi în zori o indecizie saturniană între real și ireal, aidoma luminii crescând de la fereastră.

„Arta e joc, jocul de-a crea. Munca nu ne desparte de realitate și este încrustată în ea, căci se termină cu ceva efectiv și supus transformării. Arta este deasupra necesității și înfruntă realitatea – de aici rezultă gravitatea oricărei arte realiste și trufia pe care o implică – jocul de-a crede în realitate și, în același timp, de a o crea în mod virtual! Este luxul pe care Dumnezeu, în milostivenia sa, l-a lăsat geniului uman atunci când l-a condamnat la muncă și la durere. După izgonirea din Rai, din dorința nebună de a gusta din pomul cunoașterii, i-a rămas, ca un măr fermecat, arta, magia timpului său inventat.” (Maria Zambrano).

Suferința având un impuls autoanalitic, nu și bucuria.

A.E.: „O idee a ta mai veche, încă difuză, o descoperi pe neașteptate într-o formulare atractivă la un autor pe care-l citești acum. Fii sincer: te bucuri?”

„Jocul este cel mai elevat tip de certitudine” (Einstein).

Critic indeobște informat, penetrant, stăruitor, devenind brusc (excesiv) temerar sau (excesiv) dispus la adulare. Imprevizibila cedare având ca efect confuzia ce apare nu o dată în ambele direcții ale artificului. O balansare a sa ieșind la iveală. Să fie la mijloc un neajuns pricinuit de faptul că, deși relativ în vârstă, e încă puțin cunoscut? Un tangaj al unei conștiințe care, având pare-se incertitudini de sine, și le extinde și asupra relațiilor cu mediul literar?

Între numeroasele slăbiciuni ale senectuții apare și alterarea scrisului de mână, disgrafia.

Prezentul cum o căutare eudemonică a trecutului.

„La origine, oglinda nu servește doar femeilor pentru a-și potrivi coafura și a-și verifica starea gâtului. Este de asemenea un instrument util pentru observarea stelelor, deci pentru cunoașterea cosmosului. În acea vreme, când astronomia este mai puțin o știință decât o poetică, astrologia este utilizată pentru prezicere. Oglinda consultă cerul și obține o imagine a cosmosului. În **Despre Cetatea lui Dumnezeu** (VII, 35), Augustin relatează că, potrivit lui Varro, Pitagora, tot el, posedă o oglindă pe care o orienta în direcția lunii spre a obține informații cu care prezicea viitorul. Acest procedeu avea

un nume, catoptromanția, și un loc de origine, Persia.” (Michel Onfray).

Libertatea perversă a durerii.

„Eu sunt *în sine* pentru alții.” (Emmanuel Lévinas).

Scriptor. Caută nu doar cuvântul, ci și tonul, acea voce a cuvântului care cheamă o privire, un gest, o undă de viață nemijlocită intrată în jocul expresiei.

„Închideți o plantă în întuneric și veți vedea ce monstru diform se va produce din pricina setei sale de lumină. Oare viața omenească nu produce și ea astfel de monstruoziități în tendința sa spre lumină?” (Blaga).

Sinceritatea ironiei. N-ai cum să abordezi ironia drept un simulacru.

Orice lucru final care se întâmplă în viață poate deveni dramatic fără să-ți dai seama.

„Când am sunat, Claudel a venit să mă întâmpine și mi-a întins mâna. Parcă s-a făcut și mai scund. O hăinuță de mătase flanelată, cafenie deschis, îl îndeasă și mai tare. E și scurt și enorm: ca Ubu. Ne așezăm în fotolii. El îl umple cu totul pe al lui. Al meu, un fel de șezlong, are spătarul atât de înalt, încât, ca să stau cumsecade, ar trebui să mă îndepărtez prea mult de Claudel. Renunț și mă aplec în față. Cu Claudel n-am decât sentimentul lipsurilor mele; mă domină; îmi stă deasupra; are o bază și o suprafață mai întinsă, mai multă sănătate, mai mulți bani, mai mult geniu, mai multă putere, mai mulți copii, mai multă credință ș.a. decât mine. Nu știu cum s-o șterg pe nesimțite”. (André Gide).

Contendența unor clipe intrate în jocul vieții cum într-unul de noroc.

„Amintiri ingenuu ambițioase”

Din cruzimile senectuții. Devin tot mai dureroase nu doar articulațiile, ci și amintirile, și ele un soi de articulații morale.

Un vis aidoma unei nopți insomniace.

„Lucrarea **Untitled (After Henri Rousseau)**, semnată de pictorul român Adrian Ghenie, a fost adjudecată pentru impresionanta sumă de 3 milioane de dolari, în cadrul unei importante licitații de artă, desfășurată la Hong Kong. Pictura, realizată în 2020, măsoară 270/300 de centimetri și se inspiră din universul vizual al artistului francez post-impresionist Henri Rousseau. Depășind cu mult estimările inițiale, care plasau tabloul la jumătate din prețul final, această nouă vânzare reconfirmă poziția lui Adrian Ghenie printre cei mai buni vânđuți artiști în viață.” (Formula As, 2025).

A.E.: „Expresia, colega, e un dar pe care divinitatea îl face câte unuia dintre noi, aidoma unui animal năvălaș, încă nedomesticit.”

O stare de spirit e reprezentativă doar dacă în conținutul său se află și un sâmbure de suferință, ca indiciu postparadiziac al sacralității.

„Chestiunea e că democrația nu-i poate seduce pe intelectuali. Lor le repugnă mediocritatea, iar democrația e chiar emblema mediocrității. Pentru a putea coexista, toți trebuie să ajungem la un fel de viață medie, care nu satisface pe nimeni întru totul, pentru că nimeni nu-și poate realiza complet idealurile într-o lume de concesi și compromisuri. (...) E un sistem profund imperfect, care are nevoie să fie constant criticat, *ca să nu degenereze*, dar nu există nici un altul asemănător, care să se poată transforma din interior, și în acest fapt constă superioritatea democrației asupra sistemelor totalitare.” (Mario Vargas Llosa).

A.E.: „Un autor înzestrat? Nu o dată în vederile omului comun un prostuț care face pe nebul.”

Idei care supraviețuiesc sub acolada unei emoții.

Când pierzi o ființă iubită te încearcă un simțământ imprevizibil al unei vinovății proprii. Să fie vorba de o expiere de care nu ești conștient?

A.E.: „Cu toată stăruința sa opresivă, regimul comunist a izbutit să aibă mai mult succes în agricultură decât în viața literară, deși a încercat să organizeze o gospodărie colectivă a scriitorilor.”

La un local: „Grindeanu, un vanitos și jumătate.”

Replica: „Greșești. Un vanitos și trei sferturi.”

Ceea ce era odinioară o ipocrizie politică frapantă, devine acum una religioasă. Elocvent cazul unui poet al celei mai josnice slugărnicii față de regimul totalitar, care a trecut spontan la austeritatea și înfățișarea monahală. Sub o mască a credinței, arivismul, oportunismul, mixtura de egoism, aroganță, adulare au rămas aceleași. Din rândul acestui tip de literat câțiva nu mai sunt în viață, alții se află încă pe val. Se comportă aidoma unui actor care la un moment dat interpretează rolul unui personaj negativ și altă dată rolul unuia pozitiv, alternându-le cu dezinvoltură.

„Viața e strania putere de a face unele lucruri indiferente vieții cu grijă, frenezie, încăpățănare – ca și cum viața ar depinde de ele: aceasta este a trăi.” (Valéry).

Scriptor. Frumusețea izvorâtă din cuvinte uzuale ca și cum ele n-ar fi cunoscut-o, mirate de existența acesteia.

Surpriză. Într-un *mall* din Amarul Târg, între cutii de cafea și eșantioane de batiste și ciorapi, am găsit o carte a lui Kafka, **Scrisori către Milena**, de a cărei existență în limba română nu știam, parcă venită dintr-o altă lume. Iată câteva rânduri dintr-însa: „Sunt murdar, Milena, infinit de murdar, de aceea fac atâta gălăgie cu puritatea. Nimeni nu cântă așa de pur precum cei ce se află în fundul iadului; ceea ce noi socotim a fi cântecul îngerilor este cântecul lor”.

Scriptor la senectute. A merge uneori pe un drum mai obosit decât ființa sa.

„Dacă vrei să vezi filme și să plângi în voie într-o companie agreabilă și empatică, în Japonia s-a găsit soluția: poți închiria un bărbat atractiv care să-ți ștergă lacrimile și să facă conversație, în timp ce urmărește cu tine o dramă siropoasă. Serviciul cu pricina este o dovadă în plus că Japonia e tot mai preocupată de variante care să completeze terapia tradițională și să ofere suport emoțional celor care au nevoie de el.” (Dilema, 2025).

Senectutea cu toate ale ei. Oare ce ar mai putea veni? Nu s-ar putea ca prezentul actual să-ți pară la un moment dat a fi fost un Paradis?

Tristeți râvnind satisfacția, dureri râvnind jubilația.

Odinioară prevala opinia ta despre persoanele cu care aveai relații, acum prevalează opinia pe care ți-o poți face despre tine însuși în raport cu relațiile în cauză.

Lumini misterioase care vin de sus ori de jos, lumini care vin lateral, confraterne.

„Cel mai frumos motănel din Europa este din România și a obținut titlul de Campion European 2025. În cadrul prestigiosului Campionat European Felin, desfășurat la Varșovia, un impresionant exemplar de *British Shorthair* argintiu, cu ochi albaștri, a fost desemnat marele câștigător. Motănelul *Nexus of Winter Foxes*, în vârstă doar de 8 luni, a reușit să impresioneze prin eleganța și frumusețea sa.” (Formula As, 2025).

Odiha frunzelor, la fereastră. După ce dimineța s-au frământat îndelung la bătaia vântului, acum se destind, cvasiimobile sub lumina solară. Duiosie simbolică a efemerului.

„Ceea ce am de spus e mai important decât ceea ce sunt.” (Camus).

Scriptor. Iubești expresia, expresia se iubește pe sine și e suficient.

Cine a spus „scrie pentru a muri de mai multe ori, scrie pentru a nu muri niciodată”?

„În orice caz, am scris pentru a mă elibera *pe mine* de ceva. Vreau să spun că privesc tot ce am scris nu ca pe o teorie, ci într-adevăr ca pe o terapie pentru mine însumi. Unilateralitatea cărților mele provine tocmai din faptul că nu scriu decât într-o anumită stare. Scriu în loc să mă iau cu cineva la bătaie...” (Cioran).

În prietenie îl cauți pe Celălalt spre a te găsi pe tine însuși, în amicitie te cauți pe tine însuși spre a-l găsi pe Celălalt.

„Geniul face ce trebuie, iar talentul ce poate.” (G.B.Shaw).

Și dacă mergând înainte în timp izbutești a vedea tot mai limpede ce-a rămas în urmă? O mizericordie a mobilității.

Melancoliile se ocrotesc una pe alta, stările colerice se provoacă, indiferențele se tolerează.

Gheorghe GRIGURCU